Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

ÎN PAGINILE 4-5:
TINERI POEȚI ȘI PROZATORI

ÎN PAGINA 6:
CONSTANTIN ȚOIU
VORONEȚ

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

gazeta literară

Anul XIII. Nr. 35 (722) Joi 1 septembrie 1966 — ORGAN SĂPTĂMÂNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA — 8 pagini: 3 lei

LEONTIN SĂLĂJAN

La 28 august a încetat din viață, în urma unei grele suferințe, tovarășul Leontin Sălăjan, membru al Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, general de armată, ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România.

Activist de seamă al Partidului Comunist Român și al statului nostru socialist, tovarășul Leontin Sălăjan și-a închinat întreaga viață luptei revoluționare a clasei muncitoare, cauzei socialismului, înfăptuirii celor mai înalte idealuri de libertate, independență și progres ale poporului român, înfloririi patriei.

Născut la 19 iunie 1913, în comuna Santău din raionul Carei, regiunea Maramureș, într-o familie de țărani săraci, tovarășul Sălăjan a început să lucreze de la vîrsta de 14 ani ca ucenic la căile ferate, devenind apoi muncitor lăcătuș. Din fragedă tinerețe a cunoscut viața grea, plină de privațiuni a oamenilor muncii, exploatarea la care aceștia erau supuși în trecut. Sentimentele sale de revoltă și protest împotriva nedreptăților sociale îl determină să se înroleze, încă din anii ucenciei, în mișcarea muncitorească. În conducerea sindicatului ceferiștilor din Timișoara, el a participat activ la organizarea de acțiuni pentru apărarea drepturilor muncitorești.

Lupta sa devotată pentru interesele proletariatului îl apropie de Partidul Comunist Român, detașamentul cel mai înaintat al clasei muncitoare, în rîndurile căruia este primit în toamna anului 1939. Era perioada unor profunde frămîntări sociale, a unei ascuțite lupte dusă de forțele progresiste cele mai înaintate, în frunte cu comuniștii, pentru apărarea libertăților democratice, a suveranității și independenței României. Însuflețit de un fierbinte patriotism, tovarășul Sălăjan s-a dăruit cu abnegație și spirit de sacrificiu luptei antifasciste, antihitleriste, organizate de Partidul Comunist Român.

În anii grei ai dictaturii militaro-fasciste, cînd partidul se afla în adîncă ilegalitate, tovarășul Sălăjan muncește cu devotament ca membru al Comitetului județean Timiș-Torontal al P.C.R. și ulterior ca secretar al Comitetului regional Banat al P.C.R. Urmărit de organele represive ale regimului burghezo-moșieresc, Leontin Sălăjan dă dovadă de un înalt spirit de clasă, de combativitate comunistă, desfășoară o neobosită activitate revoluționară. Împreună cu alți militanți ai partidului comunist a participat la organizarea grupului de partizani din munții Carașului, precum și a numeroase acțiuni de sabotare a războiului la Reșița, Arad, Bocșa, Timișoara.

După eliberarea țării de sub jugul fascist, Partidul Comunist Român încredințează lui Leontin Sălăjan sarcini de răspundere în conducerea Comitetelor regionale de partid Timișoara și Oradea și apoi în aparatul Comitetului Central al partidului. Din 1945, de la Conferința Națională a P.C.R. este, fără întrerupere, membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. În 1955, la Congresul al VII-lea al partidului, este ales membru supleant al Biroului Politic al C.C. al P.C.R., iar în 1965, la Congresul al IX-lea, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R.

În anii 1948—1949 tovarășul Leontin Sălăjan îndeplinește funcția de adjunct al ministrului sănătății și prevederilor sociale, iar în 1949—1950 de ministru al construcțiilor. Din anul 1950 lucrează în cadrul forțelor armate ca șef al Marelui Stat Major, apoi ca prim-locțiitor al ministrului, iar din 1955 ca ministru al Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România. El a muncit intens pentru continua desăvîrșire a pregătirii sale militare: în 1953 a absolvit cursul special superior la Academia militară generală. Tovarășul Leontin Sălăjan a adus o prețioasă contribuție la înfăptuirea politicii partidului de dezvoltare a forțelor armate, de întărire a capacității de apărare a țării, de educare a ostașilor în spiritul dragostei nețărmurite față de partidul comunist și patria socialistă.

Începînd din 1946, el a fost ales deputat al Marii Adunări Naționale în toate legislaturile.

Ca militant de seamă al partidului și statului, tovarășul Leontin Sălăjan a fost însuflețit în întreaga sa activitate de atașament puternic față de cauza partidului comunist, de dragoste înflăcărată față de popor și de patrie, cărora le-a consacrat întreaga sa capacitate și putere de muncă.

Partidul și guvernul dau o înaltă prețuire activității revoluționare îndelungate a tovarășului Leontin Sălăjan, meritelor sale deosebite în construirea socialismului, în întărirea statului socialist. El a fost distins cu titlul de Erou al Muncii Socialiste, cu ordine și medalii ale Republicii Socialiste România.

Prin încetarea din viață a tovarășului Leontin Sălăjan, Partidul Comunist Român, statul socialist, întregul nostru popor pierd un fiu credincios, un luptător devotat pentru cauza socialismului, pentru progresul și înflorirea României socialiste. Amintirea lui va rămîne veșnic vie în inimile comuniștilor, ale tuturor oamenilor muncii din patria noastră.

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

CONSILIUL DE MINISTRI AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

PE ULTIMUL DRUM

Întreaga țară îndurerată a arborat în bernă drapele tricolore și roșii în semn de doliu pentru încetarea din viață a tovarășului Leontin Sălăjan, membru al Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, general de armată, ministrul forțelor armate. Două zile, mii de bucureșteni, adînc îndureraţi, au trecut prin fața catafalcului așezat la Palatul Republicii.

Marți, 30 august. În orele dimineții, oamenii muncii își iau ultimul rămas bun de la fiul credincios al partidului și poporului — tovarășul Leontin Sălăjan. Pelerinajul nu contenește, ca un prinos al stimei și cinstirii memoriei celui dispărut. În rîndurile celor ce se perindă la capătîiul lui se află și maramureșeni din satul natal, Santău, delegații ale locuitorilor orașului Oradea, al căror deputat a fost în Marea Adunare Națională, numeroși militari — ofițeri și ostași ai forțelor noastre armate. Mereu alte gărzi se aliniază de o parte și de alta a catafalcului.

Ora 11. Ultima gardă este alcătuită din tovarășii Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bîrlădeanu, Emil Bodnaraș, Alexandru Drăghici, Paul Niculescu-Mizil, Ilie Verdeț, Maxim Berghianu, Petre Borilă, Constantin Drăgan, Gheorghe Rădulescu, Ștefan Voitec.

Peste sicriu sînt așternute faldurile îngemănate ale steagurilor țării și partidului.

După cîteva clipe, în marea piață din fața Palatului Republicii miile de oameni întîmpină într-o atmosferă de adîncă emoție apariția sicriului, încadrat de conducătorii partidului și statului.

În timp ce răsună acordurile grave ale marșului funebru, trupele aliniate în piață dau onorul, prezentînd armele.

Cortegiul funebru se pune în mișcare.

În frunte, purtat de doi generali, se află portretul îndoliat al tovarășului Leontin Sălăjan.

Carul funerar este precedat de un grup de generali și ofițeri superiori ce duc pe brațe perne de catifea pe care strălucesc Steaua de Erou al Muncii Socialiste și alte ordine și medalii cu care a fost decorat Leontin Sălăjan în semn de prețuire a meritelor sale deosebite.

În urma afetului de tun ce poartă sicriul merg familia defunctului, conducători de partid și de stat, delegații militare de peste hotare, oficialități române, șefi ai misiunilor diplomatice și atașații militari acreditați la București.

După fanfară și purtătorii drapelelor îndoliate urmează în pas solemn escorta militară, alcătuită din ostași reprezentînd armele: infanterie, marină aviație și grăniceri. Se înșiruie apoi într-o impresionantă coloană mii de cetățeni veniți să participe la funeralii — muncitori, intelectuali, studenți, numeroși militari.

În cadența gravă a marșului funebru, cortegiul se îndreaptă cu pași înceți spre Monumentul eroilor luptei pentru libertatea poporului și a patriei, pentru socialism. Trecînd pe strada Onești, pe lîngă sediul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, carul mortuar, întregul cortegiu străbat apoi bulevardele Nicolae Bălcescu și 1848, Magistrala Nord-Sud. Zeci de mii de bucureșteni își iau un ultim rămas bun de la cel dispărut.

...Ora 13. Carul mortuar pătrunde pe aleea centrală a parcului, îndreptîndu-se spre *Monumentul eroilor luptei pentru libertatea poporului și a patriei, pentru socialism.* În sunetele marșului funebru, sicriul este purtat de un grup de ofițeri superiori pînă la platforma din fața monumentului, unde este așezat pe catafalc. Garda militară cu drapelul îndoliat prezintă onorul. Fanfara intonează Imnul de stat al Republicii Socialiste România. Aici, în fața monumentului, a avut loc mitingul de doliu, deschis de tovarășul Dumitru Popa, membru supleant al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului orășenesc București al P.C.R.

Au luat cuvîntul tovarășii Constantin Drăgan, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., președinte al Uniunii Generale a Sindicatelor din România, general-colonel Ion Ioniță, membru al C.C. al P.C.R., ministrul forțelor armate ale Republicii Socialiste România, Alexandru Drăghici, membru al Prezidiului Permanent și al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., secretar al C.C. al P.C.R., care au evocat personalitatea tovarășului Leontin Sălăjan, fiu devotat al partidului comunist și al poporului român, militant neobosit pentru cauza socialismului, pentru întărirea și prosperitatea României socialiste.

Conducătorii de partid și de stat înconjoară sicriul care este purtat de opt generali. Într-o atmosferă impresionantă, în acordurile Internaționalei, sicriul este coborît într-una din criptele de la baza hemiciclului monumentului. În văzduh răsună 21 salve de artilerie.

Pe lespedea de granit negru e gravat:

LEONTIN GH. SĂLĂJAN
19.6.1913—28.8.1966

Sînt date care marchează o viață pusă în slujba cauzei partidului, luptei revoluționare a clasei muncitoare, înfăptuirii celor mai înalte idealuri de libertate, independență și progres ale poporului român, întăririi și înfloririi patriei socialiste.

(Agerpres)

GEORGE COȘBUC

Se împlinesc, la 20 septembrie, o sută de ani de la nașterea lui George Coșbuc, autorul **Baladelor și idilelor**, al **Fiorilor de tort**, al **Ziarului unei pierde-vară** și al **Cîntecelor de vitejie**, personalitate marcantă a poeziei noastre, eminent tălmăcitor al **Divinei Comedii** și al atîtor alte capodopere ale literaturii universale, cîntăret al plaiurilor, al satului și al sufletului românesc, interpret al bucuriilor, durerilor și nădejdilor celor mulți, virtuoz al limbii și al prozodiei. Scriitor de înaltă conduită civică și etică, și-a subordonat întreaga creație convingerii că „în artă adevărul și frumosul sînt una", că „suprema putere a artei va fi totdeauna adevărul", iar rostul major al celui ce mînuiește cuvîntul — de a răspîndi lumina, de a ține seamă (cum se spunea în editorialul **Vetrei**, scoasă de Coșbuc, Caragiale și Slavici, în 1894) „de gustul poporului, de felul lui de a vedea și de a simți, de firea lui". Format în spiritul realismului popular promovat de **Tribuna** sibiană (în a cărei redacție ucenicise cu folos în tinerețe), rămînînd în continuu contact cu valorile folclorice (despre care a scris, de altfel, interesante comentarii), Coșbuc s-a simțit prin toate fibrele ființei sale sufletești parte din colectivitatea neamului său, cum însuși avea să mărturisească, în 1911, în **Poetul**: „Sînt suflet în sufletul neamului meu / Și-i cînt bucuria și-amarul" și „Sînt inimă-n inima neamului meu / Și-i cînt și iubirea și ura". Într-un atare context, unitatea e de voință, de interese, de aspirații, de destin, colectivitatea izvor și țintă a cîntecului însuși, iar poetul vîntul ce întreține flăcările. Concepția e, neîndoielnic, romantic-militantă, asemănătoare aceleia a lui Vlahuță (însă la altă scară a tensiunii emoționale) și în tradiția esteticii paşoptiste. Cu un alt prilej (Prefața la **Cîntece junești** de Nic. C. Velo, apărută în 1905) termenii în care e formulată ni-l aduc în minte pe Cezar Bolliac, stăpînit și el de credințe similare: „Poeții merg în fruntea popoarelor, precum cîntăreții cu trîmbițe merg în fruntea bata-

Aurel MARTIN

(Continuare în pagina 3)

MANUSCRISUL

Ar fi vrut să nu mai spună,
Că plîngînd mereu la lună,
Umblă-n gol și în furtună,
Noaptea fără de hodină,
Ziua fără nici lumină,
Sufletul meu, părăsit
De ce-a fost și-a fost iubit.

Frîntă-n cîrje subsuoara,
Căutase primăvara.
Lacrimile mele-amare
Mi le-adun pe fiecare
În condei și călimară
Drept aghiasmă funerară.
Și-acest plînset mut, închis,
Mi se chiamă manuscris.

Tudor ARGHEZI

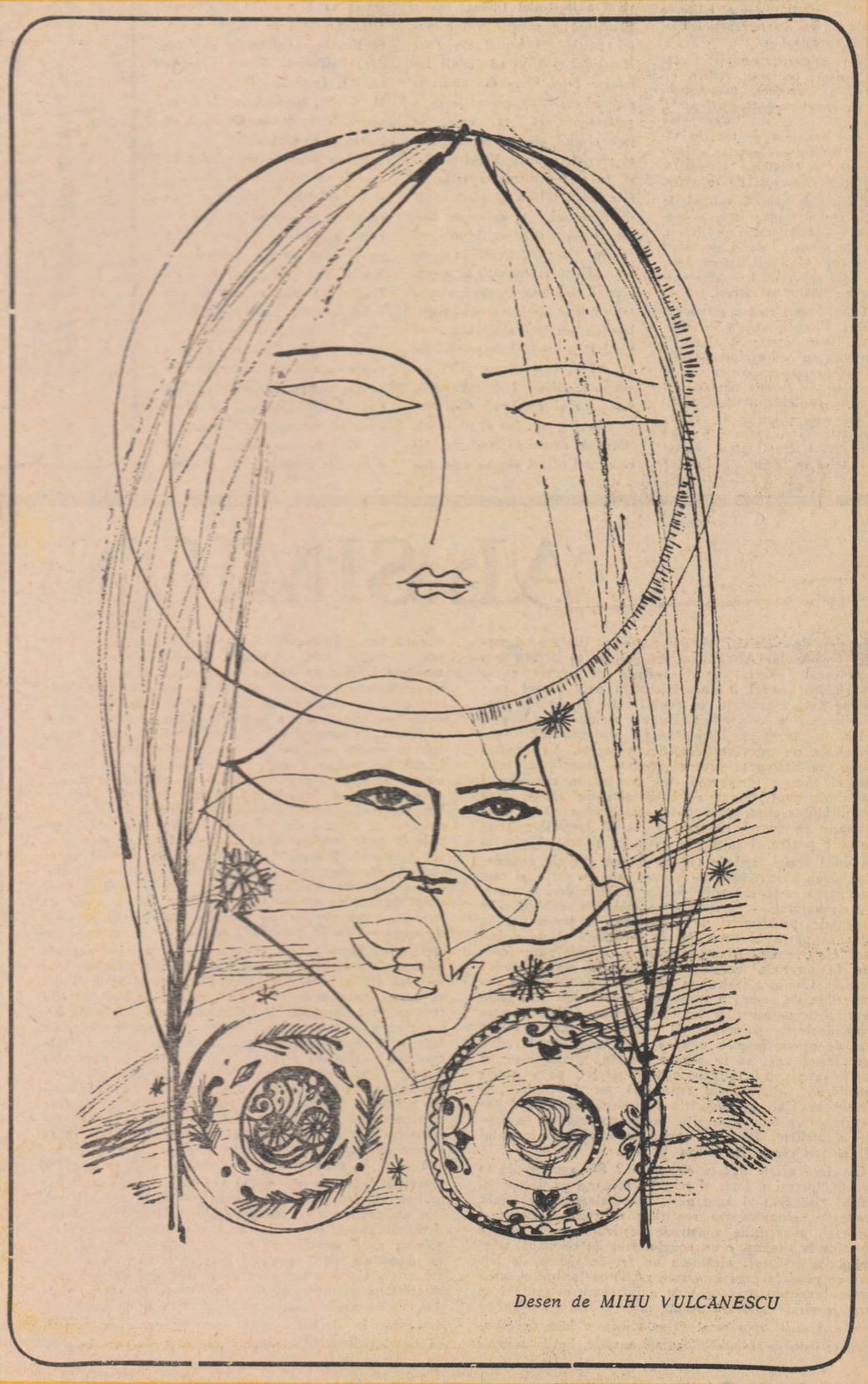

Desen de MIHU VULCANESCU

MOMENT FOLCLORISTIC

Fenomen de seamă al istoriei culturii și civilizației, interferat metodelor etnografiei, etnologiei, psihologiei și sociologiei, folclorului i se consacră astăzi cercetări de înaltă ținută științifică.

Apariția în ultima vreme a unor studii folclorice vine să ateste afirmația de mai sus.

În articolul nostru vom cita doar trei dintre ele: *Balada populară română* de Gh. Vrabie, reeditarea unor lucrări folcloristice ale lui Ovid Densușianu, ediție îngrijită și prefațată de Marin Bucur și *Apa trece, pietrele rămîn*, antologie de proverbe românești, editie și studiu introductiv semnate de George Muntean.

Anticipată de lucrări remarcabile, consacrate eposului popular românesc, mai vechi și mai noi, *Balada populară română* (Editura Academiei R.S.R. 1966, 547 p.) este prima monografie dedicată genului epic în versuri, prima privire critică de ansamblu a baladei românești.

La noi, balada populară (cîntec bătrînesc, cîntec vechi, termenul de *baladă*, consacrat de folcloriști, fiind livresc) de la descoperirea ei de către romantici, în special Alecsandri și Russo, a stat permanent în atenția scriitorilor, folcloriștilor, lingviștilor, istoricilor și istoricilor literari, fiind prezentată ca o manifestare importantă a geniului artistic al poporului nostru.

Citind lucrări similare din folcloristica străină, pe Joseph Bédier cu poezia eroică franceză, Erik Dal despre eposul nordic, Maximilian Braun cu cîntecul eroic sîrbo-croat, Viktor Jirmunski despre eposul comparativ rus sau Fernand Mossé, despre balada tradițională în literaturile germanice și pornind de la excelente studii consacrate baladei românești de către N. Iorga, Ovid Densușianu, D. Caracostea, Constantin Brăiloiu, I. Diaconu, T. Papahagi, P. Caraman, G. Călinescu, I. C. Chitimia, M. Pop, Al. Amzulescu și Adrian Fochi, ca și de la monografiile realizate despre capodoperele baladei românești *Miorița* și *Meșterul Manole*, autorul și-a propus să releve valoarea literară, caracterul național și valorile universale cuprinse în această creație de diamantină desăvîrșire, stabilind filiații, urmărind prelungirile motivelor în arii largi, europene și zăbovind asupra strînselor ei conexiuni sud-estice, balcanice.

În exegeza cîntecului epic, autorul a cercetat imensul material baladesc aflat în colecții și antologii, încercînd să cuprindă aproape întreg repertoriul genului de pe întreg cuprinsul țării, indicînd ariile de răspîndire în spațiul carpato-dunărean și transcarpatin (s-au alcătuit hărți care dau o imagine a răspîndirii temelor, motivelor, variantelor).

Monografia, interesant concepută și bine fixată în articulațiile ei, debutează cu un capitol în care este tratată teoria baladei. Pentru a înțelege semnificațiile acestei creații populare, Gh. Vrabie pune în discuție toate opiniile doctrinarilor, complinindu-le cu puncte de vedere noi, expuse cu nuanțe și, cîteodată, suplețe, cu privire la definirea genului, geneză, istoricitate, caracter național, universal, variante, mijloace tipice de exprimare, spațiul eposului românesc.

În continuare, compartimentarea baladei pe teme, motive, cicluri în *legendară, pastorească, de curte, antiotomană, antifeudală, familială*, chiar dacă s-ar putea să nu-i satisfacă pe toți, ea rămîne, cu toate constatările interesante, o chestiune secundară, didactică și acceptabilă ca atare.

Privitor la geneză, autorul, în locul teoriei monogenetice a eposului și a migrației motivelor, explică apariția baladei românești în legătura ei nemijlocită cu viața, cu lupta poporului împotriva dușmanilor interni și externi.

Totuși atunci cînd e prezentată geneza *Mioriței*, văzută de antecesori fie ca un ecou al mitologiei grecești, cu substraturi semito-egiptene, rămășițe dintr-un cult al cabirilor sau ca mit fundamental al chtonismului cult semit, replica de ordin științific din partea cercetătorului apare palidă: „Unde va fi luat naștere aceasta și unde se va fi cîntat mai mult? În această privință s-au emis destule ipoteze: pe unul din numeroasele drumuri oierești acolo unde se bulucea un mare număr de oi și ciobani".

Multe capitole au un profil monografic, reprezentînd reale contribuții în cercetarea estetică a cîntecelor epice (*Balada legendară, Balada antiotomană, Balada antifeudală*).

Un merit, îndiscutabil, al lucrării constă în înfățișarea motivelor în dubla sau tripla lor formă de manifestare: baladă, colind și cîntec liric-narativ ca urmare a fazei de diepicizare pe care a traversat-o balada în secolul nostru sau transpunerea unor balade haiducești în drame populare (*Jienii, Bujorul sau Haita*).

Lucrare de amploare, *Balada populară română* de Gh. Vrabie are și unele umbre, părți mai puțin izbutite. Uneori adaosurile de ordin etnografic stînjenesc analiza estetică. Alteori, nu se face o ierarhizare riguroasă a valorilor sau nu se arată explicit rolul baladei în procesul de înnoire a literaturii culte.

★

Folcloristica românească în prima jumătate a secolului nostru e dominată de spiritul științific al școlii lui Ovid Densușianu, de prodigioasa operă a lui Nicolae Iorga, de mișcarea sociologică a lui D. Gusti, inițiatorul monografiilor rurale, de cursurile universitare ale lui D. Caracostea consacrate baladei românești, de cercetătorii muzicii populare românești C. Breazul și C. Brăiloiu.

Filolog de reputație europeană, istoric literar, poet, conducător de reviste literare și științifice, Ovid Densușianu a lăsat o bogată moștenire folcloristică, cuprinsă în studii, articole, cursuri universitare, colecții etc.

Viața pastorească în poezia noastră populară (E.P.L., 1966, 430 p.), ediție îngrijită și prefațată de Marin Bucur, e prima culegere de studii folcloristice, aparținînd lui Ov. Densușianu, culegere care apare după aproape trei decenii de la stingerea din viață a ilustrului filolog. Ediția însumează o selecție a folclorului poetic din *Graiul din Țara Hațegului* (1915); admirabila antologie *Flori alese din cîntecele poporului* (1920), precedate de o prefață-program în care se face elogiul marelui descoperitor al poeziei populare, V. Alecsandri și, în același timp, se arăta că este momentul să se pună capăt diletantismului în culegerea literaturii populare și să fie întronat spiritul științific, lingvistic și estetic: *Viața pastorească în poezia noastră populară*, excelent comentariu estetic închinat poeziei populare de sorginte pastorală, comparabil cu studiile despre folclor ale lui B. Delavrancea, M. Sadoveanu, L. Blaga, I. Pillat sau G. Călinescu și *Folclorul. Cum trebuie înțeles*, manifest al școlii folcloristice românești moderne. Alcătuitorul ediției supune unei discuții ample activitatea folcloristică a lui Ov. Densușianu, trecînd în revistă deosebitele lui contribuții și face o prezentare sistematică a ideilor care l-au călăuzit pe omul de știință în exegeza fenomenului artistic popular, valabile și astăzi și preluate de folcloristica română actuală.

Străin de tendințele vulgarizatoare, spiritul creator, obiectiv, în care Densușianu a investigat creația populară a arătat că folclorul cuprinde valori poetice geniale, dar că există și unele poezii mai puțin șlefuite, a căror valoare literară nu trebuie supralicitată, pornindu-se de la un cult subiectiv, prelungire a spiritului admirativ, romantic.

Dacă noile contribuții ale lui Ovid Densușianu în așezarea folcloristicii pe un făgaș științific sînt subliniate de prefațator cu exactitate, finețe (respectarea autenticității textelor culese, cercetarea folclorului viu, permanenta lui înnoire, studierea comparativă a folclorului ș.a.) unele dintre ele și ne gîndim la problema atît de disputată *a dispariției folclorului* sau realizării unui *corpus al literaturii noastre populare* (menționată pentru prima dată de Al. Lambrior) au fost mai puțin luminate și comentate.

Se impunea de asemenea să se arate rolul lui Ovid Densușianu în crearea școlii folcloristice românești moderne, la care s-au format eminenți specialiști ca Speranția, I. A. Candrea, Tache Papahagi, Ion Diaconu ș. a.

Valoarea științifică a ediției este incontestabilă, iar alcătuitorului și editurii li se cuvin laude.

★

Cu titlul expresiv, simbolic, *Apa trece, pietrele rămîn*, G. Muntean, tînăr critic literar care are o activitate statornică pe linia culegerii și cercetării folclorului (este autorul culegerii *Folclor din Suceava*, B.p.t., 1962), realizează o bună antologie de proverbe. Specie care se remarcă prin laconism, cu valoare normativă, cu vechime plurimilenară, confundîndu-se cu începuturile omenirii, trecută apoi în capodopere ale literaturii universale ca Iliada, Odiseia, Biblia, Coranul, Pantschantra, Vedele, Kalevala și de aici în operele scriitorilor moderni, proverbul s-a bucurat, de-a lungul secolelor, de prețuirea unor comentatori de seamă ca Herodot, Cicero, Aristotel, Erasmus de Rotterdam ș.a. în literatura universală și Hasdeu, Bolliac, G. Dem. Teodorescu, Al. Lambrior, M. Eminescu, M. Gaster, G. Coșbuc, M. Sadoveanu, N. Iorga, Lucian Blaga în literatura noastră.

Istoria adunării proverbelor începe la noi, așa cum s-a întîmplat și cu celelalte producții poetice populare, în secolul al XIX-lea. Prima culegere paremiologică datează, după cum a precizat Ion Mușlea, din 1831, și aparține lui Timotei Cipariu, urmată de cea a lui Iordache Golescu, în 1845, *Pilde, povățuiri și cuvinte adevărate și povești adunate* (pentru prima oară Al. Lambrior a atras atenția asupra ei, *Convorbiri literare* VIII, 1874), apoi de Anton Pann cu *Povestea vorbii* apărută în 1847 (trebuie considerată nu o colecție paremiologică, ci operă literară în adevăratul înțeles al cuvîntului), I. H. Hintescu, care în 1877 publică *Proverbele românilor* și, în fine, monumentala colecție realizată de I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, 10 volume, apărute între 1895—1903. Lista colecțiilor românești sau străine despre proverbele noastre este mult mai bogată. Am amintit doar cîteva.

Antologia publicată de George Muntean însumează mai mult de jumătate din proverbele tip cuprinse în ediția lui I. A. Zanne, ordonate, ca într-un dicționar, în ordine strict alfabetică, iar pentru pasionații de tematologie există, la sfîrșitul volumului, o altă clasificare, pe categorii, comunicată tot alfabetic (abur, adevăr, cinste, cosmos, cunoaștere, dragoste, educație, înțelepciune, femei, frumusețe, ierarhie socială, lăcomie, limbuție, mincinună, respect, sănătate, tinerețe, voinicie, vorbă etc.).

Prefața, avînd o bună ținută literară, scrisă într-un stil alert, rezumă corect diverse probleme legate de vechimea speciei, diversitatea tematică, valoarea estetică, raporturile cu literatura (poezia gnomică, proza, teatrul), filozofia, estetica, arta, filologia și istoria culturii și civilizației.

În analiza estetică, autorul antologiei vrea să se conducă după un adagiu călinescian care spunea că folclorul poate fi înțeles pornind de la operele clasicilor, în cazul proverbelor avînd pe masă scrierile lui La Rochefoucauld și I. Creangă.

Octav PĂUN

Note de Lectură

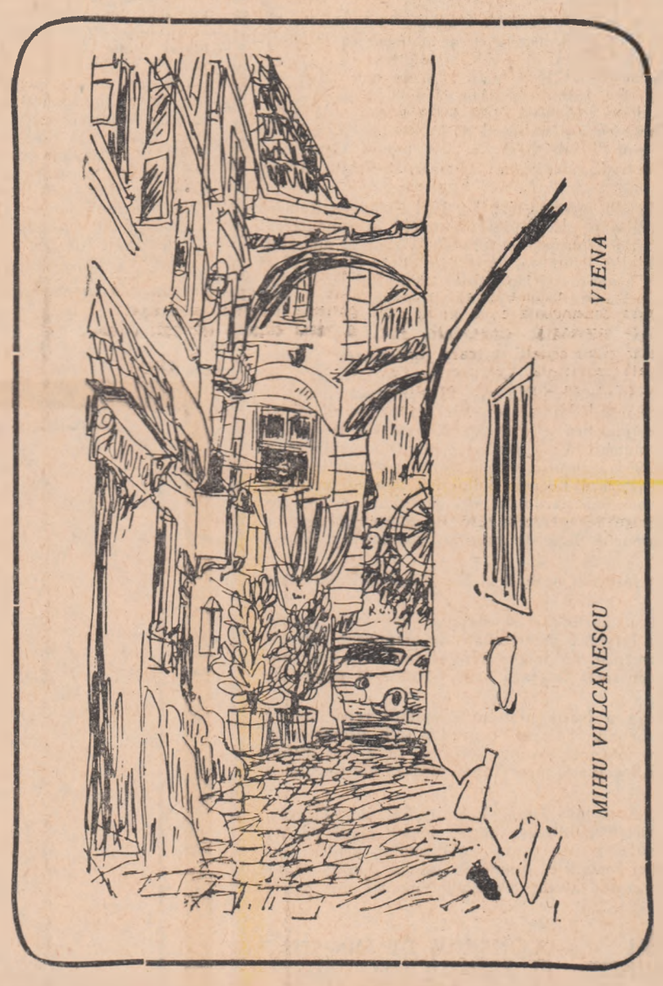

Aqua Forte

CAPRA ROȘCATĂ, GOGOȘARII ȘI UNCHIUL PANTELIMON

În numărul 7 (iulie, 1966) al *Iașului literar*, în general interesant, destul de variat, dezamăgește total schițele unor tineri prozatori (pp. 37—47). Șterse, lipsite de personalitate, afectate, cîteva din ele sînt de-a dreptul ridicole. Prima propoziție a schiței *Capra roșcată* de Grigore Radu Stănescu ne face să tresărim: „Capra roșcată, bătrînă și slăbuță, ocupa un loc important în viața mea". Alteineva, Ion Bișoc (în *Fără lustru*) adaugă o nouă dimensiune tragică trecerii timpului distrugător, care — ne spune autorul — golește paharele și veștejește... gogoșarii („El, mirele... cu părul lucind, fără șapca lată, cu cozoroc de carton gros, poartă paharele cu triplesec, ignorînd timpul care înaintează golind paharele, vestejind gogoșarii, apropiind pe soț de perechea care-l așteaptă"). Îi întrece însă pe toți N. V. Turcu, autorul schiței *Unchiul Pantelimon*. După ce ne informează că s-a „mutat într-un bloc", protagonistul schiței (elev în clasa a X-a) ni-l prezintă pe unchiul Pantelimon („chel ca toți unchii"), pe care vrea să se răzbune. Și continuă: „Iată cum mă răzbun: mă urc pe terasa blocului — orașul e încîntător privit de oriunde, însă de sus e magnific, și fac plajă. Pentru că se poate face plajă. Bineînțeles (șuguiește autorul—n.n.) cînd e soare, credeam că nu este cazul s-o spun. Și cînd se întoarce unchiul Pantelimon, mă lungesc pe burtă și îi fixez chelia. Vă așteptați, probabil, să-l scuip în creștet (dezarmați de perspicacitatea prozatorului, sîntem siliți să recunoaștem că tocmai asta și așteptam cu sufletul la gură—n.n.). Sau să-i arunc cu roșii putrede (ne atrage, nu mai puțin, și această idee). Nu! (Taie neînduplecat N. V. Turcu firul dulcilor noastre iluzii—n.n.). Eu îl strig: Pantelimoane! Îl strig cu voce schimbată. El nu e obișnuit să se uite în sus. Eu îl strig iar și el nu privește în sus. Se învîrte ca pămîntul în jurul axei. În timpul ăsta eu mor de rîs pe terasă". De! Fiecare se amuză cum poate. Mai intervine însă în schiță și „o fată frumoasă". „Chestiunea e — ne spune personajul, bătîndu-ne familiar pe umăr — că fata asta îmi place mie", „...ieri am așteptat-o în lift. Dar n-a venit. Am așteptat-o azi. N-a venit. Pentru că (o glumă subțire, în genul lui Vauvenargues—n.n.) liftul era defect. Dar am s-o aștept și mîine. Și n-am să-i spun nimic. Dumneavoastră, dacă ați fi în locul meu, ce i-ați spune?" Noi i-am spune să nu mai citească schițe de N. V. Turcu.

NU MAI SUS DE SANDALE...

Spicuiri amuzante dintr-un foarte grav articol (*Surse lirice*, II, semnat de Ion Papuc, în *Tribuna*, 11 august a.c.):

„În *Scherzo* (de Ana Blandiana—n.n.), comuniunea cu moartea duce la un rodaj aparte al acesteia, muchiile tragice ale faptului se tocesc și versul rămîne să curgă singur, săltăreț și cu stranie nonșalanță..."

„Mai nou, universul său (al poeziei lui Ion Alexandru—n.n.), inițial identic cu cel al lui Gavril Matei de astăzi, s-a scurs enorm în afară, umplînd cosmosul întreg".

„În poezia noastră clasică satul era descris mai ales de boiernași progresiști, crescuți la conacul de la țară și reveniți acolo, pentru o zi sau două, o dată la nu știu cîți ani".

„Apelînd foarte puțin la ceea ce este frapant limbaj modern, Blandiana exprimă ideea cu o simplitate ce a făcut gloria și neputința artei plastice".

„Repetiția care atinge finalul fiecărei strofe creează impresia unei stereotipii care argumentează în plus universalitatea poemei în timp și spațiu" etc.

Îl zăream pînă acum pe Ion Papuc trebăluind cu osîrdie în „dreptunghiul" *Însemnărilor* de la *Tribuna*. S-a încumetat, credem, prematur la ample treceri în revistă... Așadar, deocamdată: nu mai sus de sandale!

INEDITE LABIȘ (în contextul unui număr reușit)

Oferind cititorului materiale bogate, variate, de multe ori peste linia decenței publicistice și — de data aceasta — în nici un prilej sub ea, cîteva ingenioase soluții de montaj în jurul unor vertebre tematice principale, pagini inedite și nume noi, o prezentare grafică plăcută (excepție fac doar literele diliputane care necesită lupa, în detrimentul articolelor respective, ce riscă să devină astfel mult mai vulnerabile :), numărul 8 (august/1966) al **Familiei** trezește ecouri favorabile. Interesantă ni se pare ideea de a lega (prin articole semnate de prof. univ. Ștefan Pascu și de Pompiliu Teodor) evocarea domnitorului Mihai Viteazul, neînfricatul luptător pentru independență, înfăptuitorul unirii dintîi a românilor, de aniversarea a 22 de ani de la marele eveniment al Eliberării. Din sumarul revistei semnalăm, printre altele, versuri de Ștefan Augustin Doinaș, Nichita Stănescu, Al. Andrițoiu, fragmente din scenariul cinematografic **Dacii** de Titus Popovici, masa rotundă a **Familiei** pe tema „Omul în centrul preocupărilor", eseul lui Nicolae Balotă, „Thomas Mann — Un ales?", cronica literară (consacrată volumelor **Ritmuri** de Tudor Arghezi și **Lecturi infidele** de Nicolae Manolescu), semnată de Gh. Grigurcu, a cărui frază sigură, de notabilă sobrietate, desfăcîndu-se în rămurișuri bogate fără a umbri ideea, atestă un talent critic cert. Atrag în mod deosebit atenția cele aproape două pagini de versuri inedite (originale și traduceri) de N. Labiș: două poeme despre Bălcescu (cităm, din primul, strofa penultimă, revelatoare în ce privește muzicalitatea stihurilor, trecute dintr-o zvîcnire în registrul unor aprinse reverberații — ultimele două rînduri: „Ce-ai visat e faptă azi — / Tu trăiești în toate cele. / Ochiul tău scînteie treaz / Între pletele rebele / Despre inima ta spun / Apele-n bătaie trează / Chiar dacă-n mormînt comun / Lutul tău nu mai vibrează"), poeziile intitulate **Lui Eminescu** și **Turnul Goliei**, tălmăciri din Lenau (foarte frumos transpusă e poezia acestuia **Dorința**), Theophil Gauthier și A. S. Pușkin.

Nu lipsesc din acest număr reportajele — realizate de Ion Arieșanu și Ion Iuga, debuturile poetice și notele bătăiosului Ulisse (căzut într-o cursă ortografică, prea subtilă — se pare — chiar și pentru viclenia lui proverbială: numele învingătorului Troiei se scrie, credem, fie cu y și ss, fie cu i și un singur s, în nici un caz cu i și dublu s), care, deși reîntors de curînd în sînul odihnitor al familiei... de la Oradea, aruncă, mai neastîmpărat ca oricînd, sprintene săgeți, cu vîrful înmuiat uneori — dar atît cît trebuie — în maliție.

MUZICA UȘOARĂ ȘI FAGADUIELILE ȘPICHERIȚELOR

Cîte subînțelesuri în șerpuirile unei inflexiuni! Voioșia pură a vacanțelor de odinioară, promisiunea unor rafinate, nemaipomenite voluptăți, neastîmpărul plin de furnicături provocat de vestea unui fericit eveniment familial (nuntă sau botez), satisfacția de a fi trecut cu bine peste niște grele hopuri, o veselă complicitate, ispita de a trage cu tîlla spre nimbul de gravitate al lucrurilor, sentimentul liniștitor că după atîta inutilă pierdere de vreme se revine în sfîrșit la ceea ce trebuia de mult să se revină, că echilibrul — periclitat o clipă — al universului începe a se reface... Toate acestea, și încă altele, se pot descifra în tonul cu care, de la un timp, șpicheriețele noastre anunță programele de muzică ușoară, atît de numeroase și de variate. Mai ales cînd acestea urmează emisiunilor de muzică simfonică. Desigur, nu pretindem o nuanță lugubră în voce cu astfel de ocazii, însă o voioșie din cale-afară de mare, de parcă ne-am topi cu toții de fericire în așteptarea săltărețelor ritmuri, nu-și are nici ea, credem, rostul.

UN NOU UMORIST...

Un nou umorist se află printre noi. Se numește Mircea Costea și publică (din păcate intermitent) *agende* pline de haz în paginile *Sportului popular*, voind parcă să dezmintă, fie și pentru o clipă, elevația și gravitatea specifice în cel mai înalt grad prestigiosului cotidian (căruia i-am reproșa totuși un anumit ermetism al expresiei, ținuta exagerat esoterică a preocupărilor sale). Cităm din tableta intitulată *Bine v-am găsit!* (S. P., 1 august a.c.): „Noroc, frăților! Bine v-am găsit! Cum? De unde vin? De la Campionatul Mondial!... Am călătorit excelent. N-am avut rău de mare, nici de avion, nici de tren, nici de mașină (Există? Pe dracu! Nu s-ar mai înghesui lumea la d'alea de 5.000...). Am fost primit împărătește. Dac-am găsit bilete? Oho! Numai la zero! În față, pe fază. Nu mi-a scăpat nimic. Poftim? Ce spuneai dumneata? Cum am dormit? Aha, ai auzit că s-au scumpit hotelurile! Ei bine, am dormit... ca acasă. Cum a fost la meci? Ei, da, cam îngrămădeală" etc. etc. Ceea ce sare în ochi e caracterul modern, îndrăznet al comicului, obținut mai ales prin verva interogațiilor șugubețe de tipul: „Cum? De unde vin?" sau „Poftim? Ce spuneai dumneata?" Despre tonul hîtru, inedit, nu avem decît cuvinte de laudă, iar în ce privește ideea de a simula o călătorie la Londra, ea ni se pare extrem de interesantă, deși cam excentrică, duduind sub presiunea virtualităților umoristice.

De cînd acest incomparabil om de spirit a apucat pana, umbrele marilor umoriști se clatină neliniștite-n ceruri: prea se rîde tare pe pămînt!

ULYSSE

● **POEZIE**

— Tudor Arghezi: **Versuri**, vol. I și II. — Editura pentru literatură.

— Sanda Movilă: **Versuri**. — Editura pentru literatură.

— **Cîntare României** (antologie de versuri și proză). Cuvînt înainte de G.C. Nicolescu. — Editura pentru literatură.

● **PROZĂ**

— Hortensia Papadat-Bengescu: romanele **Despletire**, **Drumul ascuns**, **Concert de muzică de Bach** (2 volume). Prefață de Eugenia Tudor. — Colecția „Biblioteca pentru toți". — Editura pentru literatură.

— Tudor Mălănescu: **Schițe oarecum vesele**. — Editura pentru literatură.

— Traian Coșovei: **Tinărul zeu Ulisse** (roman). — Editura pentru literatură.

— Sorin Titel: **Reîntoarcerea posibilă** (povestire). — Editura pentru literatură.

— Ion Bălăceanu: **Pîinea și bicicleta** (schițe). Prefață de D. R. Popescu. — Colecția „Luceafărul". Editura tineretului.

— Mioara Cremene: **Magazinul de mirese** (schițe). — Editura pentru literatură.

★

— Thomas Mann: **Casa Buddenbrook** (2 volume). Traducere de Ion Chinezu. Prefață de Mariana Șora. — Colecția „Biblioteca pentru toți". — Editura pentru literatură.

— E. Hemingway: **Sărbătoarea de neuitat** (povestire postumă). — Editura pentru literatură universală.

— Vasco Pratolini: **Statornicia rațiunii** (roman). Traducere și prefață de Florian Potra. — Editura pentru literatură universală.

— Octavio Getino: **Îl spuneau patruzeci și cinci** (povestire). Traducere de Olga Tudorică. — Editura pentru literatură universală.

— Kornel I. Ciukovski: **Contemporanii** (amintiri și portrete). Traducere de Tamara Gane. — Editura pentru literatură universală.

● **CRITICĂ, STUDII**

— Al. Piru: **Costache Negruzzi** (micromonografie). — Editura tineretului.

— Al. Philippide: **Studii de literatură universală**. — Editura tineretului.

— Ovidiu Drimba: **Ovidiu**. — Colecția „Oameni de seamă". — Editura tineretului.

● **POLITICĂ**

— V.I. Lenin: **Opere complete**, vol. 39. — Editura politică.

— Eugen Phoebus, N. S. Stănescu: **Aur sau dolari?** (documentar). — Colecția „Actualitatea". — Editura politică.

— Santiago Carrillo: **Ce va fi după Franco?** — Editura politică.

— William J. Pomeroy: **În pădurile Filipinelor**. Prefață de Alexandru Șiperco. — Editura politică.

● **CĂRȚI PENTRU COPII**

— Tudor Mușatescu: **Unchiul Temistocle** — Editura tineretului.

— Mihai Negulescu: **Orașul lui Pintea** — Editura tineretului.

— Ion Crînguleanu: **Bucurii pentru copii**.

AL.SIMION: cronica literară „accident banal"

Lipsite de veleități și de procedee literare deosebite, prozele lui Al. Simion își propun să atingă mai întotdeauna punctul unor conflicte de natură etică. Un accident banal luminează dintr-o dată planul unor minime deviații morale, în fond la fel de banale (nuvela titulară a volumului). Un alt accident banal provoacă, în Aventura, frămîntările protagonistei, constrînsă la un adevărat detectivism moral. La capătul firului, ea descoperă profilul ignorat, autentic al iubitului ei. Acesta (personajul are o anumită consistență) reprezintă tipul curent al bărbatului de succes, fără complicații sentimentale, gata întotdeauna să-și pună vinovăția în contul mersului firesc al lucrurilor. Dragostea e pentru el o simplă aventură și trio-ul compus din două femei, ambele seduse și una din ele abandonată, și un bărbat încornorat condamnă cu tărie (și cam didactic) această concepție vulgar erotică, deși îi rezervă personajului — în final — o șansă de reabilitare. În Serpentine problemele de organizare a producției se reduc în parte la chestiuni de conștiință și de disensiuni afective etc. Aceste dispute și dileme etice (evocate în nuvelele amintite, dar și în multe altele: Incendii, Ciobul albastru) se desfășoară de obicei în circumferința de umbră a copacilor, decorul silvestru fiind caracteristic narațiunilor lui Al. Simion: „Pădurea acoperea dealurile și munții cît vedeai cu ochii", cutare urbe de provincie pare o mică oază în mijlocul codrilor: „Ieșiră apoi să se plimbe. Strada, urcînd ușor în pantă, se pierdea la marginea orășelului, pe o culme împădurită", personajele reprezintă nu de puține ori oameni angajați în industria forestieră, deprinzînd înțelepciunea în aula pădurii și nobile meșteșuguri în vastele ei ateliere. Se poate spune de aceea că proza lui Al. Simion crește în umbra lizierelor.

Ce oferă aceste nuvele cititorului? S-o spunem de la început, lucruri și bune și rele. Să începem cu deceptiile. Ritmul tărăgănat al unor narațiuni, dialogul uneori fals, cîteodată necoordonarea reacțiilor sufletești, patetismul artificial, convențiile constituie motivul cîtorva dintre ele. Nuvela titulară e un conglomerat de episoade, stînjenindu-se reciproc, alcătuind un fel de sistem de frînare ce pune la grea încercare răbdarea lectorului, unui personaj mărunt preocupat de o întrebare măruntă i se pune în cîrcă o povară demnă doar de Atlașii neliniștiți și ai cugetării: „Nu reuși să se elibereze însă de greutatea ce-i apăsa sufletul" (aceeași nuvelă), liniile acțiunii virează brusc în finalul Serpentinelor spre o rezolvare pripită, facilă, personajele „cu lipsuri" redevenind concomitent integre ca la un consemn etc. Un alt defect al acestei cărți (ca și al altora, în special de reportaj) ține, după părerea mea, de o anumită — i-aș spune — metafizică a semnificațiilor. Pentru a pune problema în termenii ei cei mai clari e destul să ne referim pentru o clipă din nou la narațiunea Accident banal. Ce voiește a sugera titlul acestei nuvele, ca și nuvela însăși? Nimic altceva decît că accidentul este aparent banal și că de fapt implică sensuri adînci, grave. Un personaj dintr-o altă nuvelă afirmă, de altfel, în consens cu autorul, în legătură cu diversele istorii banale la care participase, că „esențialul trecea prin miezul acestora". Nimeni desigur (cel puțin la noi) nu se gîndește să nege corola de semnificații a atîtora dintre piscurile realității. Dar de aici și pînă la credința (mai bine spus erezia) că orice obiect, oricît de modest, e un viespar de vibrante semnificații și că e de-ajuns — ca în practici exorciste — să rostești numele unui lucru pentru ca acesta să-și desfacă petalele pliante ale sensurilor — e o mare distanță. Trebuie mai întîi să știi să descoperi filonul aurifer și apoi să știi să separi metalul de rocă. Unii scriitori afirmă că văd ceea ce nu e de văzut. Ei țin în pumni un bulgăr de minereu sărac, opac și repetă tuturor că reverberațiile, de fapt inexistente, le străfulgeră retina. Și poate că tocmai sub tălpile lor trec apele sclipitoare ale unei vîne bogate. O exagerațiune se corijează prin alta. Nu le-ar strica poate acestor autori o lectură mai atentă din — să zicem — Robbe-Grillet, ridicat împotriva a ceea ce numește el mitul adîncimilor. Cu toate că teoriile romancierului francez nu obțin aprobarea noastră, el ne devine aproape simpatic atunci cînd se întîmplă să citim cărți în care autorii, în loc să caute cu răbdare sensurile autentice ale vastei realități contemporane, se grăbesc să împodobească primul obiect ce le cade sub ochi cu zorzoanele semnificațiilor artificiale. Nuvela Accident banal, prin chiar smerenia titlului, anunță revelarea unor semnificații grave, esențiale, dar de fapt nu dezvăluie decît anumite aspecte minore, banalizate ale vieții. Cu directori preocupați mai ales de prestigiul exterior, al persoanei și al întreprinderii pe care o conduc, în dauna bunului mers al procesului de producție, deși sînt în definitiv niște oameni foarte de treabă, cu tineri pricepuți, inteligenți dar care se cam lasă pe tînjală și cu alții care n-au în cap decît indicii cifrelor de plan nu se poate face evident mare lucru.

O anumită nemulțumire a cititorului se leagă pe de altă parte de frecventa apariție în volumul lui Al. Simion (ca și în volumele altor scriitori) a unui tip de personaj propus dacă nu admirației măcar simpatiei noastre, dar ale cărui reacții sugerează un orizont îngust și mai ales un fond de vulgaritate considerat, inexplicabil, de prozatori ca natural, firesc. Botea, de exemplu, povestește cu exagerată nostalgie de orășelul în care „În fiecare săptămînă întîlnești excursioniști, autobuze speciale de la O.N.T....", altcineva mărturisește: „Nu mă plîng, de cîștigat cîștig, mănînc și-mi cumpăr haine", iar un personaj din nuvela Eșarfă își amintește că în tinerețe îi luase fetei de care era îndrăgostit „prăjituri, bere, i-ar fi întins la picioare lumea întreagă..." În acest ultim citat o foarte necesară frontieră lipsește totuși între cuvintele de la început și conceptul sublimului implicat în sintagma „lumea întreagă" și în acțiunea de a o așterne ca pe un covor somptuos la picioarele iubitei. Primejdia unei triste identități între prima și cea de a doua parte a frazei este aici reală. Prin astfel de fraze personajele dezvăluie impudoarea anumitor conexiuni cu tradiția încă persistentă a vechii periferii orășenești. Totul e ca scriitorii (și în această privință lui Al. Simion i se pot imputa mult mai puține lucruri decît altora) să nu accepte ca ceva firesc manifestările de vulgaritate ale personajelor lor, să nu încerce să ne sugereze că oferind iubitei bere și prăjituri i-ai oferi de fapt tot ce se putea oferi mai de preț. Supărătoare în acest caz sînt mai ales tonul, pretenția că se vorbește de lucruri definitive, oricui subînțelese, mormăitul aprobator din subtext. Nu pledez aici nici pentru complexitatea neguroasă, nici pentru intelectualismul rafinat, ci pentru elevarea protagonistului literar, adus prin aceasta mai aproape de modelul său viu: omul reprezentativ al societății socialiste.

Am insistat mai mult asupra acestor fapte deoarece mi s-au părut într-o anumită măsură caracteristice și altor scriitori și nu pentru că ele ar deține, în cumpăna aprecierilor critice referitoare la volumul lui Al. Simion, o pondere exagerat de mare. Dimpotrivă, precumpănesc aspectele pozitive, notabile. Unele personaje au o anumită consistență (Munteanu din Accident banal, Liviu din Aventura etc.), fluidul narațiunii e adeseori dens, limba e simplă, fără ifose, cutare episod e de un real dramatism (întîlnirile dintre cele două femei din Aventura), finețea analitică nu lipsește altuia (mai ales în nuvela Ciobul albastru). Dar Al. Simion este mai ales un bun prozator de atmosferă, în ciuda titlurilor senzațional epice ale nuvelelor sale, care pot deruta (Accident, fie și banal, Aventura, Incendii, Serpentine, Călătorii legendare). Concludente în acest sens sînt povestirile Ciobul albastru, care evocă atmosfera de mare avînt revoluționar specifică anului '45, Călătorii legendare (în lumea dragostei și a florilor) și mai ales Dimineața, sugestie intensă de puritate, desprinsă din cerul matinal, prerăsăritean, din ochiurile de apă risipite de ploaia din ajun, din picurii de lamie prelinși pe ulcior, din silueta unei tinere fete ce i se pare eroului schiței „din cale-afară de frumoasă" O senzație de prospețime, asemănătoare aceleia pe care ne o dau scîndurile abia despicate din trunchiul copacului, se desprinde din cele mai bune pagini ale cărții. Dar ceea ce este cu adevărat remarcabil în acest volum, toropit pe alocuri, torpilat în cîteva din laturile sale de anumite defecte de compoziție, de dialog, de analiză, e sentimentul puternic de nostalgie pe care-l degajă. Din mărturisirile, risipite în diferite nuvele, ale personajelor se poate închega o conversație melancolică, cu replici bizare, despre vremea care crește în urma noastră: „Doamne, ce-au zburat anii!" — rostește unul, „Toate, toate nu mai sînt, ci au fost, au intrat în amintire" — răspunde altul, iar un al treilea exclamă: „strania metamorfoză a trecerii timpului" ...În povestirea Eșarfa un fost muncitor (trecut apoi într-un post de răspundere într-un minister) vizitează fabrica în care a lucrat pe vremuri, recunoscînd într-o femeie cu obrazul ridat pe fata iubită de acum douăzeci de ani, care — cum se întîmplă de atîtea ori — îl preferase pe un altul, mai îndrăzneț. Nocturnă — nuvela e ratată — provoacă totuși un dor de adolescență: printre ruinele narațiunilor săgetează de asemenea șopîrlele de smarald ale nostalgiei. Într-un peisaj delicat pastoral, începutul nuvelei Incendii evocă vîrsta fericită a copilăriei. Peste ani — titlu simbolic! — este istoria unei scrisori de dragoste ajunsă tardiv la destinație, cînd sorocul unei posibile împliniri erotice trecuse. Exemple destule cred pentru a ne convinge că autorul acestui volum scrie în susurul imperceptibil al clepsidrei. Meritul cel mai important al acestei cărți e că ne alunecă din cînd în cînd lent din mîini, cufundîndu-ne în reverii.

Valeriu CRISTEA

MIHAI BENIUC

NARCIS

Ce-am adunat? Petale de ici-colo
Şi zgomote din lira lui Apolo.
Ce-o să rămînă? Foi şi sunet poate
Pe valul tău fugar, eternitate.

Eu stau pe ţărm. Privesc în sus, în jos,
Ori în adîncul apei. E frumos
Cum duce valul tot ce-a oglindit —
Narcis de chipul său e osîndit.

Să nu mă văd mai bine-ar fi, dar nu-i
Dat nimănui să-şi mintă soarta lui,
Privim toţi în oglinda ce ne-o ţine
Destinu-n faţă. Toţi, fără ruşine,

De noi ne-ndrăgostim şi ne-aplecăm
Deasupra mincinoasei feţe: Dă-mi
Un sărut şi-am sărutat abisul
Şi cu sărutul s-a-ncheiat şi visul.

RĂSĂRIT ŞI APUS

Sînt fiul zorilor
Voi muri-n braţele amurgului.

Am răsărit ca luceafăr de ziuă
Voi apune ca luceafăr de seară.

SALBE VIITOARE

Dorm gîndurile-n chipuri
Ca scoicile-n nisipuri.
Ah, mîinilor, voi albe,
Cînd le veţi face salbe?

* * *

Cad umbrele pe gîndul meu ultim,
Nu mult se pare, nu mult o să fim,
Ni-s anii ca petalele din urmă
Pe florile ce soarta lor şi-o curmă.

Vom veştezi întîiul tu sau eu;
Oricum va fi, ne va fi tare greu,
Dar fie orişicum, cellalt l-aşteaptă
Dincolo pe cellalt, pe noua treaptă.

O fi un an, vor fi milenii poate,
Le-om aştepta, pe rînd toate şi toate,
Iar dac-o fi ca unul să nu vie,
Va sta cellalt statuie-n veşnicie.

ASSENSIONIS RETENTIO

Prin experienţa dobîndită în lungul anilor şi siguranţa de apreciere a unei piese de teatru sau a unui spectacol, criticul dramatic poate fi asemuit unui inginer care, dispensîndu-se de calcule şi analiză, poate, de la prima vedere, şi prin simplă intuiţie, judeca soliditatea unei lucrări tehnice, a unui pod de pildă. „Privesc lucrarea, mărturisea un om de specialitate cîndva, şi dacă podul îmi place, înseamnă că e bun". Intuiţia directă apare, în acest caz, ca rodul unei îndelungi deprinderi şi cercetări.

...Numai că, deşi operează cu date concrete, măsurabile, cu rezistenţa de materiale şi calcule matematice, erorile pot, totuşi, uneori interveni: atunci, podul se prăbuşeşte neaşteptat — exemplul foarte des citat de tehnicieni, al unei frumoase construcţii în Belgia, digul cedează sub presiunea apelor mării, iar edificiul cu multe etaje se dislocă, sub efectul unui cutremur.

Atari putinţi de eroare îndeamnă la prudenţă în judecată. Cumpănirea gîndirii şi rezerva aprecierii se impun cu atît mai mult, dacă trecem de la faptele măsurabile, la aprecierea inefabilului poetic. Judecata unei opere de artă implică, din partea criticului, în credinţa noastră, o responsabilitate care ajunge la dramă morală. Putem oare, cu seninătate şi fără scrupul de conştiinţă, decreta peremptoriu că o lucrare literară sau artistică, un spectacol teatral, depăşind fireşte poncifal, care nu întîlnesc adeziunea noastră personală, lăsînd loc discuţiei şi divergenţelor de apreciere, este fundamental falsă? Putem emite judecăţi apodictice, definitive, în faţa unor opere de artă care se depărtează de la cărarea bătută, mărturisind o nelinişte creatoare? Mai mult decît în orice altă activitate, critica literară şi artistică presupune uneori o călăuzire după principiul înţelepciunii antice al grecescului **epoche**, numit de Cicero **assensionis retentio**. Sînt opere care îndeamnă la „amînarea judecăţii", chiar în afara exemplului erorilor săvîrşite de mari critici, care au trecut fără înţelegere şi participare pe lîngă opere de puternică iradiere, necunoscîndu-le sau negîndu-le.

Vrem să spunem că activitatea critică, în afara formaţiei pur profesionale, de cunoaştere adîncită a vieţii artistice, de la Hesiod şi Homer, sau de la culoarea bizonului din peştera de la Altamira pînă la operele contemporaneităţii, este subordonată unui temperament. Criticul se afirmă prin înţelegere, simpatie şi dragoste — şi nu prin aer doctoral şi sentinţe cu caracter definitiv; depărtat de polemist şi pamfletar, care repudiază energic, şi în bloc, criticul, cumpănit în judecată şi catifelat în expresie, participă la drama artistului, face disocieri în înfăptuirile acestuia, lucrează pe nuanţe, cu precauţii de expresie; un atare iubitor de frumos se apropie cu reculegere de supremele mărturii ale sufletului uman în faţa lumii, care sînt operele de artă; el nu formulează verdicte, ci, la rîndu-i, notează mărturii de participare la drama lăuntrică a unui artist, pe care o acceptă, de altminteri, cu recunoştinţă, pentru că această dramă l-a îmbogăţit pe el însuşi; criticul trebuie să înţeleagă specificul complexiunii sufleteşti a artistului, fiinţă înzestrată cu antene vibratile, care captează toate unduirile lumii, cele văzute şi cele presimţite; el trebuie să ştie că un artist adevărat, mai cu deosebire cînd este tînăr, nu se dăruieşte total într-o operă, că un atare artist este multiform şi bogat în devenire; el poate avea astăzi un accent fals, sau neconcludent, dar se va putea impune, mîine, prin căldură şi autenticitate. Atîta vreme cît trăieşte, un artist **adevărat** — sublimiem ultimul cuvînt — poate fi, în principiu, destoinic de nebănuite împliniri: activitatea artistică înseamnă, prin definiţie, credem, depăşire de sine.

O atare atitudine de înţelegere simpatetică şi rezervă în judecată, neafectînd viitorul unei vieţi artistice în plină desfăşurare, trebuie să definească, în convingerea noastră, pe critic. Acesta va trebui, la rîndu-i, în judecata sa, să se ridice deasupra lui însuşi, renunţînd la orgolii şi ton pontifical, la polemică şi duritate în formule. Este, în esenţă, această atitudine mentală o expresie a unui stil interior, a unei formaţii intelectuale, a unei înţelegeri ştiinţifice, a unui scrupul moral, de onestitate cu sine, şi cu cei pe care îi judecă şi chiar a unei structuri temperamentale, definită prin nevoia de comuniune, ceea ce nu exclude, însă, combativitatea şi negaţia răspicată a non-valorii şi falsei arte: „execuţia" lui Georges Ohnet de către Jules Lemaître ne apare şi astăzi, după decenii, cu înviorătoare.

Am putea rezuma astfel atitudinea criticului în faţa operei de artă: disponibilitate şi neprevenire, acceptare de principiu, conducînd la examen liber şi neafectat vremii formule sau şcoli estetice; rezistenţă la influenţele din afară, fără contingenţă cu arta; libertate interioară, sinceritate cu sine şi cu ceilalţi. Fiecare judecată reprezintă pentru critic un examen de conştiinţă, obligînd la suspendarea judecăţii, în caz de îndoială, dar şi la obligaţia vorbirii răspicate, în cazul unei convingeri ferme. În esenţă, critica este un act de scrupul moral.

Asemenea procese de conştiinţă, intervenind în expresia judecăţii criticului literar propriu-zis, devin şi mai acute şi — fără joc de cuvinte — dramatice în activitatea unui critic teatral, pentru pricini pe care le-am formula astfel: un artist de teatru este, prin definiţie, un mare emotiv: trăieşte cu intensitate, justificat sau nu, între suferinţă şi extaz; un om de teatru prezintă, pentru motive pe care nu e locul să le examinăm aci, o exagerare pînă la dramă morală a delicatei flori a sensibilităţii. „Tracul", jocul complex al inhibiţiilor şi entuziasmelor exaltante, oscilaţia între descurajare şi încredere în sine, între bucuria creaţiei şi dezaprobarea de sine în faţa unei neizbutiri trecătoare nu sînt caracteristice numai actorului, ci şi regizorului, scenografului, ca şi celorlalţi artişti care colaborează la înfăptuirea unui spectacol. Intrăm aci într-o zonă a activităţii umane cu totul deosebită: nu numai cum se crede de către un suflet vulgar, sau la o privire superficială, a susceptibilităţilor şi orgoliilor personale, ci, mai cu deosebire, a fineţii unor sensibilităţi frămîntate de nelinişti creatoare, de nemulţumiri şi îndoieli de sine. Cunoaşterea intimă a lumii teatrului nu este necesară pentru a înţelege nevoia acestor oameni de o confirmare străină, de o mărturie de înţelegere în faţa artei lor, cu care îşi identifică, în fapt, întreaga existenţă: este setea artistului şi mai ales a artistei de a afla o impresie din afară asupra jocului său, este nevoia imperioasă a celorlalţi oameni de teatru de a avea o opinie străină, sinceră şi totală asupra înfăţişării lor. Fiecare dintre aceşti artişti simte nevoia unei verificări: manifestarea aceasta este indiferentă, fie că este un gest, o privire, un aplaus; ceea ce le este necesar este o atitudine, o înţelegere: indiferenţa, ridicarea din umeri îi descurajează şi le creează depresiuni „complexe", suferinţe.

Din această gamă de forme ale aprecierilor din afară se desprinde însă o mărturie. Este ia în ochii acestor oameni o semnificaţie deosebită: este convingerea, aprecierea formulată critic, mai cu deosebire cînd aceasta vine de la un cronicar care se presupune că are o experienţă teatrală îndelungată şi o vastă cultură literară. Ajun-

Ion BIBERI

(Continuare în pagina 6)

GEORGE COŞBUC

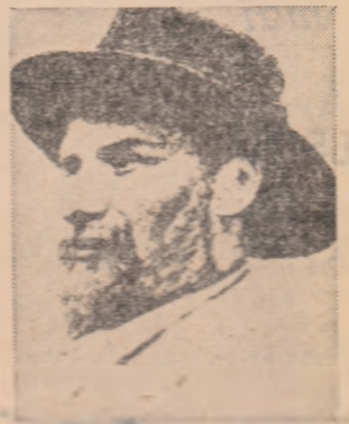

(Urmare din pagina 1)

lioanelor". Dar şi pe Goga, al cărui program configurat în **Poezii** cristalizează, la rîndu-i, idei mesianice. Evident, în practica sa poetică (şi, negreşit, în structura lui spirituală), George Coşbuc n-a fost un poeta-vates în înţelesul curent al expresiei. Sensul pe care se cuvine să-l acordăm mărturisirii lui e de ordin mult mai larg, ţine de valoarea educativă implicată de scriitor literaturii, de menirea socială a artistului, de legăturile lui organice cu masele, de semnificaţia dată de el (în **Poetul**) propriului act creator. „De-a-pururi neruptă parte" din sufletul neamului, Coşbuc a înţeles să trăiască sentimental în necurmată armoză cu acesta („Iar tu-mi eşti în suflet, şi-n suflet ţi-s eu"), să-şi extragă materia epică şi lirică din realităţile obiective şi subiective ale existenţei naţionale, să-şi moduleze vocea după glasul celor mulţi, să fie, altfel spus, rapsod al poporului şi al patriei, aşa cum tinsese să fie şi înaintaşii cărora, ca şi Eminescu în **Epigonii**, le laudă, în articolul **Uniţi** (inserat în **Sămănătorul**, nr. 2 din 1901) vrednicia, abnegaţia, perseverenţa, dragostea de ţară. Şi tot asemenea lui Eminescu proiectase o epopee naţională, în secvenţele căreia să se împletească firele mitologiei, ale legendei şi ale istoriei, relevînd virtuţile fundamentale ale poporului nostru. Împrejurări de natură diversă l-au împiedicat însă pe Coşbuc să-şi ducă la îndeplinire planul, orientîndu-i în fapt verbul spre alte zone decît acelea ale trecutului şi ale fabulosului, făcînd din el nu un exemplu **laudator temporis acti**, ci un interpret al actualităţii şi, în primul rînd, al universului rural. Prin el se configurează (se ştie) pentru întîia oară în poezie o vibrantă monografie lirică a satului românesc din Transilvania, oferind un punct de plecare investigaţiilor ulterioare ale lui Goga; prin **Balade şi idile** şi prin **Fire de tort** sufletul ţăranului din ţinuturile grănicereşti ale Năsăudului îşi găseşte expresia literară nuanţată, capabilă a sugera dimensiunile polivalente ale unei vieţi spirituale specifice neamului întreg. Tablouri de viaţă plasticizate înfăţişează momentele capitale ale existenţei (**Nunta Zamfirei, Moartea lui Fulger**), aşa cum erau ele receptate în psihologia poporului; pasteluri de remarcabil dinamism (**Noaptea de vară, Vara, Faptul zilei, Iarna pe uliţă**) redau instantanee din succesiunea anotimpurilor şi a lucrărilor agricole; poeme ca **Duşmancele** surprind conflicte cu temeiuri sociale iscate în pătura ţărănească diferenţiată; altele, ca fulminantul pamflet **Noi vrem pămînt!**, transcriu nemulţumirile economice ale celor săraci şi umiliţi; o întreagă serie, în fine, încheagă romanul erotic rural, transfigurînd în strofe memorabile evoluţia sentimentului de la primele lui manifestări (**La oglindă**), pînă la etapa declanşărilor pasionale devastatoare (**Dragoste învrăjbită, Cîntecul fusului, Fata morarului**). Supranumit de Gherea „poet al ţărănimii", Coşbuc e, în realitate, un poet al patriei, sensibil nu numai la bucuriile şi durerile unei colectivităţi restrînse, ci la dramele şi aspiraţiile naţiunii întregi. Un text ca **In opressores** comunică revolta românilor din imperiul austro-ungar împotriva oprimatorilor; **Doina** sintetizează setea de dreptate a celor mulţi şi îngenuncheaţi; volumul **Cîntece de vitejie** evocă eroismul ostaşilor noştri în războiul de independenţă de la 1877–1878; o poemă ca **Scrisoarea lui Firdusi către şahul Mahmud** subliniază sentimentele antimonarhice ale poetului; gazelul **Lupta vieţii** delimitează aforistic o filozofie a acţiunii care nu e numai a lui Coşbuc, ci a poporului însuşi: „O luptă-i viaţa; deci te luptă / Cu dragoste de ea, cu dor. // Pe seama cui? Eşti un nemernic / Cînd n-ai un ţel hotărîtor. // Tu ai pe-ai tăi! De n-ai pe nimeni, / Te lupţi pe seama tuturor. // ../ / Oricare-ar fi sfîrşitul luptei, / Să stai luptînd, căci eşti dator". Prin George Coşbuc, poezia românească se îmbogăţeşte cu noi sectoare tematice, lirismul se obiectivează, devenind, după expresia lui Călinescu, „reprezentabil", formele de expresie cultivate se înmulţesc în chip substanţial, orchestraţia prozodică, întemeiată pe alternări de ritmuri şi eufonii, cunoaşte un maestru inegalat. Poet al soarelui, al verii, al energiilor nesecate, al nădejdilor, mîiniilor şi bucuriilor colective, păstrînd necontenit în memorie imaginea ţinuturilor natale, militant pentru ridicarea prin cultură a celor mulţi, „suflet în sufletul neamului său", George Coşbuc înscrie în istoria literaturii noastre unul din capitolele cele mai luminoase.

OPERE FUNDAMENTALE

ION CREANGĂ

Pentru G. Călinescu istoria literară e o adevărată „comedie umană" avînd ca pretext scriitorii. În consecinţă, istoria ca **ştiinţă inefabilă** şi **sinteză epică** va face, în literatură, operă de caracterologie, portretistică în speţă, interpretînd subiectiv documentele. Descinsă dintr-o asemenea concepţie, monografia **Ion Creangă** (1938, 1964) uneşte judecăţile asupra operei cu relatarea biografică riguroasă, într-un portret care, după mărturisirea criticului (**Postfaţă**), trebuie apreciat ca o „lucrare de curată ştiinţă". Dialogurile, descripţiile, avertizează G. Călinescu, nu sînt inventate, se bazează pe observaţie şi pe izvoare, dar în efortul de a crea o sinteză literară, criticul înlătură din text bibliografia şi, în genere, orice discuţie privitoare la surse. Criticul nu se teme de cuvîntul „discutabil", folosit adesea în legătură cu exegezele sale, socotite, de mulţi, subiective şi, prin aceasta, „discutabile". El vrea să dea o operă personală, o reprezentare **subiectivă**, individuală, considerînd că o sinteză absolut obiectivă e un nonsens. G. Călinescu are, hotărît, dreptate căci un scriitor mare trăieşte, în fond, prin exegezele „discutabile", ca opere de reprezentare individuală, de aceea interpretarea unei opere fundamentale e limitată doar în ceea ce priveşte datele generale, „obiective", în rest ea rămîne cîmpul de observaţie pentru un număr nelimitat de conştiinţe şi gusturi estetice.

G. Călinescu propune, astfel, despre Creangă o viziune **obiectivă** pentru că se bizuie pe documente şi, totodată, **personală, individuală**, deoarece documentele sînt supuse interpretării subiective, niciodată însă arbitrare.

Sînt, la toate acestea, rezerve, sînt şi alte opinii, alte reprezentări? Sînt şi vor fi, pentru că o operă ce îşi depăşeşte timpul trăieşte nu numai prin substanţa estetică proprie, nedegradată de timp, ci şi prin ceea ce pun în tiparele ei spiritul şi sensibilitatea exegeţilor. Criticul „inventează" opera? Nu, deoarece ea există obiectiv: o reinterpretează numai, o recreează în formele ei simbolice, propune o soluţie, reexaminînd datele fundamentale. Astfel stînd lucrurile, pot exista mai mulţi Eminescu, mai mulţi Creangă, Arghezi, Caragiale, ca variaţiuni critice ale unui prototip unic, misterios, insondabil. Care dintre ei e cel adevărat? Cel care stă ascuns în operele esenţiale, arătîndu-şi cînd o faţă, cînd alta, ca un comediograf superior, stîrnind curiozitatea noastră, stimulînd efortul de a fixa, într-o imagine, mişcarea fantomatică a spiritului creator.

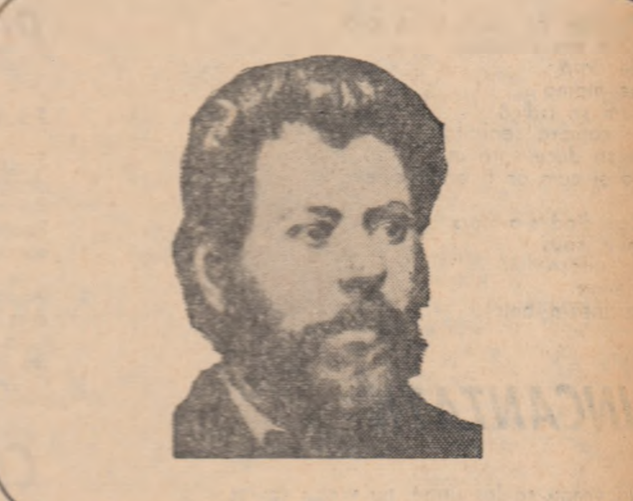

Creangă, în viziunea lui Călinescu, e un personaj de comedie, un spirit nastratinesc, unind însuşirile artistului exemplar cu scăderile omului de rînd. Dar pînă a ajunge la un portret **totalitar**, criticul porneşte, ştiinţificeşte, de la strămoşi, părinţi, fraţi şi surori, făcînd, cu plăcere neascunsă, genealogie, sociologie, descripţie, istorie, caracterologie. Monografia debutează printr-o descripţie a Moldovei din stînga Siretului. Criticul aruncă, în stilul lui Odobescu, dar mai nervos, repezi ochiri asupra solului, vegetaţiei şi a fizionomiei tipului uman caracteristic. Peisajul iluzionează, priveliştea e de o măreţie care înspăimîntă, aşezările omeneşti, ieşite dintre coline ascunse, par colosale, total dînd o senzaţie de fabulos, printr-un simplu proces de mistificaţie a ochiului copleşit de arşiţe şi viscole cumplite, asiatice. Cu aceste detalii geologice am intrat, propriu-zis, în atmosfera scrierilor lui Creangă, cu nota lor fabuloasă, uriecească. G. Călinescu înfăţişează, în fond, cadrul general în care vor evolua Gerilă, Flămînzilă, Ochilă, Păsări-Lăţi-Lungilă etc., aceşti Gargantua moldavi. Intrînd în amănunt, în studiul psihologiei etnice, G. Călinescu, în acelaşi spirit pregătitor, explicativ, observă aristocratismul, „indolenţa nervoasă", purtările alese, fine ale locuitorului dintre Siret şi Prut, continuator, probabil, al sciţilor. De aici, trecerea la studiul familiei şi al însuşirilor ei particulare e facilitată. S-ar părea că G. Călinescu aplică metoda deterministă a lui Taine. Impresia e însă falsă şi adevăratul punct de vedere al criticului în privinţa influenţei mediului asupra creaţiei îl aflăm la sfîrşit, cînd respinge „localismul", încercarea de a explica inefabilul operei prin datele geografice şi sociale generale. Fără a ignora cu totul factorul sociologic sau mediul, ca elemente confluente (intrate, într-un chip sau altul, în structura operei de artă, în forme, fireşte, sublimate), criticul stabileşte ambianţa generală, cadrul în care va apărea mai tîrziu, printr-un proces complicat, scriitorul, ca individualitate creatoare. Deocamdată, după ce fixează trăsăturile omului de munte (refractar, tăcut, rezistent la infiltraţiile alogene), G. Călinescu întocmeşte portretul moral al străbunilor ardeleni, pentru ca, detaşat de toate aceste operaţii pregătitoare, să poată face, în linişte, bizuit pe documente mai sigure, portretul moral al lui Ştefan a Petrii şi al Smarandei, părinţii scriitorului. Tatăl e om de treabă, glumeţ, cu firea cumpănită şi „cu ideaţia grea". Smaranda e, dimpotrivă, pasionată, cu o umoare schimbătoare. Aici şi în alte capitole sursa principală rămîne opera. Ea e sistematic examinată, din mai multe direcţii, oferind elemente suficiente pentru fixarea portretului. Sînt, fireşte, şi alte documente. Acestea conţin însă, adesea, date contradictorii, precum aceea privitoare la data naşterii. Optînd pentru o soluţie plauzibilă, istoricul literar trece uşor peste critica surselor, decis să nu-şi piardă vremea în vane discuţii. Alegerea îşi are rostul ei, şi G. Călinescu va atrage atenţia, cînd are prilejul, cum scriitorul împinge înainte sau înapoi data naşterii, după necesităţi. Creangă s-a născut, aşadar, sigur, în zodia peştilor, poate la 1 martie 1937. Umoarea nestatornică a mamei trece asupra fiului. În copilărie Ionică are, în afară de lene, un viciu rabelaisian: e mîncău. În anii maturităţii depline, cînd trupul se împlineşte şi necesităţile lui fiziologice cresc, viciul ia un aspect neobişnuit: devine o „polifagie bolnăvicioasă", stăpînită cu o oală de sarmale, castroane vîrfuite cu raci, cîteva rînduri de plăcinte poale în

Eugen SIMION

(Continuare în pagina 7)

ÎN PLAI

Cîmp negru. Vînt de martie. Amurg.
Tăcerea ţiuie-n urechi. Din soare,
scăldat în sînge, fesul unui turc
se rupe-n furci de nouri şi-n topoare.
Tîrziu, cînd luna sună lung din corn
deasupra-ntunecatelor olaturi,
îmi pare că la ceasul prim mă-ntorn
al despărţirii apei de uscaturi.
Uimit de cer ca un antropoid
m-aş reîntoarce-n mit şi-n superstiţii,
dar cornul lunii a tăcut, şi-n vid
se-arată semnul unor noi solstiţii.
Planetele rotesc jur-împrejur,
ard sorii unor lumi necunoscute,
ci eu aci-ntre ierburi şi azur
mai cînt „balada oilor pierdute".
Puţine veacuri au trecut de cînd
povestea „Mioriţii" mi-o cîntară
nişte ciobani pe cîmp, sub lună stînd,
odată, într-o altă primăvară,
cînd fără îndoieli şi întrebări
noi mai credeam în mit şi-n superstiţii,
cînd înfruntam cu foc din zări în zări
pe Darius prin iarba vechei Sciţii.

H. GRAMESCU

MIHU VULCANESCU *ROMA*

A descoperi într-un tînăr personalitatea incipientă e fapta critică cea mai pozitivă.

G. CĂLINESCU

Din articolul „Criticul debutanților" — Cronica optimistului („Contemporanul" nr. 22/6 iunie 1958)

MARCEL MIHALAȘ

PĂDURE...

Pădure grea, pădurea mea frumoasă.
Din cîmpul ars pînă la coapsa ta
am străbătut o cale secetoasă,
ca din seninul cerului la stea.

Nod de materie, inimă gravă.
Mari ploi pornesc de-aici ca dintr-un port.
Cresc nori din șantierul tău de nave –
copaci cu mușchi magnetizați spre nord.

Copaci apropiați, cu împliniri
atît de accesibile, perene.
În cîmp umblînd, vă construim, subțiri,
privind în zarea dreaptă printre gene.

AȘTEPTAREA

Trecuse de mult orice oră
cînd am văzut-o
deodată
pe mama
cum se ridică
în camera cealaltă
și se duce spre ușă
ca și cum ar fi bătut cineva

Dar cînd s-a-ntors
mi-a spus
că uitase
lumina
aprinsă-n antreu.

INCANTAȚIE

Nu vreau să las urme, nu vreau să las.
Vîntul să-mi acopere fiecare pas.
Nisipul deasupra să se adune
și, peste el, marea în spume
și peste mare, cerul vioriu
și soarele-obosit într-un tîrziu
și noaptea străvezie, cînd răsună
izvorul tău fluid, o, lună!

Nu vreau să las urme, nu vreau să las.
E-un sacrilegiu fiecare pas.
Fiecare urmă care-o fac pe mal
e-o rană în esențial.
Ah, mii și mii de tăieturi mărunte!
Tot amănunte, numai amănunte.

CĂLĂTORUL DE AUR

Cine să-i pună lacăt călătorului,
să-l surpe-n fîntîni?

Lacrimile lui vor umbla

Înverzește cîrja dreaptă
spre marile păduri.

Rugnește doar drumul lovit.

Rămîne mereu loc destul între lucruri
să bată un clopot.

Călătorul sfîrșește în inima lui.

MAGNETICI TRECEM...

Magnetici trecem și vom trece
Cu simțămintele polare,
În polul cald și polul rece,
În afirmații și negare.

Iubim și ura și iubirea
Pe care-o dăm sau o primim
Atît cît ne iubim pornirea
De-a nu rămîne anonimi.

TU AI VENIT CU PLOAIA...

Tu ai venit cu ploaia și ai plecat cu ea.
Dar eu sub zimții ploii am rămas:
sub sulițele stelelor subțiri,
ca și sub ploaie, scot același glas.

Ce multe ploi trăite! Ce-nseninări adînci
Mi-au modelat și trupul, ca pietrelor din stîncă
Bat ploile în mine ca stele căzătoare,
se scurg apoi în grîu, în cîte-o floare,
și sub pămînt se-adună în izvoare,
și rîuri dau. Și se unesc în mare.

O, amintiri. Nostalgice plecări
pe istmuri subțiate intrînd adînc în mări.
Din trupurile vîrstelor fac țărmuri unanime
în care marea bate. Și bați și tu în mine.

PRIN SOMN

Cînd hainele-obosellii le dezbrac
Îmi pare somnu-n care mă scufund
Culcușul răcoros al unui loc
Cu rotitoareape, fără fund.

Plutesc deasupra nuferi albi, de nea
Încolăcind în lujeri ființa mea
Și pești lunateci lunecînd tăcut
Trec pe sub pleoapa mea înspre trecut.
După fărîmițurile de stele
Ce de pe cer coboară-n apă, grele.

Va lumina ființa mea, va lumina
Adîncu-acestei liniști, ca o stea
Ce-n apă vîrtej și-a împietrit
Trupul cel viu, incandescent, fluid.

POATE...

Poate că ai un preț pe care nici nu-l pot plăti acum.
Și, poate, n-am să-l pot plăti vreodată:
dragostea-i valoarea ta neconsumată.

Poate că numai cu-amintirea, cu regretul știm
să măsurăm adevărat tot ce iubim.

Acum văd doar cum devenim mereu mai mici,
cum tot mai mult ne scufundăm în zile
cu-o gravitate neoprită nici
de încleștarea brațelor febrile.

CINE ȘTIE...

Dacă aș avea un teritoriu bine delimitat:
pînă la cutare frunză, pînă la cutare gînd,
pînă la atîta cer, pînă la atîta pămînt,
s-ar putea spune că sînt un om măsurat.

Cine știe pînă unde mă întind
prin tunelurile pe care le-am săpat, orbecăind,
ca o cîrtiță, în aerul curat?

DIMINEAȚĂ DE VARĂ

Cine-a cîntat acum va fi nemuritor
În cerul de oglindă și neoprit de nor
Un cristalin cuvînt ajunge și o boare
De vînt mujată-ncet în soare.

De unde-atîta bucurie? Un asalt
Simetric, tare, înspre ceru-nalt.

Și pasul ăsta mulțumit
Că pietrele sînt pietre, că morții au murit.

CAVALERII MASCAȚI

Ne-am tors și noi veșmîntul, ca viermii de mătase
Din vorbe mari și gesturi generoase.

Și-am căpătat aproape un luciu de statuie
Atît de mult ne-am țesut
Să-ndepărtăm prisosul ce-n concordanță nu e
Cu omul-standard, simplu și tihnit.

Dar sub pojghița moale în care-am dăltuit
Împung colțuri din trupul cel nedezvăluit.
Și cîte-un gol se cască, cîte-o rană
Sub masca noastră fără de prihană

ZBOR

Chiar săgețile trase de ceas, cu care legam
aerul dintre noi,
erau dragoste – și atunci le primeam,
erau ură – și atunci le zvîrleam înapoi.

Din jocu-acesta se năștea culori
și cuvintele intrau în lucruri, liniștit, în jur.
Dar o săgeată-mpietrită, uneori,
le amețea pe toate, le tulbura-n contur.

Toate lucrurile se descojeau de litere ca de secunde
și începeau un zbor nimicitor:
ningeau fierbinte-n sus din cînd mai înspre unde,
Și noi porneam în urmărirea lor.

Lăsam și numele cu care
ne apărasem pîn-atuncea blînd.

Mai rămînea, pilpîitor, un soare
de care ne-aprindeam apoi din nou, încet, căzînd.

POARTA SĂRUTULUI

Știe iarba dragostea care ne leagă,
știe piatra aceasta, pe care-am tăcut
planeta tîrzie care-acum se încheagă
dansul nostru dramatic și mut?

Să știe și ele: am avut niște mîini,
am avut niște ochi. Am avut. Am avut
multe semne ciudate
înainte de pragul acestui sărut.

Ninge undeva. Ninge cu stele, ninge cu flori
Nopți și zile filfîie în vîntul ce le bate.
Mai aveam în ele alteori
sunetul acesta de cetate?

AUREL MUNTEANU

după-amiază neliniștită

Ținea cana ridicată cu amîndouă mîinile. Bărbatul se spăla zgomotos, aruncîndu-și întîi apa pe față, apoi dîndu-și palmele ude pe spate și pe piept. Pufăia satisfăcut. Femeia privea pe deasupra lui, aplecînd cana cu gesturi automate. Lîngă gard se vedea bicicleta mare, îmbătrînită, cu vopseaua scorojită. Pe aripi se așternuse praful drumului de la uzină pînă acasă. Vehiculul ăsta îl aveau de mult și cu timpul devenise elementul care îl distingea pe soțul ei în mulțimea de muncitori porniți în fiecare dimineață la ora șase și treizeci cu bicicletele către uzina din celălalt capăt al orașului. Era foarte veche, numai ei o cumpăraseră de vreo douăzeci și cinci de ani și cine știe cîți mai fusese folosită de celălalt stăpîn. Avea o formă deosebită și părea mult mai grea. Cineva spusese odată că e bicicletă de război.

La început nu-i venise să creadă că soțul ei o să-și ia bicicletă. Îl cunoscuse ca șofer. La insistențele ei renunțase în cele din urmă la o meserie care cerea deplasări lungi din care revenea adeseori bolnav. I se părea totuși straniu că nu va mai conduce mașina uriașă de transport și că va deveni un lăcătuș obișnuit la uzina din oraș. Din ultimul salar de șofer el își cumpărase o haină de piele. Era atîrnată acum pe un umeraș în camera de sărbătoare. De atunci în fiecare zi pornea dimineața și se întorcea după-amiaza, vara sau iarna.

Își plecă ochii și văzu spatele alb al bărbatului, cu stropii de apă lucind în soare. Se îngrășase, iar din pricina bolii de ficat mai vechi umerii i se îngustaseră. La mijloc se îngroșase și făcuse burtă. Era neglijent, i-o spusese de multe ori, în afară de perioadele acute se obstina în a nu ține regim. Îi plăcea să mănînce zdravăn și fusese om de nădejde toată viața. De aceea nu-l putea suferi pe băiatul mai mare care era o fire mai închisă, mai sensibilă. Îi semăna bărbatului doar la caracter, devenise încăpățînat la culme și adeseori se certa de mama focului cu tatăl său. Nu se înțeleseseră niciodată.

Femeia oftă. Cana devenise ceva mai ușoară. Astfel putu s-o țină într-o mînă, rezemîndu-și cotul în șold. Stăteau pe pietrele de rîu din fața bucătăriei. Niște pietroaie mari albite de apă. Le scosese tot el din rîu cu sapa și le adusese aici împrumutînd carul vecinului de alături, de la care cumpărase și locul de casă. Se spetise atunci, nu glumă. Tot timpul îl vedeai în salopetă prin curte, robotind ceva. Ei îi era drag și-i părea rău că nu-l poate ajuta. Era însărcinată în ultimele luni. O ajutase foarte mult. Cînd îi venise sorocul se speriase rău și o sculase din somn pe moașă. Pe unde o mai fi acum moașa noastră? Plecase la un moment dat la fiul ei, doctor pe lîngă Ploiești. Era o femeie bună care-și cunoștea meseria. Îi spusese de fiecare dată de la cinci luni ce o să aibă, băiat sau fată. Fuseseră prietene bune, ea era obișnuită cu doamnele. Fiindcă moașa aceasta nu era o simplă moașă, ci o adevărată doamnă, cu o ținută foarte frumoasă și se spunea că în tinerețe fusese îndrăgostit de ea un scriitor cunoscut. Unii mai zvoneau că scriitorul acela nici nu era un adevărat scriitor și că murise nebun într-un spital, dar parcă puteai ști adevărul? Mai ales în cartierul acesta cu mulți țărani, unde bîrfa este atît de răspîndită, ca o adevărată boală.

Bărbatul se îndreptă de șale, ducîndu-și o mînă la spate. Îi zîmbi:

— Am îmbătrînit!

Aveau o curte mare unde scoteau masa pe vreme frumoasă și unde lui îi plăcea să joace șah. Era foarte pasionat și prietenii îi spuneau că necazurile cu băiatul mai mare de aici veneau, de la faptul că împotriva lui nu putuse cîștiga niciodată vreo partidă. Băiatul era rău, îi spunea cu zece-douăsprezece mutări înainte că este imposibil să mai scape de mat. Se înfuria atunci, nu o dată îi aruncase băiatului tabla în cap. George rîdea și bătrînul nu-și revenea o săptămînă. Cel mai tare se necăjise cînd băiatul se înscrisese la Institutul de arte plastice. El voia să-l facă inginer sau doctor, meseriile deosebit de apreciate în cartier. Țipase că nu vrea ca băiatul lui să picteze perne cum făcea fata învățătoarei din colț. Terminase și ea artele plastice, dar acum trăia din slăbiciunile gospodinelor. În zadar îl lămuriseră toți că fata aceea nu era o pictoriță, nu voia să audă de nimic. Băiatul plecă la Cluj. Nu mai scrisese o jumătate de an, pînă cînd tot bătrînul se înmuie și-i făcu o vizită cam rece. De atunci tot la două săptămîni îi ducea mîncare făcînd cale de patruzeci de kilometri cu bicicleta. I se păruse că băiatul slăbise și zicea că nu voia să moară, deși n-ar fi mare pagubă. Băiatul nu era ambițios ca el, numai încăpățînat, asta îl supăra.

Avea să termine și să se șteargă cu prosopul alb atîrnat acum după curea și să facă două exerciții ușoare de gimnastică lăsîndu-se pe vine și ridicînd mîinile deasupra capului, cum făcea cînd era bine dispus, iar apoi s-o întrebe în glumă: „Ce mi ai făcut, babo, de mîncare?", știind că în oala mare fierbea fasolea verde, gătită așa cum și plăcea lui și cum doctorii îi interziseseră s-o mănînce. Ea va șterge mușamaua cu o cîrpă uscată luată din apropierea focului și îi va pune în față farfuria și lingura, iar pe cealaltă parte două felii de pîine subțiri. Niciodată nu putuse mînca decît pîine făcută de mîna ei în cuptorul din spatele casei. Rezistase o viață la bătaia de joc a prietenilor săi care-i spuseseră că astea sînt obiceiuri țărănești. În așteptarea mîncării va schimba două vorbe arțăgoase cu ea sau cu fata și le va spune să-l lase în pace că nu poate mînca. Fata îi va spune la rîndul ei că o deranjează de la lecții și atunci el o va trimite în cealaltă cameră. Femeia îi va pune supă în farfurie și el se va liniști începînd să mănînce cu înghițituri mari. Va fi obosit, dar nu se va vedea decît după masă cînd va ieși să citească ziarul și cînd va adormi, dacă între timp nu va veni cineva să i facă o vizită și să comenteze cele citite sau să joace șah pînă tîrziu, cînd își va aduce aminte că mai are ceva de lucru pe lîngă casă. Sau îl va trimite ea după cumpărături la alimentara de pe strada Lenin, unde există în colț un restaurant.

Femeia turnă ce mai rămăsese în cană și oftă. Erau bătrîni de fapt și este foarte ciudat că nu-și dădeau seama de vîrsta lor prin ceva concret și că bătrînețea lor era mai curînd o poză în fața celor tineri, pe care uneori erau nevoiți să o lepede. Știa de mult că oamenii nu se mai schimbă de la o anumită vîrstă. Cînd avusese douăzeci de ani privea cu mult respect femeile de treizeci, cu copii, considerîndu-le altfel decît ea. Cînd ajunse să aibă ea însăși treizeci se miră să descopere că nu era alta decît cea de la douăzeci de ani. I se mai întîmplaseră doar o seamă de lucruri, dar în esență se păstrase aceeași și raporturile cu femeile mai în vîrstă rămăseseră aceleași. Și totuși acum nu mai era tînără, deși era aceeași. În ce consta bătrînețea ei? În ceea ce i se mai întîmplase, în ceea ce trăise? O uluia și o înfricoșa în același timp spectacolul înlănțuirii perfecte a tuturor faptelor vieții, determinările riguroase și imprevizibilul ascuns în fiecare gest sau acțiune. Ca și cineva care poate să apese pe trăgaci fără să știe altceva nimic, încotro va porni și ce efect va avea glonțul. Dar din acel moment există ceva nou în lume.

În primul rînd bătrînețea era anunțată de apropiata lui pensionare. Mai avea doi ani. Se va îngriji să-și facă dosarul cu două luni înainte, într-un soi de inconștiență, fără să-și poată reprezenta tot ceea ce înseamnă pensionarea. Trebuia să evite însă situația în care ajunsese vecinul de peste drum, care tărăgănase lucrurile și primise pensia abia la cîteva luni după ce nu mai muncea. Desigur, va rămîne în organizația de partid din secție. În ziua în care își va lua rămas bun se va îmbrăca cu haina lui de piele și va pleca tot dimineața, de data aceasta poate fără gentuța neagră în care își ducea acum mîncarea. Va răspunde întrebărilor simplu că merge ultima dată la lucru în uzină, ca și cum ar fi ceva firesc, poate va și glumi pe această chestie cu alții de vîrsta lui. Va fi în el o neliniște stranie, ca aceea simțită rareori, cînd ceea ce ți se întîmplă sau ți s-a întîmplat este atît de profund și de extraordinar încît altuia nu-i poți spune decît simplu: s-a petrecut cutare. Ceva ce refuză calificativul sau explicațiile. Ziarul de uzină va publica fotografia cîtorva muncitori care ies la pensie și va scrie foarte frumos despre activitatea dusă de el în uzină. Unii vor veni și-i vor strînge mîna, foști ucenici. Erau mulți dintre aceștia, unii ajunseseră oameni mari. Cel mai bine era un inginer-șef de secție din fabrică pe care soțul ei îl adusese pe cînd era copil dintr-un sat de peste rîul de la marginea orașului. Plecase după niște struguri într-o duminică dimineața și ea fusese îngrijorată că nu venise încă după masa tîrziu. La vederea lui se făcuse vînătă de furie, dar se miră să-l vadă că duce de mînă un pui de țăran cu pantalonii pînă sub genunchi și cu o cămașă încheiată cu trei nasturi la gît. I se adresase răstit:

— Uliană, ăsta e Nicolae, băiatul lui Mihon de peste rîu, și vreau să-l dau la școala profesională.

Ea îl certă, apoi le dădu amîndurora de mîncare pui în smîntînă. Nicolae îi plăcuse prin timiditate. Se murdărise pînă-n cot de smîntînă și rîseseră de el. Îi spuse din primul moment „Nană Uliană" și asta o încălzise.

A doua zi bărbatul îl duse la căminul de ucenici. Nicolae reușì la examenul de admitere și peste trei ani era un strungar bun. Se înscrise imediat la liceul seral. Pe la ei trecea foarte des și întotdeauna îi spusese „Sărut mîna, Nană Uliană". Avu noroc, plecă în străinătate, și în cele din urmă se întoarse inginer la fabrica lor. Bărbatului ei îi zicea „Nene Gligore" și niciodată nu l salutase cu pălăria pe cap. În intimitate îi spunea și lui „Sărut mîna" ca și tatălui său. Va merge să-l vadă pe soțul ei în ziua cînd acesta va părăsi fabrica. Venea și acum mereu la ei, deși bărbatul era supărat pe el că nu se însoară.

Ultima sa zi de lucru va fi sîmbăta. Va urma duminica în care nu va pomeni nimic de schimbarea survenită în viața lui. Luni își va face toată dimineața de lucru în grădină, după masă va juca șah, și așa mai departe.

Bărbatul mînca cu înghițituri mari. În tinerețe avusese discuții pe această temă, el fiind aproape lacom la mîncare, ceea ce ei nu-i plăcea de loc. Draga de ea, era cuminte și îi tolerase toate răutățile. Avea o figură smerită, chiar acum stă lîngă sobă cu un acer de parcă s-ar ruga. Era în toată ființa ei un soi de abandon care îi excitase întotdeauna brutalitatea și de aceea de multe ori fusese cu ea altfel decît ar fi vrut. Și fata asta enervantă unde o fi? N-o văzuse astăzi de loc... Cine știe pe unde umblă. Simțea că nu-și iubește copiii. Nu-l ascultaseră și treptat-treptat se înstrăinase de ei. Își impunea totuși o grijă elementară, dar cu timpul și aceasta îi devenise o povară. Poate fiindcă nu prea îi văzuse cum crescuseră, poate de aceea crescuseră împotriva lui. Cine știe? George era însă o personalitate foarte puternică și ghicea de multe ori în ochii săi dezaprobarea a ceea ce făcea, un dezacord mut care-l exaspera.

Adineauri, venind de la uzină, trecuse cu bicicleta pe lîngă terenul de fotbal și i se păruse că recunoaște pe fiul său între băieții numeroși adunați pe margine. Își dădu tot atunci seama că păstrase încă pe bara bicicletei scăunașul de lemn în care-l plimba cînd era copil. Pe vremea aceea țipa de plăcere în fiecare seară cu ocazia ieșirii lor în oraș. Nu era însă același cu tînărul tăcitur de acum. Niciodată George nu i explicase ce vrea și desigur nu știa nici el prea bine. Să picteze, dar asta bărbatului nu-i era de-ajuns, nu-i oferea nici o certitudine, deși George îi ripostase că tocmai asta lui îi dădea cea mai mare siguranță. Vrea să picteze și gata.

Se opri pe marginea terenului, privind la jucătorii asudați. Pe vremuri și lui George îi plăcea să alerge după minge și de multe ori era nevoie de severitate pentru a l potoli. Odată își cumpărase de la cineva o rablă de minge, care umflată avea forma unui ou și tatăl rîsese de el George se supără atunci încît nu mai mîncă două zile și mama sa se sperie. N-aveau bani, dar împrumutară și-i cumpărară o minge nou-nouță cu o sută și ceva de lei. George le aduse a doua zi banii înapoi și de atunci nu mai juca fotbal. Nu mai merse nici la meciurile divizionare, pentru ca apoi să se certe cu tatăl său în legătură cu valoarea cutărui sau cutărui jucător.

Bărbatul terminase de mîncat și ieșise din nou în curte.

Femeia se uită după el și remarcă faptul că se apleca tot mai mult. Era destul de îngrijorată în legătură cu sănătatea lui, fiindcă i se păruse că vede pe mîinile lui, în timp ce mînca, firișoare roșii. O cuprinse o spaimă teribilă și i se făcu rău. Era cald tare înăuntru. Simțea din nou vidul și neputința care o aruncaseră ultima dată în brațele disperării, încît se îmbolnăvise și stătuse în pat cîteva săptămîni. Se simțise dintr-o dată obosită. Voia și nu voia să moară, ar fi vrut și nu voia nimic. Multă vreme umblase tăcută prin casă și nimeni nu îndrăznea să intre în vorbă cu ea. Rămăsese cîtva timp cu superstiții și manii religioase care pe el îl scoteau din sărite și nu se înțeleseseră de loc bine. El citea ziarele și le comenta în felul său, trăind foarte intens politica. Dintotdeauna fusese așa și ea nu-i spusese nimic. Obsesiile o părăsiră apoi și nu mai avuseseră nimic care să-i dezbine.

Privi afară și l văzu pe bărbat stînd de vorbă cu unul din vecini. Rămăsese în maieu și pantalonii îi căzuseră pe coapse. Îi plăcea chiar și în această atitudine de stăpîn. Imediat după căsătorie se necăjise pentru toate astea. Tot ea trebuise să se adapteze. Cu timpul va deveni însă tot mai ocupat de familie, mai ales după ce se va pensiona. Va face și de mîncare cînd ea va fi bolnavă, iar tandrețea intermitentă care acum o cucerește se va transforma într-o solicitudine bolnăvicioasă. Singurul fapt care îi va mai îndepărta unul de altul va fi răceala lui față de copii. Se vor izola tot mai mult de ei, îi vor privi tot mai mult ca pe niște străini. Ea se va împotrivi

MIHU VULCANESCU — TORINO

și se vor certa. Pînă la urmă îl va asculta. Și cum va fi?... La ce vîrstă se moare în general? A muri? Va muri? Ea va muri?

Este cald și din nou simte neliniștea și durerea de inimă. De o vreme suportă tot mai greu apropierea serii. Îi trece mai tîrziu, dar pe la cinci-șase suferă atroce. O doare și parcă nu o doare capul, mai mult îl simte greu, iar mîinile îi sînt slabe, scapă orice, respiră greu și nu știe ce să facă. Îi e un fel de frică, imprecisă, obositoare, tremură, transpiră, se culcă, se întoarce de pe o parte pe alta, nimic, nu este nimic, îngrozitor, nimic. Fetița vine acasă și rîde la poartă cu tatăl ei. Își lasă cărțile în bucătărie și nu se mai uită în camera cealaltă s-o vadă. În fond ce are ea comun cu fata aceea? Cînd era mică i se părea frumoasă și o iubea foarte mult. Era curioasă și învățase repede de tot să vorbească. Ciudat că nu învăța prea bine la școală și nici nu se gîndea să-și continue studiile după terminarea liceului. Se înțelegea foarte bine cu fratele ei și îi promise că-l va întreține oricît după intrarea ei în serviciu. Crede în posibilitățile lui de pictor. Își iubește ca o oarbă fratele. Pe vremea cînd erau mici se bătea pentru el cu toți derbedeii cartierului. Juca și fotbal, ca o caraghioasă.

Afară aerul se făcuse foarte greu și o anumită lumină vestea apropierea serii.

GENOVEVA LOGAN

tampon și trambulină

Toată viața lui voise să scrie.

Privea acum la publicul adunat în încăperea strîmtă, majoritatea colegi de birou sau din diverse servicii de ramură, șefi, șefi adjuncți, subșefi, ajutori de șefi, candidați pe posturi de șefi, șefi în rezervă și șefi în retragere. Așteptase ședința aceasta din prima zi cînd îmbrăcase halatul alb, cu miros iute de cloroform și semnase condica de prezență. Ba chiar o pregătise cu premeditare, trei ani în șir adăugase picătură cu picătură la făptura ei urduroasă care urma acum să se desfășteze pe masa prezidiului. Trei ani în șir adunase literă cu literă la zațul procesului verbal pe care cei din sală aveau să-l redacteze de-abia azi. Ordinea de zi a acestei ședințe, atmosfera și proiectul de măsuri cu care se va încheia, se imprimaseră instantaneu pe pelicula sensibilă a proiecțiilor lui interioare, din ziua cînd intrase pentru prima oară în această încăpere și acceptase să ia loc la unul din aceste birouri.

E drept că așteptase prea mult. Că într-o vreme cursul vieții lui luase o asemenea întorsătură încît părea exclusă pentru totdeauna iminența unei astfel de ședințe. Era dispus chiar să pună totul pe seama fabuloasei lui introversiuni și să-și trișeze în continuare prima jumătate a zilei cu cealaltă jumătate, să-și plătească în continuare coloana infinită a după-amiezelor cu coloana finită a vertebrelor lui curbate în fiecare dimineață peste dreptunghiul mat al unui birou, dacă ăsta era prețul care i se cerea, să-și fure în continuare căciula, dacă asta era modalitatea prin care și-o putea păstra. Trecuseră trei ani și era dispus să-l înceapă pe-al patrulea fără parantezele mari ale acestei ședințe, care i-ar fi cerut unele ridicări la pătrat sau la cub, deci căutarea unor formule mai vechi și imaginarea unor soluții mai noi, deci muncă și timp... Numai că ședințele acestea se repetau în viața lui din trei în trei ani. Ședințele lui erau ciclice, ca melancolia nebunilor și elipsele aștrilor, ca toate procesele organice și anorganice din univers.

Asista acum, străin, la rechizitoriul în urma căruia comportamentul lui trebuia să se schimbe radical, pîrtia lui trebuia să execute un ocol de fiecare dată tot mai complicat și mai mare, pentru a ajunge din nou în punctul nevralgic unde avea să-l aștepte o nouă ședință. Discuțiile se închegau sporadic, cuvintele se îmbucau greu, ca împușcăturile hazardate ale hărțuielilor de guerilă. Cîțiva vorbitori s-au străduit vreun sfert de ceas să alcătuiască niște acorduri gramaticale. Unul s-a împotmolit pînă la urmă în articolul genetival „al", așezat pe lîngă substantivul „atitudine" și cuvintele care au urmat a fost nevoit să le pronunțe nazalizat și foarte repede, pentru a nu se înțelege nimic. Ceva mai interesantă părea să fie intervenția șefului său ierarhic, un bătrînel scurt și irascibil, paranoic nedepistat, deci tot ciclic. „Tov. N..., spunea bătrînelul, are un comportament bizar". Aici tov. N... avu o crispare, căci nu-l credea capabil pe șeful lui să întrebuințeze acest cuvînt în limbajul cotidian. „Tov. N..., continua bătrînelul, dă dovadă de indisciplină și rea-credință față de conducerea unității noastre, nu semnează condica la intrare și ieșire, ci numai la ieșire, nu ia parte la discuțiile colective, nu își pune halatul în cuier cînd pleacă, nu acceptă pe nimeni în intimitatea lui. Tov. N... privește tot timpul pe fereastră! Uitați-vă la toate ferestrele din serviciul nostru și veți observa că au perdelele strînse sul și aruncate într-o parte! Tov. N... nu manifestă nici un fel de grijă față de avutul obștesc. Pe biroul tov. N... se află de două luni și jumătate un tampon de sugativă consumat. Tov. N... nu s-a învrednicit încă să-l arunce la coș". În clipa aceea toate privirile din sală se fixară asupra tamponului care într-adevăr aștepta pe birou. Tov. N... îl apucă instinctiv și îl interpuse între el și privirile publicului ca pe o mască de gaze.

Au urmat apoi noi înscrieri la discuții, s-au exemplificat tot alte și alte probe concrete cu privire la bizareria tov. N... Într-o zi, tov. N... a semnat o hîrtie oficială și în loc să înmîneze aducătorului hîrtia i-a înmînat ștampila instituției. În altă zi a trimis omul de serviciu de trei ori la rînd să-i cumpere unul și același ziar, iar la expresia de nedumerire a acestuia i-a răspuns că este curios dacă îl va găsi și pe al patrulea. În altă zi... etc. etc.

La sfîrșit, cel care conducea ședința, un invitat dintr-un serviciu de ramură, a tras concluziile: „Fiecare din noi avem tamponul nostru, mai mult sau mai puțin consumat, dar nu trebuie să-l ținem două luni și jumătate pe birou. Tov. N... se dovedea lipsit de cele mai elementare norme de conduită. Tov. N... îi lipsea conștiința profesională și, ceea ce este cu totul nemaipomenit, îi lipsea chiar și conștiința în genere. Ce s-a făcut cu conștiința tov. N...? În ce timp și în ce școli s-a format acest tovarăș?". Aici vocea vorbitorului deveni mai aprinsă și debitul lui amenința cu o adevărată inundație. Publicul asista la un final spectaculos. Tov. N... se transformase într-un vaporaș de hîrtie aruncat în iureșul torentului. Se scufunda sau apărea iarăși deasupra, după cum fața celui care vorbea trecea de la un roz bombon la roșu vinețiu și invers. De pe această față picurau acum pe ordinea de zi stropi rotunzi de sudoare și în mîna ridicată apocaliptic pentru ultima invectivă, tuturor li s-a părut că observă însăși conștiința tov. N..., zgribulită ca un șoarece murat.

Dacă tov. N... are ceva de spus.

Tov. N... s-a sculat în picioare, și-a privit o vreme tamponul consumat, apoi, cu o renunțare supremă, a spus: „Vei ajunge medic primar".

Sala întreagă a izbucnit în hohote. Viitorul medic primar se agita disperat, izbea cu pumnii în masa prezidiului, amenința și striga, dar nu reuși totuși să oprească rîsul instinctiv al asistenței, care, fără a-l simpatiza pe tov. N..., era totuși de acord cu acesta că titlul de medic primar este o momeală serioasă pentru carieriștii neavizați și creează adesea situații ridicole, mai ales cînd nu sînt mînuite cu destul rafinament mijloacele.

Tov. N... își luă tamponul și părăsi pe neobservate sala. Ar fi vrut, dacă hîrtia poroasă din mîinile lui ar fi avut vreo proprietate în acest sens, să-și șteargă din memorie ședința aceasta și toate celelalte de pînă acum. Dar după-amiaza era pe sfîrșite și totul era consumat.

IULIAN NEACȘU

povestea cu broasca și Luca

Ploua subțire sau abia ploua cînd se întîlni Luca în parc cu o broască verde. Era o broască mică de tot și cam slăbănoagă ce sărea din cînd în cînd prin iarbă. Luca se opri deasupra ei, o învîrti pe loc cu piciorul, o răsturnă pe spate. Pe urmă o înțepă blînd în burtă, iar ea, care avea pielea întinsă, netedă, verde și lucie, scînci puțin. „Unde te duci?" o întrebă Luca mai mult din curiozitate, „nicăieri, mă plimb", răspunse broasca, „singură?", „singură, desigur, mama e la piață ca să cumpere o rață, tata spală vasele și pe urmă fumează, eu mă plimb de cîte ori am chef, singură". Luca se aplecă, o luă într-o palmă, cu cealaltă mînă se scărpină îndelung pe spate, se mai uită o dată, de două ori și zise „știi ce? dacă eu n-am ce face, tu n-ai ce face, atunci vrei să ne plimbăm pînă la bărci și înapoi, iar pe urmă te las în pace, pentru că am treabă". „Nu vreau, desigur, scînci, eu sînt cea mai mică și cea mai slăbănoagă broască, cîteodată înghit și apă, de aceea nu am voie să mă plimb împreună". Și bineînțeles Luca a întins-o pe dos și au plecat împreună printre copaci cu crengi înflorite deasupra, spre bărci, și Luca mergea în stînga ei împingînd-o ușor spre marginea asfaltului ca nu cumva s-o calce cine știe cine, vrînd-nevrînd. „Pe mine mă cheamă Luca", spuse el, „pe mine Uța, mama m-a născut la ora unu noaptea, tata îmi zice Uța pentru că voia băiat și eu sînt fată". Era destul de cald acolo, nu mai ploua, mirosea frumos mai multe flori albastre, galbene, albastre, treceau în sus și în jos bărbați cu cămășile albe alături de femeile blonde. Luca tăcea între timp, de aceea broasca sări ceva mai sus ca de obicei și zise „hai să orăcăim cît putem, tare-tare, să ne vadă lumea". „Eu nu pot, răspunse Luca, și ce dacă ne vede sau nu? mai bine să tăcem mult la început, și pe urmă tu să-mi povestești cîte ceva din viața ta, iar eu să-ți povestesc cum o iubeam pe tanti Eleonora de cînd eram mic, și ea mă ținea în brațe, și-mi cînta „te iubesc, te iubesc". „Vai-vai! sînt o broască atît de mică încît nici nu pot să mă laud destul, și sar atît de aproape, și nici nu pot să ajung prea departe de lac, sînt o biată broscuță de crescut, sînt iubită acasă și orăcăi cît vreau". Luca se întristă deodată, și fiind trist se aplecă, îi atinse ușor spatele cu un deget și-i simți răceala de cutie a pielii. „Ți-e frig?" o întrebă, și „de ce ești așa de rece?", „pentru că sînt calmă, iar cînd mă supăr țip pînă îmi trece". Luca o privi din nou cu grijă, broscuța era într-adevăr mică și slabă și-și umfla tot timpul ochii spre el. „Ai putea să m-alinți, se rugă ea, numai puțin-puțin și repede", „broaștele nu se alintă, cel mult se mănîncă, dar eu n-am făcut chestii dintr-astea niciodată și nici nu știu cum se fac, spuse Luca, unchiul meu mănîncă broaște ca s-o scîrbească pe tanti Ecaterina cînd se ceartă cu ea în limba franceză. Mie, deocamdată, îmi place să citesc numai noaptea, și fac sport". Broscuța rîse de el și-l întrebă ce-a citit în ultimii zece ani. Luca îi mărturisi că e mort după poeziile de dragoste scrise în timpul războiului, și ea rîdea cu gura pînă-n urechi, în timp ce el îi mai spuse că cel mai grozav se simte cînd vînează lei și tigri pe stradă. Lacul se apropia din ce în ce, era ca un ban de-a dura, sclipea printre sălcii, flori și celelalte, iar bărcile înotau deasupra ca niște aripi cu pești mari sub ele. Broscuța sărea mai sus și spre margine, ca să vadă apa, apa nu se vedea toată, pe cînd Luca alerga puțin mai în urmă, avînd mereu grijă s-o ferească de tălpile celorlalți, „să mergem pe pod, să mergem și să ne uităm la bărci cît putem", „să mergem", încuviință Luca, și ajungînd acolo o ridică din nou și o așeză pe marginea de piatră a podului. Se mai gîndi că ar fi bine chiar să se plimbe cu barca o vreme, împreună cu broscuța aceea, dar i se făcu sete și plecă să bea un sifon la chioșcul de-alături. „Știi să mergi cu barca?" îl întrebă ea după ce se-ntoarse. „Știu ceva", spuse Luca, „poți și fără mîini?", „pot, dar nu vreau, cînd merg cu barca îmi place să dau din mîini, altfel m-aș plictisi, să dau mereu din mîini pînă cînd mă ciocnesc și tresar, și închid ochii..." Broasca nu-l mai asculta, pe sub pod trecea o barcă, în barcă era un băiat singur, băiatul era blond, avea cămașă albă, și o cravată neagră, subțire și scurtă. Întîmplător el privea în sus și văzînd broscuța, îi zîmbi și-i făcu semn să sară în apă și ea sări, sări de pe balustradă, și pînă în apă se dădu de trei ori peste cap. Luca vru să strige, dar el tocmai povestea despre tanti Emilia, „care..." „de aceea strigătul i se opri sub limbă așteptînd să se termine"... care..., iar după aceea gura i se încleștă și nu mai putu să strige. Și mai văzu cum lîngă băiatul acela stătea acum o fată mică și slăbănoagă, cu ochi cenușii și lungi, cu părul negru căzut pe umeri, și atunci se urcă și el pe balustradă cu mîinile în sus, și sări, și pînă în apă se dădu de trei ori peste cap, și după aceea fata țipă cu plăcere arătînd cu degetul în marginea bărcii o broască verde.

ȘTEFAN STOIAN

noapte bună, băiatule

În vremea aceea Malde îmi croșetase o cordeluță. O aveam mereu la mine, în buzunarul pantalonilor. Cînd jucam la înaintare, o puneam pe frunte ca să-mi țină părul. Era o cordeluță grozavă și nu te durea capul dacă o aveai. Iar el mi-o luase. Tremuram tot și-mi venea să plîng, dar mă abțineam. O clipă m-am uitat la el, îl vedeam cum stă acolo pe iarbă și puțin îi pasă. M-am făcut că plec, dar m-am întors și i-am ars un șpit cu toată forța în genunchi, după care m-am dat cîțiva pași înapoi.

Începuse să țipe și să se tăvălească pe jos.

— Hai s-o întindem, mi-a spus Piu.

Pardailan se ținea cu amîndouă mîinile de genunchi și urla.

— Mi-ai rupt piciorul, tată, mi-a rupt piciorul.

Încerca să se ridice, apoi cădea din nou la pămînt. O clipă m-am speriat, „poate i-am spart osul", gîndeam. Am vrut să-l ajut, atunci a sărit să mă prindă, dar l-am fentat. S-a ridicat în picioare și a început să alerge după mine. Oricum la viteză nu aveam ce discuta cu el.

— Las'că mai vedem noi, auzi, mai vedem noi, striga.

— Ce-ai pățit, Pardailane? l-am întrebat oprindu-mă undeva mai departe.

— Vedem noi, spunea el.

— De ce dracu te ataci, Pardailane?

— Cu lașii nu stau eu de vorbă, făcu el, apoi scuipă cu necaz; dacă ai curaj, stai pe loc, așa să dai și să fugi știe oricine.

— Nu știu care dintre noi e laș, am spus.

— Hai, hai, du-te la mămica, îmi spuse și își lăsă mîinile în jos scîrbit. Adică dacă s-ar pune cu unul ca mine ar scădea în ochii lui. Oricum, vroiam să-i arăt că nu sînt laș de loc.

— Adu-mi cordeluța, i-am spus.

— Stai? mă întreabă el apropiindu-se. Băieții se strîngeau în jurul nostru.

Îl priveam. Nu-i venea să creadă că am să-l aștept. Venea doar așa de formă

— N-o să crezi, i-am spus, dar te rog să-mi dai cordeluța.

— Asta și fac, spuse el, și cînd îmi întinse mîna în care avea cordeluța îmi arse un picior în burtă. Am căzut. Atunci a tăbărît asupra mea cu pumnii. Nu mai puteam să fac nimic. Nici unul din băieți nu avea curaj să se apropie. Era mult mai greu decît mine, cînd s-a ridicat i-am ars un pumn în pulpă.

— După ce că nu știi să te bați, mai ești și laș, spuse. Nu mă mai puteam abține și plîngeam.

— Mi-e milă de tine, Pardailane, am spus, ridicîndu-mă.

— Să nu te mai prind pe stradă că-ți umflu ochii, mi-a strigat.

Încercam să nu plîng, dar nu puteam și-mi părea tare rău, de fapt nu mă durea nimic, însă nu mă puteam opri.

Și acasă am plîns, pe scara de piatră din fața ușii. În bucătărie era lumina aprinsă, Malde făcea mîncare. Nu am urcat. M-ar fi văzut plîngînd și nu vroiam să mă vadă în halul în care eram. Stăteam acolo pe scara de piatră, începuse să mi se facă frig, așteptam însă să se stingă lumina de la bucătărie ca să mă pot duce la culcare.

Stăteam pe scară și mă gîndeam la tata. Mama spunea mereu că trebuie să vină dintr-o zi într-alta. Cînd întindea cărțile pe măsuța din antreu, o chema pe Malde și-i arăta „vezi, spunea mama, cade în casă în totul, la drum de seară". Și el nu mai venea.

După ce s-a stins lumina de la bucătărie am deschis ușa și am început să urc scările. O și auzeam pe Malde spunîndu-mi: „Bine că te-a adunat Dumnezeu de pe drumuri, vezi că mîncarea e pe cuptor, mănîncă și du-te la culcare. Întîi să te speli pe mîini".

Cînd am ajuns în dreptul ușii de la camera ei mi-a vorbit din pat.

— Numai ce-i în farfurie să mănînci, restul e pentru maică-ta. Întîi spală-te pe mîini, așa mi-a spus.

Nu prea aveam chef de discuții, așa că am intrat în bucătărie, deși nu mi-era foame. Am dat drumul apei de la chiuvetă. Am așteptat puțin, apoi am închis apa. Am răsturnat farfuria cu mîncare de cartofi în cratița de pe cuptor. Am șters cu nițică pîine marginea farfuriei și am pus-o la loc pe masă. Apoi m-am dus să mă culc. Mă obișnuisem să dorm singur. Mama lucra la un restaurant de noapte și venea tîrziu acasă, iar Malde dormea cu sora mea Micșu în camera lor. Aveam de gînd să o aștept pe mama, dar nu puteam ține lumina aprinsă, căci nu aveam voie să arunc electrica așa, în vînt. Am stins becul și m-am întins în pat.

Pe mama am simțit-o ca prin vis, am auzit scîrțîitul ușii de la bucătărie și m-am trezit.

Niciodată nu aprindea lumina cînd venea, se dezbrăca pe întuneric fumîndu-și țigara, apoi venea lîngă mine în pat, mă învelea cu plapuma, se întorcea cu fața la perete și adormea mereu.

Cînd a deschis ușa m-am făcut că mă trezesc.

— Ai venit, mamă!

S-a apropiat de pat și mi-a pus repede mîna pe frunte.

— Ce-i cu tine, ai febră?

— N-am nimic, vreau numai să vorbesc ceva cu dumneata.

— Lasă că vorbim noi duminică, băieții ca tine dorm la ora asta.

„Băieții ca mine" gîndeam.

— De ce nu mai vine tata odată? am întrebat-o.

— Lasă că vine el, nu avea tu nici o grijă, spune.

Îi vedeam țigara aprinsă și simțeam în nări mirosul cunoscut.

— Mamă, să știi că eu am avut mare nevoie de el aseară și l-am chemat tare mult. Dacă nu vine el pînă mîine dimineață, să știi că nu mai vine de loc.

Stătea pe marginea patului și fuma.

Apoi s-a întors lîngă mine, m-a sărutat pe frunte și mi-a spus noapte bună, altceva nimic.

ALEXANDRA TÎRZIU

iluziile din cais

I

— Oamenii care nu știu cît fac 7x8 sînt oameni nepregătiți și ei nu se vor descurca în viață, vor depinde întotdeauna de alții, îi spune meditatorul Dudei, privind-o în ochi, plictisit.

— Așa este, recunoaște Duda gîndindu-se cu groază că pe pămînt există foarte multe cifre și nici o zînă bună. Zînele bune le-ar fi oamenilor mult mai folositoare decît socotelile. Apoi meditatorul pleacă acasă la el și Duda rămîne mai departe în fața manualului. Deodată prin fereastră zboară un cartof copt, care se oprește chiar pe prima pagină. Duda îl privește înmărmurită ascultînd zgomotele de afară. O tăcere suspectă ține dincolo de fereastră. Totuși lîngă ușă se aud pași. Duda o deschide brusc ținîndu-și respirația și-o găsește pe Gherghina cu palmele lipite de perete.

— Să ți dea Dumnezeu fericire, îi spune aceasta ca de obicei.

— Ce-i cu cartoful? o întreabă Duda. Ea însă nu-i răspunde pentru că-i surdă și din cauza asta n-o întreabă nimeni nimic.

Duda coboară în curte. Prin fața porții trece o înmormîntare. Trompeta răsună sfîșietor în mijlocul cerului. Duda o cunoaște pe moartă. Acum trei zile tușea lîngă fereastră. Pe urmă a intrat în casă și-a murit destul de repede. Era tuberculoasă și n-avea cum să scape. Dudei îi părea rău de ea. Preotul oprește cortegiul la colțul străzii și le explică oamenilor că moartea o va duce bine pe lumea cealaltă. Dar logodnicul ei îl privește cu ură. O îmbrăcase mireasă și tot drumul pînă la cimitir n-a lăsat pe nimeni să se apropie de sicriu. Toți hohoteau de la distanță, numai el îi ținea voalul și semăna cu un strigoi. Duda s-a întors repede acasă cu gîndul să-și precizeze unele lucruri. Dar nu și-a precizat nimic, nici chiar întîmplarea cu cartoful. Tabla înmulțirii n-a mai învățat-o pentru că n-a mai putut. Noroc că între timp s-au petrecut evenimente atît de deosebite, încît nimeni nu-și mai amintea de ea. Sau chiar dacă-și amintea uneori, nu-i folosea la nimic.

Tatăl ei rămăsese fără fabrica lui de ciorapi, și astfel s-a întors acasă cu idei vagi despre totul. Duda a constatat însă că și ceilalți tați care nu mai aveau fabrici rămăseseră cu idei la fel de vagi. Și toți acești tați ziua dormeau și seara se certau cu nevestele lor.

Părinții Dudei se certau în felul următor:

— Încadrează-te, de ce nu te încadrezi? îi spunea ea.

— Nu vreau, îi răspundea el și nu se încadra. Fusese capitalist și continua să rămînă un fost capitalist chiar dacă s-ar fi angajat paznic. Soția lui însă pierduse noțiunea trecutului și credea că o are pe cea a prezentului.

— Adaptează-te! îi poruncea. Zadarnic însă. El își bătucea bine perna și se culca.

— Scoală-te, de ce dormi, că doar n-ai tras la plug, îi spunea ea din nou, stingîndu-i lumina și disprețuindu-l pentru că nu mai avea un ban. Lui însă îi strălucea în întuneric cruciulița de aur de la gît. Apoi ea avea dureri de cap și suspina. Duda mînca halva fără s-o privească, ca să n-o vadă plîngînd. Mama ei plîngea cu regularitate, în special seara, evocînd perioada tristă a copilăriei și pe cea actuală și echivocă. Duda o sfătuia să se angajeze la fabrica de ciorapi și de obicei la această propunere mama ei lua un piramidon și suspinînd începea să citească dintr-un roman de 15 lei, cu care adormea pînă la urmă împăcată. Uneori Duda era tentată s-o trezească și să-i amintească de fabrica de ciorapi. O înduioșa însă figura acesteia absurdă pe care o avea în somn. Renunța privind camera cu obiecte din ce în ce mai mici și mai nefolositoare. Mama ei avea această pasiune sau obsesie pentru tot ce nu-i folosea. Poate dintr-o stupidă încăpățînare de-a fi fericită.

II

În cele din urmă starea de spirit a mamei ei prăbușindu-se cu o viteză impresionantă, s-a îndreptat de bună voie spre fabrica de ciorapi. Duda a condus-o pînă la poartă ca s-o vadă cum pleacă. Mergea pe marginea trotuarului cu o stîngăcie evidentă.

— Unde s-a dus Aneta? a întrebat-o tatăl ei din ușă.

— S-a dus să se încadreze.

— Foarte bine, nu poate să facă asta că e femeie harnică, de încredere și în strînsă legătură cu viața din jur. Pe cînd eu ce legătură am cu fosta mea fabrică? Nici una. Ce garanție prezint? Nici una. Atunci de ce mi-aș face nervi? Cel mai important lucru în viață e să fii calm.

După aceste precizări, tatăl ei bea o cană de apă și se culcă înapoi, trăgîndu-și pledul pînă peste cap și așteptînd în acest fel să se schimbe vremurile. Dudei îi era milă de el privindu-l cum stătea în pat de dimineața pînă seara, într-o poziție incomodă. Și chiar el obosea așteptînd să-i aducă cineva fabrica înapoi. Erau zile în care renunța și se scula, dar în felul acesta nu mai avea nimic de așteptat și atunci constata că e preferabil să aștepte în continuare, chiar dacă nu va veni nimic pînă la urmă.

Spre deosebire de el, soția lui dormea foarte puțin și cînd nu se întorcea acasă, probabil nu dormea de loc. Fabrica de ciorapi o stimulase în asemenea măsură, încît ritmul în care se deplasa era de-a dreptul agresiv. Își cumpărase două rochii și-o poșetă de la solduri, toate mari și foarte urîte, pe care Duda le considera inutile la fel ca obiectele cu care își umpluse toată viața sertarele.

Le făcea repede o ciorbă ca să nu întîrzie la fabrica de ciorapi. Avea brațele albe, pneumatice, cu țesuturi noi. Duda mînca ciorba împreună cu tatăl ei.

— Tot secretul vieții, spunea el cu acest prilej, e să știi să rabzi.

Spunea despre acest secret și cînd soția lui întîrzia peste măsură. O aștepta împreună cu Duda într-o liniște desăvîrșită, sufocată. Uneori, inutil. Și atunci, el se ridica, își peria părul și spunea:

— Tot secretul vieții e să știi să pleci.

Se întorcea tîrziu și beat, minunîndu-se de apariția lui în curte și în spațiu, pe care o nega în cele din urmă strîngînd din dinți la maximum. Pe Aneta o batjocorea, o disprețuia, o sfida, reducînd-o la zero. Reducea la zero totul din necesitate și orgoliu. Se așeza apoi pe banca din curte și se uita la stele vreme îndelungată, pînă cînd apărea lîngă el domnul Boarță și atunci începeau să cînte, fiind amîndoi în aceeași situație. Domnul Boarță fusese cîndva popă și avea o voce splendidă, de aceea unii vecini se trezeau brusc, dar ei cîntau mai departe așteptîndu-și nevestele.

— Unii o duc mult mai rău, își mărturiseau reciproc și poate în acest fel se consolau numărînd stelele fără să se certe, adormind unul pe umărul celuilalt.

Și numai acum Aneta se întorcea pășind în vîrfuri, cu umbra strivită de pereți. Soțul ei se trezea subit și-și privea în tăcere fosta lui nevastă cu umbra ei strivită, cum se întorcea de la fosta lui fabrică de ciorapi. Nu se ridica niciodată s-o întîmpine, dacă fosta nevastă a domnului Boarță nu se întorsese. Rămînea nemișcat din delicatețe și solidaritate.

— Tot secretul vieții e să știi să aștepți.

III

— Să-ți dea Dumnezeu fericire, îi spune Gherghina Dudei, la fel cum i-a spus cu mulți ani în urmă, în contratimp cu gîndurile fetei și cu fericirea însăși.

— De ce te îndoiești de fericirea mea, Gherghino? se apără ea. Părinții mei sînt niște vechituri, te-ai gîndit vreodată la asta? Mi-e milă de viața lor halucinantă, iluzorie, provizorie. Și ce-i cu asta? Ei sînt rezultatul propriilor lor eforturi, înțelegi? De aceea eu n-am nevoie de fericire, ci de certitudini. Orice copil ca să crească are nevoie de certitudini. Altfel se împrăștie pe o suprafață necugetată, Gherghino, și va fi un copil lăbărțat. Eu nu vreau să fiu un copil lăbărțat, chiar dacă am note proaste. Crezi că se dărîmă casa dacă am note proaste? Sau scara asta pe care o mături tu de cînd te-ai născut? Mie nu mi-e necaz pe notele mele, nu mi-e necaz pe nimic din viața asta și vreau să mă fac balerină. Știi de ce cred c-am să mă fac balerină? Am observat că de cîte ori dansez îmi vine să plîng. Și asta n-ar fi nimic, dar muzica pe care o ascult pornește din mine, nu din aparatul de radio. E o reacție dureroasă să știi, dar mie îmi place. I-am spus și dirigintei, cînd m-a întrebat la ce școală mă înscriu. Numai că am mințit-o. Ție pot să-ți spun că n-am să mă fac niciodată balerină, poate din cauza notelor proaste. Oricum însă, mama mă va înscrie mîine la o școală de făcut săpun. Știu dinainte că e o școală cît se poate de plictisitoare, dar nu contează. După ce am s-o termin, mă voi înscrie singură la școala mea de balet. Cu toate că atunci s-ar putea să fiu plictisită și să nu mă mai înscriu la nici-o școală. Ție pot să-ți spun toate astea fiindcă ești surdă. Cînd voi avea bani, am să-ți cumpăr o mătură nouă.

Gherghina o ascultă cu ochii holbați, înlăcrimați, apoi îi dă fetei o chiflă în amintirea copilului ei mort. Duda mănîncă chifla și intră în bucătărie. Aici o găsește pe mama ei plîngînd într-o cratiță. Probabil tatăl ei îi dăduse în cap cu ibricul sau cu cana.

— Pentru ce oi pătimi eu atîta? suspină ea amarnic, că doar n-am făcut nici un rău nimănui.

— Și ce dacă n-ai făcut, îi spune Duda. În viață se plătesc chiar și isprăvile, nu numai prostiile. Se plătește totul.

În curte, Duda îl găsește pe tatăl ei stînd pe bancă și plîngînd la fel de amarnic. Lacrimile îi sar din ochi ca așchiile.

— Vino la tăticu, îi spune. Nu acolo, aici lîngă mine.

Își scoate haina și i-o pune pe umeri.

— Cel mai important lucru în viața asta e să nu răcești. Am vrut să fac din tine o prințesă, știai?

— Nu.

— Te rog să mă ierți că n-am reușit. Mă ierți?

— Desigur.

— Asta-i. Acum ți-am spus și acest secret. E ultimul. Hai, du-te. Duda pleacă în grabă, neadmițînd să fie victima acestui secret. Se urcă în cais și stă acolo toată ziua.

MIHU VULCANESCU — *PRAGA*

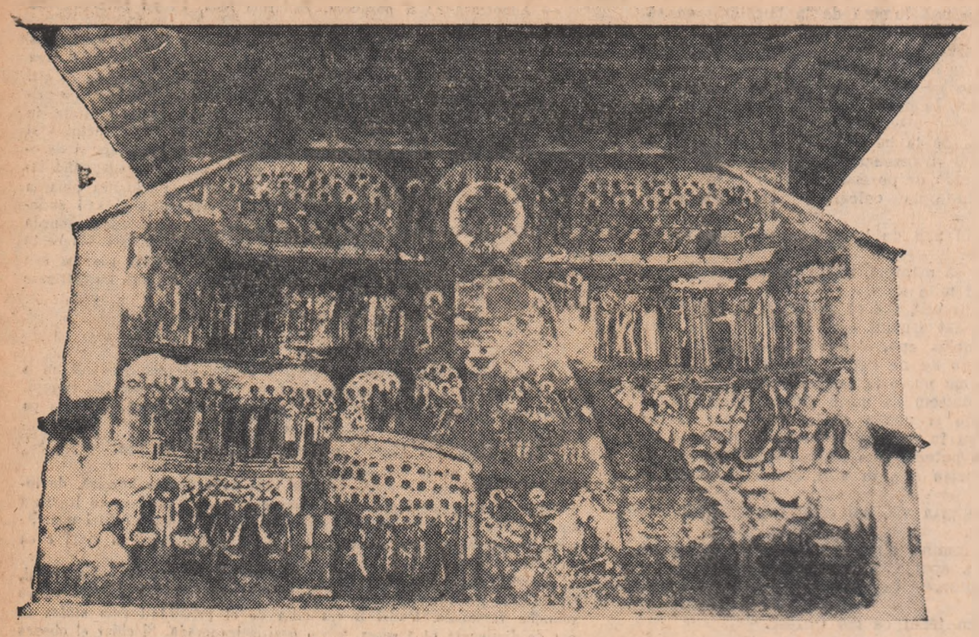

VORONEȚ

• SCENARIU CINEMATOGRAFIC •

Dimineața, gazda noastră, Garoafa, femeia bătrînă, văduvă, șchiopătînd de piciorul stîng, atins pe timpul războiului de o schijă, ne aduce pîine și lapte. Punînd cănile pe masă, cu aerul voios matinal al celui care, sculat mai devreme, află cel dintîi veștile din ziare, ea ne anunță: „Azi noapte a trecut pe la noi lupul ori vulpea, n-am închis ochii, cîinele atîta s-a zbătut c-a rupt lanțul. Aveți de grijă cînd ieșiți afară, nu cumva să vă muște".

La marginea satului, pe o uliță, un dulău ciobănesc amușina înverșunat o urmă Moșul ce plete albe, fotografiat de turiști și care la 7 fix dimineața se instalează pitoresc, lîngă mînăstire, gătit ca de duminică (într-o continuă sărbătoare a lui) și care știe tot și răspunde la orice întrebare, spune și el că tot în noaptea aceea, pe lîngă mînăstire, au traversat în fugă valea, pe picioarele lor subțiri, mistreții, spre ogoarele de barabule. Culegînd, vorbărețe, zmeura, femeile se pomenesc cu ursul ridicat în două labe de cealaltă parte a tufărișului, și ele o rup la fugă, iar ursul le cercetează atent coșurile pline și mormăie și le răstoarnă...

Aici viața codrului, lumea animală și vegetală, completă ca în prima facere a lumii, are o densitate grea pe metru pătrat (ca densitatea citadină din marile metropole).

Loc numai bun să zidești un lăcaș de legendă; să înalți pereții unui suflet colorat cu cea mai vie viziune a lucrurilor, faptelor și chipurilor omenești din acest ținut.

„Îți trebuie timp (notează Camus în Carnetele lui, și fraza aceasta o vom lua drept ipoteză de lucru) ca să observi că fețele primitivilor florentini sînt cele întîlnite zi de zi pe stradă. Asta pentru că am pierdut obiceiul de a vedea esențialul dintr-un chip. Nu-i mai privim pe contemporanii noștri și nu luăm din ei decît ceea ce servește orientării noastre. Primitivii nu deformează, ei realizează".

Meșterii Voronețului, în frunte cu iluminatul mitropolit Grigorie Roșca, au realizat propria noastră esență națională prin acest monument, în care, reculeși și căutînd ce-i mai adevărat în noi, ne recunoaștem cu fior.

Toaca sună auster. Sec și precis. Orga vibrează dramatic. Toaca inită timpul, ne aduce aminte că sîntem făcuți din oase. Ea va anunța liturghia, o liturghie pentru Voroneț. Spiritul ei, ieșit din puritatea sacră a lemnului, va vorbi aici cel mai bine.

Și iată că Evangheliarul se deschide în spațiu

Voronețul este o carte deschisă în văzduh, REPORTAJUL COLORAT al bibliei, văzut cu ochii lumești, cu ochii unui popor practic, limpede și inteligent.

Apoi, după epoca de lemn pe care o bate toaca, clopotele bat și ele vremea lor de bronz. Ele nu se văd. Se aud doar sunînd. Se vede doar tangajul mînăstirii retrăgîndu se încet în timp, în istoria ei din urmă.

Apoi, ciocănașele de fier atingînd drugul (care de multe ori e o șină de căruță) aduc mînăstirea spre noi și intrăm, pe alt sunet, în vremea de fier.

Oamenii de aici spun că, bătînd, clopotele scandează: „Ște-fan — Vo-dă!". La început nu crezi și pe dangătul lor încerci să pui, cu același număr ritmat de silabe, orice cuvinte. Dar oamenii de pe aici pun ceea ce știu că trebuie pus, și, nu peste mult, ascultînd glasul clopotelor, îți dai seama că nu se poate altfel, că, de fapt, auzi și tu, ceea ce trebuie auzit. Cel mai greu de bătut este fraza, pe care nu o sună decît clopotarii cei mai bătrîni și cei mai căiți:

„Ște-fan — Vo-dă — m-a fă-cut!", crez și geneză națională.

Atunci trebuie să fie la mijloc, neapărat, o mare bucurie, sau o mare primejdie pentru ca însuși Voievodul să participe, sau să apere...

★

Și după ce răsare soarele, pereții se luminează pe rînd.

Cel de la est, întîi, curhat, copleșit de povara, de precipitarea, soborului de sfinți: generali ai puterii militare, și ceilalți, ai intelectului, cu slova și cugetul, ori numai cu priviri mustrătoare în ochi.

Toți se aliniază cu priviri pline de zel, sau mîndre, sau sfioase, sau triste numai, ca recruții într-o cazarmă, în zori, după ce goarna a sunat deșteptarea.

Vin și pustnicii din grote, firavi, numai suflet, hrăniți cu ierburi și rădăcini, îmbrăcați în blănuri de animale (care uneori par solzi ori penaje) și cu bărbi și mustăți lungi ca niște turturi de gheață.

Toți se întind, se alungesc pe verticală ca și cum s-ar teme că au întîrziat la apel și nu mai încep, nu vor mai avea loc — și Platon și Aristot și Socrate, într-o universală alianță a inteligenței, chemată aici să apere ființa noastră națională — că nu vor mai avea loc pînă la punctul final, pînă la sinteza îndrăzneață, de pe axul absidei principale, ținînd în două răsăritul, și unde, odihnindu-se în sfîrșit pe tron după atîtea lupte, stă generalul martir al lui Diocletian — Gheorghe, hramul mînăstirii, prietenul lui Ștefan care-l punea și pe flamura de atac.

În stînga lui Gheorghe — Dumitru, oșteanul.

În dreapta, Ioan cel Nou de la Suceava, martirizat la Cetatea Albă. Pare și el surprins de cinstea ce i se face de a fi promovat deodată peste ierarhia tradițională.

Un mitropolit conformist n-ar fi îngăduit impunerea, fără aprobarea forului ecumenic, a unui sfînt „local", pe o treaptă atît de sus.

Mitropolitul Grigorie Roșca însă, strălucitul cărturar și marele patriot, a încurajat ieșirea din canon. El le-a lăsat meșterilor și libertatea de a interpreta legendele biblice cu suflul apocrif al eposului popular, cu umor și bonomie, încredințat că o cultură adevărată *in mișcare*, părăsește totdeauna ceva, ca să-și exprime tradiția cu o nouă forță, prin orizontul nou cîștigat, fără de care prima tradiție și-ar pierde puterea de a mai fi înțeleasă sau de a mai transmite ceva.

★

Apoi soarele înălțîndu-se bate și peretele de la sud, *Arborele* crescînd din pieptul lui Esieu, tatăl regelui David, cu florala, dramatica sa încingătură de destine de împărați și proroci.

Apoi se face seară și peretele de la vest prinde lumina de legendă a amurgului — a *Judecății de apoi*.

Nordul, peretele de la nord, e cel mai vitregit. Sărac de lumină și rece. Bătută de ploi și de crivăț, suprafața lui pustie, crispată, roasă de timp (ale cărei siluete șterse, imprimate în memoria zidului, par trupurile „fotografiate" pe pereți de declicul pîrjolitor al unei explozii atomice), încearcă să mai spună cîte ceva din faptele Vechiului Testament, din graiul pierdut al tencuielii căzute, dar nereușind. Sau reușind, poate mai patetic, prin celălalt grai, prin graiul tragic al Devenirii, cum ne vorbește *Victoria din Samotracis*, anonimă, fără chip, numai cu aripile.

Din *Facerea lumii* de la miazănoapte n-a mai rămas aproape nimic, decît o cîrpeală — un fulger de ipsos.

Această dîră, mergînd în jos, seamănă cu rîul de flăcări al peretelui de la vest, care izvorînd de la picioarele lui Cristos, curge spre Gheena.

Iar alături, lîngă punctul originar al Facerii, lîngă Haos (pe care zugrăveala degradată încearcă parcă să-l imite) brusc Raiul, semn că totuși lumea a fost făcută.

„Pămîntul era pustiu și gol..."

„Să fie lumină".

„Și a fost lumină".

Adam și Eva...

Șarpele era mai șiret decît toate toate fiarele...

Femeia a văzut că pomul era bun de mîncat...

A luat din rodul lui și a mîncat...

Atunci, au auzit glasul Domnului care umbla prin grădină în răcoarea zilei...

Grădina Raiului e un covor oriental.

Și omul și nevasta sa s-au ascuns printre pomii din grădină.

„Unde ești?"

„Ți-am auzit glasul în grădină și mi-a fost frică pentru că eram gol..."

„Cine ți-a spus că ești gol?"...

Izgonirea.

Omul s-a cunoscut pe sine.

Un înger cu paloș de foc păzește intrarea. Omul să nu mănînce cumva și din *Pomul Nemuririi*. Nemurirea, el și-o va cuceri singur, prin cunoaștere, prin trudă, trăindu-și viața.

Adam a pus nevestei sale numele EVA, care înseamnă VIAȚA.

Adam ară (cu un plug moldovenesc). Eva toarce ca o țărancă de lîngă Siret.

Contractul cu Diavolul. E un drac civil, o mutră de notar șiret de la țară sau de popă înrăit, cum va fi fost vreunul prin preajmă — caraghios, fără a fi înfricoșător. *(Extensie.* E (ca idee) „clercul" lui Thomas Mann, demonul civilizat, umanistul cazuist, ironic, eloc vent, plin de toate astuțiile barei avocățești; sau celălalt diavol, ortodox ca structură, gubernial și pedant cum este cel care îl vizitează pe Ivan din *Frații Karamazov*).

Diavolul stăpînește posibilitățile pămîntului și acest produs al fanteziei populare de pe peretele de nord al Voronețului e mai mult „un om al dracului" decît un drac adevărat, un Sarsailă portretizat cu vervă populară, nu luciferic, cum îl vede teologia.

Fiii lui Adam.

Cain paște oile. Abel muncește pămîntul.

Prima ceartă, prima crimă.

Rău psiholog în candida lui măreție, Domnul n-a primit jertfa lui Cain...

Peretele de nord. Aparatul coboară spre registrele de jos, nedeslușite.

Urmarea legendelor biblice intră în Imemorial. Scena de jos. Aici va fi fost parabola fiului risipitor.

Ce a rămas clar, e doar bucuria finală. Dansul, hora după înjunghierea celui mai gras vițel

În rai, omul nu cunoștea bucuria, nu avea conștiința ei. Bucuria a cunoscut o abia pe pămînt. Bucuria, dar și durerea, moartea...

Calendarul martirologic dinăuntrul mînăstirii, din pronaos.

Tot ce a îndurat omenirea. Suferințele, atrocitățile, cruzimile fizice și morale.

Cina cea de taină. Iuda are expresia flască a oricărui trădător. Nu seamănă cu unul din boierii care l-au trădat pe Ștefan la Podul Înalt?

Muntele măslinilor. Apostolii picotesc ca niște ciobani obosiți, așezați, în compoziție, ca o căpită de fîn.

„În noaptea aceasta, toți veți avea un prilej de poticnire".

Cocoșul lepădării. Femeia rezemată de turn. Ferestrele căutătoare.

Cocoșul imens, dominator. Neliniștea din aer.

Disperarea lui Petru. Lepădarea prezisă a avut loc.

Schimbarea la față.

Celălalt turn (ca al Babilonului) de pe contrafort, întruchipînd Vămile Văzduhului. Îngeri și demoni, paraleli, disputîndu-și sufletele. Oamenii se străduie să ajungă sus, să intre pe scara luminată de deasupra în împărăția cerurilor...

Un om pășește senin peste treptele ei cerești.

Peretele de la apus.

Apoi buciumele sună, moldovenește, momentul Marelui Proces, al Judecății de pe urmă.

Cei doi îngeri cu aripi lungi de planor sunînd, unul spre uscat, celălalt spre apă.

Amîndoi au aerul unor crainici sătești.

Stau bine proptiți pe pămînt, cu o mișcare aproape comică, în încordarea ei (nu ca la *„Arbora"* unde cei doi îngeri vin „val-vîrtej de undeva", cum spunea bătrînul îngrijitor Ion Arboreanu, care semăna, după observația unui turist francez, cu François Mauriac).

La Voroneț ei au o nerăbdare gospodărească în gest: Haideți, sculați! — treziți-vă o dată, voi cei din morminte, e ceasul judecății de apoi... Și morții se ridică din sarcofagele lor ca niște cutiuțe, cu scufii pe cap, privind năuci de somn la crainici, care nu-i mai lasă să doarmă puțin...

În jur, ursul, leul, șarpele, licornul, elefantul, toate ducînd supuse în hot cîte ceva: mîini, picioare, capete, tot ce au rupt, ce au sfîșiat din speța umană. Bestiile se grăbesc să restituie totul.

E clipa *Marii Restaurații*, a Reintegrării organice Omul trebuie să se prezinte în fața judecății, *întreg*.

Zeița pagînă subpămînteană (Proserpina?)

Thetis, cu o corabie sfărîmată în mînă, readuce la suprafață pe înecați.

Păstrăvul (concret și local) n-are ce restitui. Nici cerbul, animal pur, adăpostit sub aripa îngerului.

Sus, pe primul registru al peretelui de la vest, porțile cerului s-au deschis larg.

Creatorul privește indulgent lumea.

Îngerii se și căznesc (cu mult zel) să strîngă Covorul sau *Vălul Timpului*.

Timpul a fost abolit.

Reprezentația vieții s-a terminat.

Semnele zodiacului nu mai permit nici un destin omenesc.

Eternitatea.

Cîntarul dreptății.

Adam și Eva cerșesc îndurare.

Completul de judecată.

Apostolii, consultîndu se preocupați. În fund, îngerii, ca niște „jurați", la un tribunal.

Îngeri și demoni în luptă pentru cîștigarea sufletelor.

Avocați redutabili, dracii aruncă în talgerul balanței catastife de argumente, notificări de fapte...

Uneori, îngerii învîng. Nu totdeauna. Răii se rostogolesc în iad.

Moartea săracului și moartea bogatului. Un colț al giulgiului ce-l acoperă pe bogat atîrnă în jarul Gheenei.

Credincioșii — destul de inexpresivi, seamănă între ei.

Necredincioșii — pregnant diferențiați. Ei sînt dușmanii Moldovei. Interpretare profund națională. Tipicul bisericesc devine aproape un pretext. Ura față de cotropitorii otomani. Atitudine declarat politică și care se va întări pe zidul de la sud.

Raiul. Petru îi invită curtenitor pe apostoli și pe patriarhi, care așteaptă (foarte omenește) să-și ocupe locurile rezervate, lîngă Avram, Isac și Iacob.

Tîlharul de pe cruce: făgăduiala ținută. Credincioșii stau... ca-n sînul lui Avram, în ștergare moldovenești, ca niște mere duse de cumetre la tîrg.

Necredincioșii cad în flăcările iadului.

Caricaturi — laice.

Un satiricon. Ereticul Arie, tras de barbă, Irod, Irodiada și Mohamed (Mehmet), inamicul Moldovei (caricatură politică de gazetă) învinsul lui Ștefan cel Mare — în centrul cel mai arzător al Gheenei.

Voievodul.

Tabloul votiv din interiorul mînăstirii. „Era mic de stat, dar iute la mînie".

E Ștefan cel adevărat, expresia reală a domnitorului repetată și pe tetraevanghelierul din muzeul de la Putna.

Mărunt, blond, ager, cu o energie abia vizibilă pe delicatețea figurii, dar gata să fulgere și să izbească, cum a izbit la Baia, la Podul Înalt, în Codrii Cosminului.

În mînă, el ține Voronețul.

În spate Maria, Oana...

Pe Ștefan îl prezintă Sfîntul Gheorghe. El îl ține de umăr, ocrotitor, cu aerul lui clasic de efeb grec, cu o finețe de diplomat, cu o mișcare de protocol bizantină. Curaj! — parcă îl invită pe Voievod. — Voronețul, mînăstirea ta și a neamului tău, nu-ți va fi refuzat.

Ar fi putut cineva să i-l refuze?

★

Sfîntul Gheorghe tînăr, în acțiune, omorînd balaurul. Este altul decît cel matur, statornicit solemn pe axul altarului, cu Ioan cel Nou al Sucevei de-a dreapta.

Aici, e Făt Frumos. Fata care-l ajută, trăgînd grațioasă balaurul de funie, pare Ileana din basmul autohton. În locul asedierii Constantinopolului, scenă de rigoare în această parte a construcției, meșterii moldoveni, din resentiment național, ocolind abil reprezentarea acestui eveniment neplăcut, au zugrăvit asediul unei cetăți obscure, Baierutul.

Peretele de la sud.

De aici începe istoria seculară.

Peretele șters de la nord: memoria zidului biblic al genezei, cu siluete ireale, a slăbit.

Ce rămîne viu și real este actul istoric, fapta căzînd în raza de investigare a cronicilor. Conștiința actului istoric domină imaginile trasformîndu-le într-o cronică vizuală, mărturia unei pasionante dorințe de afirmare, în acest secol al XVI-lea de mare fierbere culturală și de rezistență politică.

Daniil Sihastru, sfătuitorul domnitorului. Patriot aprig. Fire neînduplecată.

Mitropolitul Grigorie Roșca, al doilea ctitor. Din toată iconografia mînăstirii, el este tot atît de prezent ca și Ștefan — amîndoi au fost *văzuți* de meșterii tineri și mai bătrîni.

Ștefan a zidit altarul și naosul.

Grigorie Roșca, tînda.

„Și s-au adaus și s-a început și s-a zidit și s-a finit această mică tîndă și s-a zugrăvit împrejur... în zilele piosului Ion Iliaș Voievod... în anul 7055 (1547) în luna septembrie 14".

La 14 septembrie 1966, vor fi trecut de atunci 419 ani.

Lespedea funerară a mitropolitului.

„Iată, eu Kir Grigorie... mă întorc cu fața udă spre fața udă a pămîntului..."

Schingiuirea pe lespede a lui Ioan cel Nou de la Suceava.

Dinamică de adevărat foto-reporter:

Pîra în fața sultanului.

Leapădă-te de ai tăi!

Despuierea. Supliciul.

Iarăși în fața sultanului.

Decapitarea.

Noaptea îngerii vin să-l ridice.

Arcașul trage în îngeri.

Un sul de foc îl împietrește.

Arcașul explică minunea.

Groaza. Înmormîntarea lui Ioan cel Nou.

Aducerea moaștelor la Suceava. Însuși Alexandru cel Bun le întîmpină.

Din nou, Ștefan cel Mare cu toată gloria domniei lui strălucite.

Din nou, Sf. Gheorghe, cu puterea armelor.

Din nou Grigorie Roșca: puterea intelectului.

Racorduri rapide ca o sinteză.

Întorcîndu-ne, în ritm accelerat, de la miazănoapte și de la apus și de la miazăzi, iarăși spre răsărit, povestea pe care ne-o spune cartea deschisă în văzduh a Voronețului se încarcă de înțelesuri.

Ea este o împletire a fondului de cultură al vremii, cu istoria vremii, cu psihologia, arta și sensibilitatea specifică poporului nostru, care se recunoaște în acest monument.

Voronețul romanesc, unic în cultura lumii, intră în cultura lumii.

Aripile evadruple, învîrtejite ca niște elici, ale serafilor din ocnițe, gata să-i propulseze cu forță înainte, să-i facă să intervină...

Toaca sună insistent.

Pe imaginea mișcătoare a întregului rotindu se în spațiu, clopotele bătrînilor clopotari rostesc fraza cea mai vibrantă și mai greu de sunat.

Constantin ȚOIU

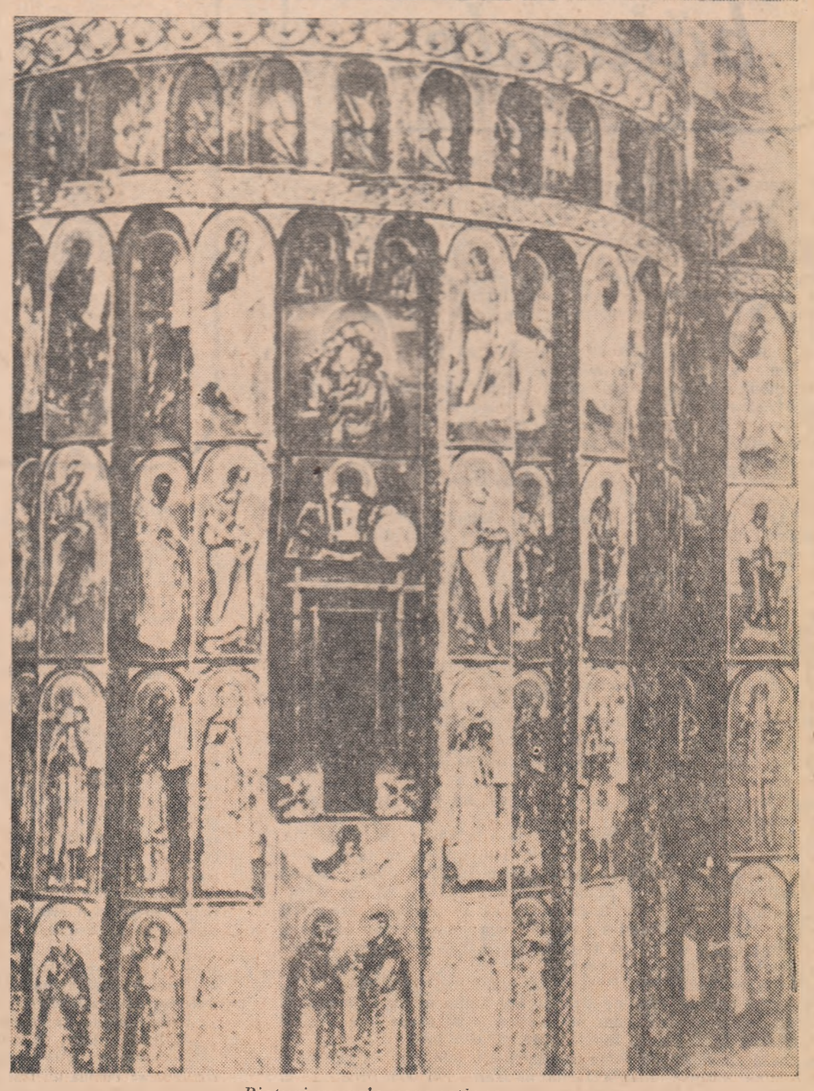

Picturi murale voronețiene

ANTIM IVIREANUL

Aplecîndu-ne fruntea cu smerenia cuvenită către vînturile din răscrucile nestiute unde a fost ucis și sărutînd paginile lui tipărite în zilele împlinirii celor 250 de ani de cînd graiul, cartea și gîndul nostru îl pomenesc, ne aducem aminte de cărturarul Antim Ivireanul...

După cum ne spun hrisoavele, el era de neam din Ivirul Georgiei, sclav fiind la turci, de unde, prin răscumpărare, ajunge învățat, meșter priceput, om cu mintea sprintenă și brațele neostenite: mitropolit și tipograf, cu aceleași degete dînd binecuvîntare și sleind cerneala pe tipariștu lui.

Cum s-a ivit acest om, istoria ne dă răspunsurile pe ani și evenimente și o carte închinată lui nu de mult ne oferă cîteva pagini comentate privind personalitatea, înfăptuirile și rolul pe care călugărul-tipograf l-a jucat cu două secole și jumătate în urmă.

Pornind pe urmele lui, în același timp și urme ale unor voievozi și domni pămînteni, am luat calea Snagovului, locul tipografiei lui și mînăstirea a cărei pisanie datează din 1563.

Căutam cu gîndul celălalt altar, unde Antim și ucenicii lui sărutau foaia albă de hîrtie, ca pe o icoană, înainte de a o pune sub teasc. Nici o urmă. Abia o rămășiță de zid, despre care se spune că ar fi făcut parte din atelierul de odinioară. Nici măcar o inscripție. Nici o pagină din paginile lui frumoase, nici un fel de sculă tipografică... S-ar zice că nici stuful, nici balta, nici vîntul nu-și mai aduc aminte de acest harnic truditor întru luminarea minților prin cuvîntul rostit și scris, prin carte și tipar.

Antim își tăia singur în lemn literele, vignetele, înfloriturile, chipurile: neîntrecută măiestrie grafică, am zice noi, care-l pune în rîndul primilor și celor mai buni artiști graficieni... Tipărind cărți în românește, slavonă, greacă, arabă, Antim poate fi socotit și marele înaintaș al editorilor de mai tîrziu.

Ne spun izvoarele vieții și activității lui că prin anii 1700 iscusitul învățat de la curtea lui Brâncoveanu ar fi meșterit o tipariță completă, cu literă cu tot, pe care a trimis-o cu priceputul lui ucenic Mihai Ștefan în Georgia, unde acest nucleu de obîrșie românească a servit substanțial la dezvoltarea spiritualității locale și a ținuturilor învecinate.

Tipăriturile lui Antim sînt multe și diverse, extrem de importante pentru înflorirea în acel timp a culturii noastre, pentru circulația limbii și unitatea de gîndire — căci paginile scrise și tipărite de Antim reprezintă încă numeroase puncte de plecare în cercetarea graiului muntenesc. Simpla lectură a Predicilor *(Editura Academiei) poate furniza celor care-și dedică viața condeiului și călimării frumoase exemple de stil, de întocmire a frazei, de valorile unor cuvinte și de sensurile acestora. S-ar cuveni, poate, ca fiecare începător de stihuri să răsfoiască măcar Letopisețele, dacă nu și Cazaniile sau Didahiile — îndeosebi pentru cei cărora volumul de cuvinte le este limitat la simpla vorbire a străzii!*

Cea mai importantă operă și complexă lucrare de artă a lui Antim este cunoscută sub numele „Chipurile Noului și Vechiului Testament", cuprinzătoare a 505 portrete în laviu, opt desene diferite și trei schițe — alături de splendidele lui clișee, chenare, litere, pagini și cărți.

La mînăstirea Snagov amintirile lui Antim și tipariței lui sînt vorbele impresionante ale povestitorilor smeriți. Ne-am fi așteptat la o pomenire materializată cel puțin în cîteva pagini tipărite așezate sub un cristal, dacă nu și a unor rămășițe reîntregite din ceea ce a fost marea și importanta tipografie a Snagovului... În afară de ecoul mut al pașilor trecători pe lîngă lespezile mormintelor domnești și de lacrima strecurată între inimă și gînd la privirea frescelor vechi de peste 400 de ani, nimic nu ne încheagă evenimentele anilor cînd s-au tipărit Floarea darurilor, Gramatica slavonească *sau celelalte 14 cărți, dintre care patru în românește.*

Dar Snagovul, mai bine cunoscut prin sport, plajă și pescuit, e poate unicul și cel mai important punct politic și cultural din afara Bucureștilor. Aci a fost întemnițat și N. Bălcescu, unde s-a și îmbolnăvit, aici a fost închisoarea lui Țepeș, pe aci s-au perindat domnii și domnitele Țării Românești... Punct neglijat de O.N.T., uitat de comisia monumentelor istorice, abandonat de constructorii de drumuri, desconsiderat de reorganizările muzeistice, pierdut din vedere de Comitetul pentru cultură și artă... Prin zările sperantelor împlinite, am vedea un drum neted pînă la insulă (prin comuna Silistea), un parcaj automobilistic, un serviciu de transbordare, un ghid tipărit al celor ce s-ar putea restaura sau reorganiza pe insulă, cel puțin o pancartă și o schiță explicativă — iar biserica, monument de artă și istorie, scutită de lipsurile care-i degradează interiorul. Alături, în chiliile refăcute, un muzeu tipografic, o expoziție de tipărituri, o ilustrare bogată a vieții și operei lui Antim Ivireanul, întrunind toate activitățile lui, desfășurate și la Rîmnic sau în București.

În epoca noastră de cinstire și prețuire a valorilor și tradițiilor de carte, învățătură și artă, Snagovul ar putea redeveni mărturia unor timpuri în care istoria țării se plămădea cu ființa și spiritualitatea poporului nostru.

La un sfert de veac de la mazilirea și uciderea lui din poruncă fanariotă, condeiul și simțirea noastră îi pomenesc faptele cu laudă și numele cu un suspin.

Baruțu T. ARGHEZI

ASSENSIONIS RETENTIO

(Urmare din pagina 3)

gem aici la adevăratele drame ale cronicarului: acesta va trebui să cumpănească îndelung cuvîntul, care poate descuraja nemeritat, sau stimula încrederi în sine neîndreptățite. Cuvîntul aruncat cu ușurința cu care se săvîrșește un gest fără însemnătate poate crea pîrtii în opinia publică, poate crea atmosfere de sugestie, ambiențe morale, în care creația unui artist se poate sufoca. Ne putem întreba dacă avem dreptul, înainte de a cîntări îndelung fiecare cuvînt scris, să rostim o apreciere, care, dincolo de suferința de moment a artistului, îi poate greva activitatea viitoare, înhibîndu-l. Avem oare dreptul de a adăuga duritatea noastră „tracului" și propriilor lui îndoieli? Putem, cu inima ușoară, repudia total o operă, un spectacol, o interpretare, cînd știm că, **în general**, rodul unei lucrări de echipă nu poate fi fundamental și iremediabil mediocru și neameliorabil?

Fără îndoială, perfecția este rară. De cele mai multe ori ne aflăm în fața unor creații ce comportă discuții, reticențe, îndoieli; dar alături de elementele caduce sînt uneori și intuițiile fulgurante, deschiderile de perspectivă. Lucrurile trebuiesc rostite în nuanțe și cu anume reticențe, deopotrivă pentru că opera comportă inegalități, dar și pentru că noi înșine putem avea nedumeriri, nesiguranțe. Îndoiala noastră însă trebuie să joace în favoarea artistului, după cum, într-un juriu, paritatea de voturi trebuie să pledeze întotdeauna în favoarea împricinatului.

Verdictul tăios, fără disocierile necesare între valabil și caduc, nu creează, după opinia noastră, un climat priincios unei vieți teatrale. Preferăm în general judecata critică nuanțată și, după împrejurări, reticentă. Artistul nu trebuie descurajat: are, prin structura lui sufletească, destule îndoieli asupra lui însuși. El nu cere decît să fie înțeles prin confirmări sau rezerve. În buchetul pe care îl prezintă, criticul se vede uneori obligat de a strecura și cîțiva spini. Dar florile, la înmănuncherea buchetului, nu trebuiesc mînuite brutal. Petalele sînt plăpînde.

aduceri aminte

BADEA GHEORGHE COŞBUC

Eram în clasa a doua a cursului secundar, cînd mi-a căzut în mînă volumul lui G. Coşbuc, **Balade şi idile,** atunci apărut (anul 1893).

După basmele şi poveştile lui Creangă şi ale lui Ispirescu, alături de vieţile haiducilor de N. D. Popescu, şi de rusticile lui Rădulescu-Niger şi îndeosebi după nuvelele lui Barbu Delavrancea, poeziile acestea au fost scrierile care mi-au încîntat anii tinereţii.

După cum mai tîrziu am fost încîntat de volumul **Fire de tort** şi de celelalte opere ale nemuritorului poet.

Dezvoltîndu-mi-se astfel gustul de citit, am răsfoit tot ce se scrisese pînă atunci din viaţa noastră, începînd cu **Ciocoii vechi şi noi** de Filimon, cu **Elena** de Bolintineanu, cu **Brazi şi putregai** de Nicolae Xenopol, cu **Fulga sau între ideal şi real** de Grandea, în care se vorbeşte de o nuntă în satul meu, apoi proza lui Gane, a lui Slavici ş.a., nefiind trecut cu vederea nici un cronicar ori autor vechi sau nou. Mi-a plăcut folclorul strălucind în mii de faţete, cum şi robustimea lui Sandu Aldea şi duioşia lui Traian Demetrescu. După acestea, am trecut la traduceri, poezii, nuvele şi romane — şi chiar la opere originale franceze şi germane. Simpatiile mele mergeau pe de o parte spre lirici şi sentimentali ca Guy de Maupassant, Victor Hugo, Lamartine, Alfred de Musset şi Alfred de Vigny, Chateaubriand, Schiller, Dostoievski, Lenau, Carducci, iar pe de alta spre predicatorii Bourdalou, Bossuet, spre realiştii Balzac, Emil Zola, Sienkiewicz, Turgheniev, Tolstoi şi mai presus de tot spre Gorki şi Gogol. Am cercetat cu mult interes pe Leconte de Lisle, Lesage şi pe dramaturgii Corneille, Leopardi, Goethe, Ibsen, Hauptmann, Edmond Rostand ş.a.m.d.

De cîte ori ieşeam în oraş, în zile de sărbătoare, fiindcă eram intern, dacă nu mergeam la teatru, mă afundam în anticăria lui Iuliu Pach, care-mi da şi pe datorie cărţi, alegînd ce voiam. Ajunsesem să cunosc pe mai toţi autorii străini, îndeosebi francezi, cum şi pe unii italieni, spanioli, germani, ruşi, polonezi, cu şcolile literare pe care le preconizau, osebit de scrierile vechi elene şi romane. Mă atrăgea îndeosebi literatura ţărilor nordice: Suedia, Norvegia, Finlanda.

Nu ştiam însă la ce gen să mă opresc, ca să zic: „Asta-mi place, aşa am să încerc să scriu".

Între timp au venit să-mi zguduie fiinţa operele lui Eminescu şi Vlahuţă. Deşi începusem încă din clasa a doua să public poezii în **Revista şcolarilor** a lui Teodor Speranţă, apoi din clasa a 3-a poveşti şi anecdote în unele reviste ca **Satul** şi **Avîntul** din Ploieşti, influenţa acestor corifei a covîrşit întreaga-mi simţire şi inspiraţie, pornind să scriu versuri elegiace. Revistele **Floarea Albastră** şi **Evenimentul literar** din Iaşi, la care colaborau regulat tinerele talente — pe atunci — Sadoveanu şi Gîrleanu, sub pseudonimele **M. S. Cobuz** şi **Emilgar,** au primit fără obiecţie ori întîrziere poeziile ce trimiteam sub semnăturile **Freamăt, Boldur, Melun, M. Lupu** ş.a. Dau aci una din ele, în care am încercat să urmez simţirea şi stilul maeştrilor: ÎNTORS ÎN SAT: „Cînd acasă m-am întors / De la-nvăţătură-naltă / Lacrămi de durere-am stors, / Stînd pe tălpiţă la poartă. // — Oare nu-i acesta satul, — Mă-ntrebam şi suspinam, — / Unde, cît îi ţine hatul, / Toată ziua hoinăream? // Zăresc cumpăna fîntînii, / Scîrţîind pe îndelete / Şi-mi dau „bineţe" bătrînii, / Scuturînd dalbele plete. // Văd biserica bătrînă / Şi troiţa cea cu sfinţi; / Fraţii de gît mi s-atîrnă, / Plîng sărmanii mei părinţi. // Viaţa curge ca ş-alt-dată, / Casele-s gospodăreşti, / Lunca-n fineţe-i bogată / Şi gîrla plină de peşti. // Pe dealuri răsună încă / Lîngă focuri dulcea doină, / Fremătînd pacea adîncă / Şi pe lună şi pe moină. // Numai eu nu sînt ce-am fost, / La nimic nu am răspas, / Mă simt făr-de nici un rost, / Ca un copil de pripas. // Doamne, tu ce mi-ai purtat, / Pe căi aspre, umbletul, / Erai binecuvîntat, / De nu-mi schimbai sufletul!" (1901).

Citind şi recitind **Baladele şi idilele,** cum şi **Firele de tort** ale lui Coşbuc, simţeam o mare înţelegere şi apropiere între el şi mine, şi îmi dau seama că gîndurile şi bătăile inimii lui îmi puneau pe jar mintea şi făceau să clocote vinele-mi amorţite. Prevedeam că bunătatea sufletului şi robusteţea scrisului său au să covîrşească şovăielnicele vederi ce-mi formasem despre lume şi despre viaţă, călăuzind şubrezenia paşilor mei. Şi aşa a fost.

Ca la o răspîntie de cărări, mi-am dat seama că pesimismul eminescian:

> **„Nu cerceta aceste legi,**
> **Că eşti nebun de le-nţelegi:**
> **Din codru rupi o rămurea,**
> **Ce-i pasă codrului de ea,**
> **Ce-i pasă unei lumi întregi**
> **De moartea mea!"**

(Moartea [illegible])

Şi:

> **„Ori buni ori răi, tot un mormînt,**
> **Nu-i nimeni drac şi nimeni sfînt"**

iar:

> **„Credinţa-i val, iubirea vînt,**
> **Şi viaţa fum!"**

(Idem)

era înăbuşit de un robust optimism:

> **„Viaţa-i datorie grea**
> **Doar laşii se-ngrozesc de ea!"**

(Idem)

> **„O fi viaţa chin răbdat,**
> **Dar una ştiu: ea ni s-a dat**
> **Ca s-o trăim!"**

(Idem)

> **„De ce să-ntrebi, viaţa ce-i?**
> **Aşa se-ntreabă cei mişei;**
> **Cei buni n-au vreme de gîndit**
> **La moarte şi la tînguit,**
> **Că plînsu-i de nebuni scornit**
> **Şi de femei!"**

(Idem)

> **„Credinţa-n zilele de-apoi**
> **E singura tărie-n noi!"**

(Idem)

> **„Iar de n-are scop viaţa,**
> **Fă să aibă clipa scop".**

(Gazel)

Făptura mea ţărănească cerea ceva trăit masiv, ca vuietul stîrnit în vestita aliteraţie: „Prin vulturi vîntul viu vuia", cum descrie el firea în **Nunta Zamfirei,** ca şopotele brazilor printre stînci, ca pasul măsurat şi hotărît al ciobanului, urcînd şi coborînd pe piscuri.

Ceea ce mă încînta mai mult era minunata şi impecabila împerechere a picioarelor de strofă, ca nişte volburoase căderi de ape, pe scheanţuri, cum de pildă se văd în **Prahova.**

Pe lîngă **Moartea lui Fulger** m-a impresionat îndeosebi **Regina Ostrogoţilor, El-Zorab,** plăcîndu-mi totodată mult **Nunta Zamfirei,** cu versurile nemuritoare:

> **„Ş-avea o fată. — fata lui —**
> **Icoană la altar s-o pui**
> **La închinat!"**
> **„Frumoasă, ca un gînd răzleţ,**
> **Cu trup înalt, cu părul creţ,**
> **Cu pas uşor!".**

ori strofele, devenite populare, trecînd din gură în gură:

> **„Şi-a zis: „Cît mac e prin livezi,**
> **Atîţia ani la miri urez**
> **Şi-un prinţ la anul, blînd şi mic, —**
> **Să crească mare şi voinic: —**
> **Iar noi să mai jucăm un pic**
> **Şi la botez!"**

Cum şi:

> **„Sînt grei bătrînii de pornit,**
> **Dar, de pornesc, sînt greu d-oprit!"**

Am văzut cum, în versul lui, îşi dă pe faţă ţăranul aşa de simplu dragostea:

> **„Te-aş lăsa şi mi-e cu jale,**
> **Te-aş iubi şi nu-ndrăznesc!"**

(Gazel)

şi cît de potrivită e părerea lui despre mîndreţea chipului femeiesc:

> **„Frumuseţea-i bun netrainic**
> **Şi ispititor la rele!"**

(Puntea lui Rumi)

Mai ales au făcut să-mi bată inima de revoltă zvîcnirile-i democratice, vrednice de semnalat:

> **„Ni-e dragă şi nouă viaţa şi-averea,**
> **Dar regii ni-o iau cu puterea!"**

M-a mişcat îndeosebi Hora Morţii din aceeaşi poezie:

> **„Şi cîntă morţii, cîntă-n cor,**
> **Şi plin de ură-i cîntul lor,**
> **Urgia mîniei le-neacă suflarea,**
> **Blestem li-e şi gemet cîntarea!"**

Apoi mişcarea impetuoasă cu care stăpînul mărturiseşte simţămîntul drag faţă de cal:

> **„Mi-e drag ca ochii mei din cap**
> **Şi nu l-aş da nici mort!"**

(El-Zorab)

cum şi glumele şi pişcăturile ţărăneşti:

> **„Sat pustiu!**
> **Pentru-o babă-acîrligată,**
> **Pierzi o zi şi pierzi o fată.**
> **Baba e momîie-n grîu,**
> **Las' că-i pui eu mîna-n brîu:**
> **Cînd o prind pe punte-odată**
> **Mi-o ridic şi-o dau în rîu!"**

(Calul dracului)

Şi mai presus de toate, străfulgerătorul avertisment dat moşierilor şi politicienilor:

> **„N-avem puteri şi chip de-acum**
> **Să mai trăim, cerşind merea,**
> **Că prea ne schingiuesc cum vreu**
> **Stăpînii luaţi din drum.**
> **Să nu dea Dumnezeu cel sfînt,**
> **Să vrem noi sînge, nu pămînt:**
> **Cînd nu vom mai putea răbda,**
> **Cînd foamea ne va răscula,**
> **Hristoşi să fiţi, nu veţi scăpa**
> **Nici în mormînt!"**

Şi am încercat să fac şi în genul lui versuri, cîntînd vraja vieţii de la ţară şi tainele dragostei curate, bunăoară ca în strofele:

> **„M-a certat aseară-Sofiţa,**
> **Poate că m-a şi urît,**
> **Fiindc-am strîns-o de mijloc**
> **Şi i-am sărutat guriţa.**
> **Şi n-a vrut astăzi în crîng,**
> **Nici pe seară pe izlaz,**
> **Vrea să-mi facă în necaz,**
> **Vrea să-mi dea pedeapsă grea,**
> **Doamne, ce inimă rea,**
> **Vrea să vază dacă plîng!"**

(Dragoste învrăjbită)

Am scris apoi doine, balade, cîntece de leagăn şi de dragoste, colinde ş.a., dintre care dau aci o doină şi un cîntec: DOINA — „Doină, soră bună-mi eşti, / Ştiu, că mult mă mai iubeşti. / Gemi, dacă mă vezi trudit, / Rîzi, zărind chipu-mi tihnit / Şi grozav te întristezi, / Cumplit mi te-ndulceşti. // Aflînd că sînt amărît, / De necazuri doborît. // Doină, cînt îndurerat, / Multe-o viaţ-am îndurat; / Lipsuri şi crunte lovieli, / [illegible] şi schingiuri, // Judecăţi cu strîmbătate, / Dar le-am biruit pe toate, / Glasu-ţi tainic ascultînd, / Cu tine-oftînd şi plîngînd. // Doină dragă, viers mieros, / Cît sînt zdravăn, sănătos, / Cu mine la beat te primi, / [illegible] / Joci şi gusti ca nebună, / Şi pe soare şi pe lună, / Nu te-ncap dealuri şi văi, / Chiuind tot: „Hi! şi hăi!" // Un lucru însă-ţi rămîne, / Pentru sfînta zi de mîine, / Gura să ţi-o oţeleşti, / Pe hapsîn să-l prohodeşti, / Cu sînge-n loc de tămîie, / Zob din el să nu rămîie, / Prefăcîndu-se-n morsi / Să sugă sînge din noi!" DRAGOSTE PARADUITĂ „Cu bariş cuinare-albastră, / Mîndra-i ca o floare-n glastră; / Batica roşu ca focu / Mi-a mîncat mie norocu. / Ca-mîndouă-s frumuşele, / Furîndu-mi minţile mele. // Mîndro, nu te mai găti, / Că de tot eu m-oi zminti; / Poartă-te mai ne-agrijit, / Ca să uit cît te-am iubit; / Poartă cîrp-albă pe cap, / Altfel mormîntul mi-l sap / Ş-apoi [illegible] cernit, / Aflînd mîndra, c-am murit. // — Bade cu păr retezat, / Ce-ai făcut d-ai ciupiat? / — Ce-am făcut, n-am făcut bine, / Că mi-e gîndu tot la tine; / Ce-am făcut, am făcut rău, / Că tînjesc de doru tău; / Sînt, mîndră, că-nebunesc / Şi de doru-ţi mă topesc. // — Bade, cu chiulă sură, / Ce tot trăncăneşti din gură? / — Bade, cu mintean sein, / Te-ndrăgostişi din senin; / Bade, cu arghe de miţe, / Ţi-ai vîrît mintea-ntre iţe, / Epele o tot sucesc, / Vătalele o turtesc; / Bade, cu sarica lungă, / Doru meu să mi te-ajungă, / Zi şi noapte să alergi / Şi nimic să nu alegi; / Cînd îi sta să te-odihneşti, / Mai tare să năpăieşti!".

Mihail LUNGIANU

OPERE FUNDAMENTALE: ION CREANGĂ

(Urmare din pag. 3)

brîu şi, la sfîrşit, vinul, băut dintr-o oală încăpătoare. Reconstituind acest prînz pantagruelic, criticul are, la rîndul său, delicii gastronomice, descrie totul cu exactitatea cu care ar prezenta bătălia dintre două armate puternice, cu o strategie complicată. În fapt el se amuză, ironizează eroul, cu acea notă intelectuală fină ce însoţeşte textul de la prima la ultima pagină. Această atitudine de detaşare faţă de subiect vine, la G. Călinescu, dintr-o concepţie critică. După el, istoricul literar trebuie să întreprindă, cînd este cazul, o vastă operaţie de demistificare. Contemporanii şi exegeţii postumi înmulţesc legendele create în jurul unei personalităţi şi, de la o vreme, substanţa operei însăşi e ameninţată, întrecută oricum, de miturile proliferate şi întreţinute cu evlavie. Criticul modern supune, atunci, unui examen sever biografia imaginară pentru a scoate din ea datele adevărate. În ce priveşte pe Creangă, cînd numele lui s-a impus în cîmpul cultural al epocii, a fost îmbrăţişat cu un entuziasm lipsit de orice criteriu estetic. Cele mai neînsemnate amănunte au luat proporţii, întunecînd biografia adevărată. Conflictul diaconului cu biserica, neînţelegerile în familie, suspendarea din învăţămînt, participarea la luptele politice, mizeriile bolii, gloria de scriitor poporal, legăturile cu junimiştii etc. au devenit subiecte de comentarii hazardate, prăpăstioase, cu acea manieră proprie istoriografiei [illegible] critic. Pentru a readuce faptele la măsura lor reală, G. Călinescu reexaminează documentele cunoscute, aduce altele noi, citind totul cu alt ochi. Monografia **Ion Creangă** e, din acest punct de vedere, o carte polemică, demitizantă în chip curios însă. Biografia lui Creangă nu e lipsită, chiar şi în această interpretare critică, de o notă fabuloasă. Portretul creşte peste datele obişnuite, dar într-o direcţie morală pe care opera literară o justifică. Se constituie astfel biografia unui om cu bun simţ, jovial, rămas la obiceiurile lui ţărăneşti chiar şi atunci cînd cunoaşte gloria literară şi e apreciat de intelectuali subţiri ca junimiştii. În fine, un humanist sătesc, cum îi place lui G. Călinescu să spună. Nici una din atitudinile proprii scriitorului genial nu se suprapune peste imaginea acestui moldovean cu mari pasiuni lumeşti. Nu trăieşte o iubire mare, nu face jurăminte, e [illegible], nu are cultul femeii. La Fălticeni, trăieşte [illegible] în casa lui Pavel Ciobotariu [illegible] G. Călinescu să spună, fără menajamente, că „teologii noştri trăiesc ca nişte vite".

Creangă nu are, apoi, înclinaţii cărturăreşti speciale. Mintea lui de ţăran nu suferă „pedagogia şi sugrumarea limbii" şi cu rare excepţii atitudinea lui faţă de erudiţie, în care vede un posibil Mîclescu (autorul vestitei gramatici), e de rezervă. În astfel de situaţii simulează prostia lui de ţăran, vestita prostie, în care, zice Călinescu, Creangă nu credea nici o clipă. [illegible] „Caravancea moldav" [illegible] „o aplecare la patetic şi uşoară mistificaţie". [illegible]

Dar cum, adaugă criticul — Moldova de atunci „nu era, vai, terenul unde un nou Pascal şi-ar fi putut compune diatribele", diaconul se văzu dat afară, mai întîi de la biserică, apoi de la şcoală. Creangă, redevenit institutor prin intervenţia lui Maiorescu, se dedică cu stăruinţă pedagogiei. Care e contribuţia lui reală într-un domeniu în care se manifestau cele mai mari ingustimi? Istoriografia a umflat şi aici lucrurile, făcînd din Creangă un stîlp al pedagogiei naţionale, oricum un reformator. G. Călinescu e însă de altă părere. După el, Creangă ca pedagog nu simbolizează nici un principiu ştiinţific: „el e un dascăl de ţară cu mult bun simţ şi cu talent care întreabă în dreapta şi în stînga cu multă rîvnă şi face tot cum îl taie capul". Sigur că manualele lui sînt superioare altora, dar ceea ce e cu adevărat valoros în ele ţine, avertizează criticul, de însuşirile literare ale pedagogului: „Creangă drămuie fiece cuvînt, îl suna, căuta să determine bine ideea şi să găsească expresia cea mai nimerită şi mai românească". Observaţia depăşeşte discuţia manualelor şi biograful, intrînd în zona literaturii, e dublat de analist. De aici (debutul povestitorului e din 1875!), G. Călinescu lărgeşte cadrele monografiei, asociind biografiei opera. Privitor la aceasta din urmă, criticul avansase cîteva judecăţi. Are, acum, în discuţia la text, prilejul de a le reînnoi şi a le adînci pe un plan nou de percepţie. Crede, ca şi Ibrăileanu, că poveştile lui Creangă sînt nişte nuvele din viaţa de ţară, în care, adaugă el, „dialogul e totul". **Moş Nichifor Coţcariul** e „cea dintîi mare nuvelă românească, iar eroul ei „un fel de Nastratin al lui Creangă". În legătură cu această povestire şi cu altele, Călinescu aduce în discuţie opiniile junimiştilor. Capitolul în sine e substanţial, cu judecăţile cele mai drepte. Paradoxală şi, în fond, nedreaptă e observaţia că Maiorescu „n-avea gust şi nici subtilitate". Ideea e formulată după ce criticul comentează rezervele lui Maiorescu, faţă de caracterul cam licenţios al nuvelei **Moş Nichifor Coţcariul.** Admitem că T. Maiorescu s-a înşelat, că rigorismul lui etic e exagerat, că, în fine, ignoră accentele esenţiale ale naraţiunii, dar sînt toate acestea aşa de grave încît să îndreptăţească o judecată atît de severă? G. Călinescu are el însuşi, cum vom vedea, prejudecăţi în privinţa acestei naraţiuni, respingînd, în mai multe rînduri, ideea unui substrat erotic aluziv.

Revenind la biografie, criticul urmăreşte raporturile dintre Creangă-tatăl şi Creangă-fiul, notînd sarcastic zăpăcelile fiului mediocru, închipuit, cu mari vanităţi militare. Cît priveşte ţărănia lui Creangă, aceasta nu-i decît o formă de ironie. Dintre duşmani, Călinescu consemnează pe „josnicul invidios" Gh. Ienăchescu, pe I. Nădejde, obscurul I. P. Florentin şi pe „omul rău care a fost Aron Densusianu", iar dintre prieteni, în primul rînd Eminescu. Legăturile cu acesta (narate şi în **Viaţa lui Mihai Eminescu**), apoi cei din urmă ani şi moartea scriitorului aduc, în comentariu, accentul liric trebuitor:

„Altă moarte — zice biograful — se cădea feciorului Smarandei şi al lui Ştefan a Petrei, care se rătăcise dincoace de Siret, adus de căruţa lui Moş Luca. El trebuia să fie purtat în căruţa cu boi, în port ţărănesc, cu mîinile încrucişate, bocit creştineşte de babe şi de multele lui rubedenii, tămîiat şi prohodit de popii şi dascălii satului său, înmormîntat în ograda bisericii pe lîngă care se jucase şi învăţase, pentru ca femeile să presare la praznice tămîie într-un hîrb pe groapa sa năpădită de ierburi şi să se jeluiască cu capul rezemat de strîmba cruce, în apropierea ruinoasei cetăţi a Neamţului, prin care seara trec domoale vitele, acolo de unde se vede înceţoşat Ceahlăul, şi Ozana se-aude clipocind. I-a fost dat altfel".

De aici, monografia se dedică exclusiv analizei operei. Verva ei polemică nu scade. Vin, la rînd, fonetiştii, care cred că „o vocală e tristă şi alta veselă". Dar, observă G. Călinescu, iritat de abundenţa studiilor statistice, „a studia deosebit limba lui Creangă ca o pricină esenţială a emoţiei artistice, e o eroare. Adevărata frumuseţe a poveştilor şi basmelor decurge din caracterul lor simbolic şi universal".

Poveştile, adevărate nuvele ţărăneşti, în maniera veche, dezvoltă, în forme fabuloase, „observaţii morale milenare"; arta esenţială a lui Creangă e aceea de comediograf. Ca şi Caragiale, Creangă caracterizează „dialogic" şi pune accentul pe umorul verbal. Amîndoi sînt nişte „mari histrioni", caracterizare menită ca şi altele să scandalizeze spiritele aşezate, pioase, crescute în credinţa că despre un scriitor mare trebuie spus numai fraze frumoase şi generale. G. Călinescu încalcă, şi aici, tradiţia, introducînd formule plastice, cu o detaşare ce dovedeşte o încredere totală în exactitatea intuiţiei critice şi a stilului. Acest **bivol de geniu,** polifag bolnăvicios în viaţa de toate zilele, amator de prinzuri îmbelşugate şi narator de pătăranii deochiate, e, judecînd esteticeşte lucrurile, un creator excepţional, comparabil în epoca lui cu Eminescu şi Caragiale.

G. Călinescu e cel dintîi care justifică analitic această apreciere. El ia, rînd pe rînd, operele şi le defineşte particularităţile, substanţa epică originală. Fantasticul, propriu poeţilor şi basmelor, e tratat realistic, „cu multă culoare locală", încît textul pare un amestec de „fabulos şi ţăranic, de ireal şi realism". O altă însuşire esenţială, e aceea ce decurge din jovialitate. Pe acest plan Creangă se întîlneşte cu mari scriitori universali, şi G. Călinescu nu ezită a compara prozatorul moldovean cu Rabelais (apropierea se făcuse, mai înainte, de Jean Boutière şi N. Iorga). **Creangă e, aşadar,** „un autor cărturăresc, ca Rabelais", „un estet al filologiei", idee cu care Vladimir Streinu nu e de acord *. Asocierea celor două nume e, pe linie pur estetică, firească şi a fost acceptată şi de un comparatist atît de riguros ca T. Vianu (v. **Arta prozatorilor români**). Credinţa lui G. Călinescu e, pe urmele lui Iorga şi G. Ibrăileanu, că Ion Creangă e autorul unei opere fundamentale, comparabile, sub raportul tipului de sensibilitate şi al stilului, cu altele din cîmpul literar european. Dar în timp ce Iorga trimitea la Zola, G. Călinescu ilustrează, prin citate concludente, afinităţile cu Rabelais.

E, se pune întrebarea, cu adevărat, Creangă un cărturar? În înţelesul obişnuit nu, căci dascălul nu are cunoştinţe umoristice prea vaste. E însă familiar cu o cultură şi o filozofie vastă, milenară: **cultura populară,** şi pe acest teren nimeni din epoca lui nu-i poate ţine piept. Formula lui G. Călinescu, privitoare la **humanismul rural** e, din perspectiva acestei disocieri, şi plastică şi exactă.

Consideraţiile privitoare la operă sînt sintetice, pregnante, rareori discutabile. **Amintirile,** despre care s-au spus toate generalităţile, îi par lui G. Călinescu a nu avea nimic individual, nimic cu caracter de confesiune: „Creangă povesteşte copilăria copilului universal". Observaţia psihologică e, în **Amintiri din copilărie,** superficială, descripţia săracă, şi orice criterii valabile în proză (obiectivitatea, realismul spaţial, adîncimea caracterelor etc.), avertizează G. Călinescu, sînt inoperante aici. **Farmecul lui Creangă** e „inanalizabil", opera lui are horribile dictu, inefabil. Procedeul tipic e acela specific autorilor cărturăreşti, de tip Rabelais, şi anume „paralela continuă, dusă pînă la beţie, între actualitate şi experienţa acumulată". Pe teren autohton, G. Călinescu îl vede pe Creangă în linia lui Anton Pann, „arhivari de tradiţii", dar în înţelesul rabelaisian.

Pentru a sugera fondul inanalizabil al operei lui Creangă, nota ei indicibilă, muzicală, G. Călinescu dă, după metoda fragmentaristă, întinse citate, considerînd că acestea, bine alese dau cititorului o idee despre fineţea naratorului. Cît priveşte **Moş Nichifor Coţcariul,** G. Călinescu impune, cred, o imagine restrictivă. Pentru că junimiştii şi, după ei, alţi comentatori, au descifrat în relatările harabagiului sensuri ascunse, licenţioase, criticul apasă pe ideea de spectacol, pe nevinovăţia frazelor, făcînd (ceea ce e indiscutabil exact, dar incomplet!) că toată nuvela trăieşte, estetic, prin „notarea gesturilor uniforme", prin „înregistrarea de inutilităţi caracteristice şi circulare". Naraţiunea are însă şi sensuri mai obscure şi chiar G. Călinescu recunoaşte odată că în limbuţia eroului e un „rîs şiret, o intonaţie cu tîlc, care depăşeşte sensul curat al cuvintelor" (**Ion Creangă,** p. 356). Adevărat, dar care sînt aceste tîlcuri în frazele automatice ale limbutului harabagiu? G. Călinescu respinge orice interpretare care ar viza aluzii erotice şi într-o **cronică a optimismului** din **Contemporanul,** publicată cu puţin timp înainte de moarte, critică amical pe Al. Piru care descifrase sensurile criptice din această scriere şi din altele. Aceste sensuri obscure, licenţioase există însă, cu adevărat.

Aici şi în celelalte cazuri, istoricul literar nu ascunde dificultatea de a interpreta pe Creangă, un scriitor cu toată popularitatea lui, subtil, greu de prins într-o formulă. De aceea, G. Călinescu vorbeşte de mai multe ori de inefabilul naraţiunilor, de farmecul inanalizabil, de inutilitatea verbală etc. ridicînd astfel opera deasupra determinărilor imediate. Mulţi cred că originalitatea humuleşteanului stă în descriere, în forţa evocării, în puterea de a crea tipuri, de a reproduce limbajul ţărănesc. Grele prejudecăţi! Creangă, observă G. Călinescu, în contradicţie cu cele de mai înainte, nu ştie să descrie, nu vede pictural, nu are sentimentul naturii. Tipurile lui sînt şterse, iar intenţiile lui „culte" (filozofice!) sînt „de cel mai mare prost gust". Totul e, la el, observaţia milenară, transpusă, cu o fină artă a dialogului, în ziceri şi gesturi tipice. Conţinutul afectiv al operei e de însemnătate secundară, de aceea e dificil a justifica valoarea scrierilor.

Cu aceste accente pure, muzicale, portretul lui Creangă, ca scriitor fundamental, erudit şi rafinat, fabulos şi realistic, savuros şi bufon, comediograf superior, gratuit într-un mod sublim, se întregeşte pe alt plan estetic decît acele proprii scriitorului „poporal", primitiv, umorist vîrtos. Din acest punct de vedere, Creangă, aşa cum îl înţeleg generaţiile mai noi, e în bună parte o creaţie a lui G. Călinescu.

---

* Într-un studiu pătrunzător (vol. *Clasicii noştri,* 1943, pag. 185 şi urm.), Vladimir Streinu polemizează cu ideea cărturărismului, erudiţiei lui Creangă. Deplasarea de accent spre sensurile *culte* ale operei este de natură să ignoreze, după critic, originalitatea reală a povestitorului. Pentru Vl. Streinu, Creangă reprezintă o speţă de *homerism,* de *rapsodism* în cadre ţărăneşti specifice, o prelungire de sensibilitate primitivă, o „perfecţiune în elementaritate". Originalitatea *Poveştilor* şi *Amintirilor,* rarul lor rafinament, ar trebui căutate în „homerismul viziunii, adică facultatea de a vedea şi evoca în dimensiune uriaşă" şi în „structura rapsodică, adică epicism şi oralitate".

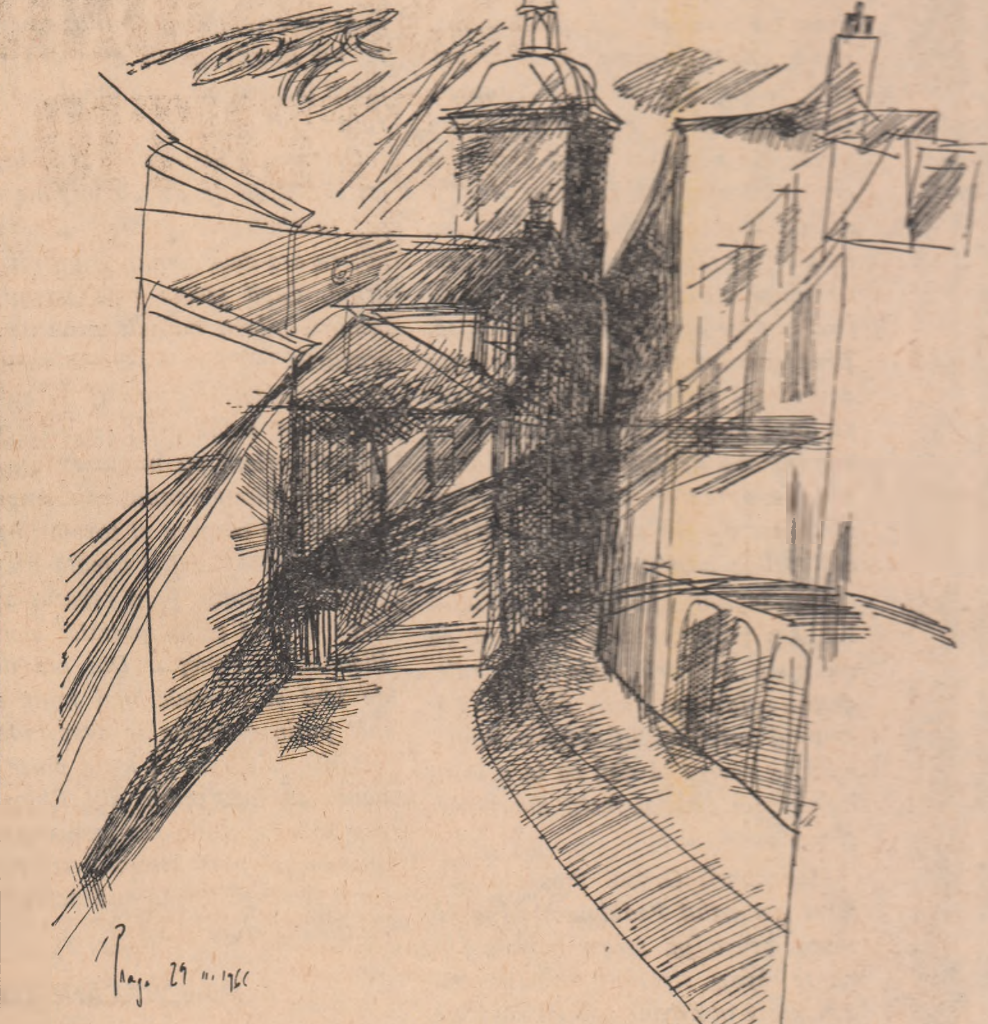

MIHU VULCANESCU — PRAGA

poşta redacţiei

GHEORGHE PALEL: Versuri cursive, dar fără reflexe interioare. Obiectivarea ideii în imagini nu e însoţită de emoţie. Cînd aceasta e prezentă, chiar dacă invenţia artistică nu e deosebită, versurile capătă forţa de atracţie a poeziei. Prin această însuşire se distanţează de celelalte compuneri trimise poemul *Arborii.* Viziunea folclorică a naturii e convertită într-o confesiune şi datele iniţiale primesc altă semnificaţie. Este vorba de sentimentul patriei, înţeles ca o legătură organică între oameni şi pămîntul pe care trăiesc, ca o perpetuare a vieţii în universul ei familiar. Mai trimiteţi.

ION POPA ARGEŞEANU din *Valea Danului-Verneşti (Argeş)* ne scrie următoarea scrisoare: „Tov. redactori, Alăturat vă trimit un ciclu compus din 18 poezii pe care l-am intitulat simplu *Cîntecele mele.* Nu pot şti care va fi părerea dv. despre aceste poezii, dar eu cred în ele şi în ceea ce scriu, chiar dacă dv. veţi fi de părere contrarie. Cu toate că sînt un simplu muncitor agricol fără studii înalte, ca şi Creangă la Junimea, cred că voi fi primit şi eu, dacă nu de bun, cel puţin de rău, în atenţia dv. Dar deie cerul să fie de bine... Cu stimă".

Vasăzică nu ţi-ar fi întrutotul indiferentă părerea noastră, deşi, stabilind proporţiile, adică raportul de forţe: „nici ei, Junimea, nici eu, Creangă", ce ţi-ai spus? — „Să le vorbesc pe şleau! Creangă cerea părerea oamenilor, dar pînă la urmă făcea tot cum credea el". Află însă că socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din tîrg. Şi acum, ce zici: să-ţi spunem părerea noastră, sau să nu ţi-o spunem? Hai să ţi-o spunem! Mai întîi despre scrisoare. Încrederea în tine însuţi e bună, şi în artă, cu o condiţie, ca să zic aşa, să ai pe ce. Dar să nu te împingă păcatul s-o duci prea departe, socotind că nu mai ai ce învăţa de la nimeni nimic şi să fii mulţumit de tot ce iese din mîinile tale. Spui că eşti un om fără studii înalte, dar nu se poate să nu fi aflat cum lucrau pe manuscris scriitorii din cercul Junimii, în frunte cu Eminescu, pînă să fie mulţumiţi de lucrul lor. De cîte ori turnau materia poeziei, schimbînd tiparul, cît dădea la o parte, cît şlefuia marele nostru poet! Şi cît de puţin a publicat în comparaţie cu ce avea în atelier! (vezi M. Eminescu, Opere, ediţia îngrijită de Perpessicius, 6 volume de cîte 1000 de pagini). Şi crezi că ceea ce dădea la o parte n-avea preţ? Numai aşchiile ce-au căzut de pe masa lui de lucru, ca să nu mai vorbim de piesele părăsite, şi ar face gloria unui poet! Şi acum despre poeziile trimise. Află că nu sîntem „de părere contrarie" şi te primim „de bun" în casa noastră. Reţinem, dacă ne dai voie, poemele *Rodul pămîntului, Perpetuitate, Voevodul, Apa vremei, Metamorfoză, Covor oltenesc, Somnul Anei* şi *Menire.* Ne abţinem de la observaţii deocamdată, bucuroşi că putem saluta apariţia unui nou poet.

VASILE MANOLESCU, *com. Goleşti-Focşani:* Frumoase poemele *Partidului, Năframă din Vrancea, Seceriş, De prea mult soare* şi *Cîntecele pămîntului meu.* Restul, unele artificioase, altele facile.

EUGEN EVU: *Apa patriei, Hunedoara* şi *Laudă* — bune. Celelalte n-au aer destul, imaginile căutate, fortuite. Aşteptăm mai multă exigenţă.

EUGEN APOCA: Răsturnarea raporturilor logice dintre fenomene, în reprezentări hilare, numai din ambiţia originalităţii cu orice preţ, într-o manieră teribilistă, credeţi-mă, nu duce la nimic. Mecanismul pus în mişcare se învîrte în gol. Cînd inventivitatea nu rămîne un joc gratuit şi fantezia serveşte actul meditaţiei, adică atunci cînd ni se dezvăluie un sens şi dispar, chiar dacă nu total, carenţele de gust, apare poezia. Iată un exemplu extras din poemul *Abecedar,* care vă poate indica propriul dumneavoastră drum: *„Străzile sînt nişte cărţi / scrise cu slovele urmelor / pe care poţi să le citeşti / dacă ai puţină imaginaţie... / Da, poţi citi totul. / Şi arcul lăsat între ploaie şi vînt / de o vrabie / acum o sută de ani. / Şi drumul făcut de o floare de tei / pe capul unei statui. / Poţi să prevezi / cîte picioare vor călca / în balta aceasta. / Dar vei rămîne tăcut / privind la şirul de urme / pe care le părăseşti / cu fiecare pas."*

CORNEL BRAHAŞ: Reflecţii într-o transcriere limpede, cam sumară, de tipul „cugetărilor", uneori mai înaripate, despre setea de cunoaştere umană şi această scurtă confesiune, făcută cu ingenuitatea unei declaraţii de dragoste: *„Inima mea / nu mai e / în piept la mine. / M-a părăsit / şi acum bate / în pieptul / marelui trup / al patriei"* schiţează profilul unui tînăr care în scrisoarea sa de prezentare ne spune: „Sînt născut într-un sat din sudul Moldovei, Poiana, şi n-am decît 16 ani. Am iubit de mic literatura şi aş avea cea mai mare plăcere să mi fac debutul (dacă e cu putinţă, bineînţeles), la revista literară preferată", şi încheie cu acest apel: „Vă rog frumos, dacă vreţi să mă urmăriţi", la care vom răspunde neapărat. Îl aşteptăm să revină, depăşindu-şi faza actuală, îmbogăţit prin cultură şi prin frecventarea marii poezii.

Emil GIURGIUCA

atlas liric

21 DE ANI DE LA PROCLAMAREA R. D. VIETNAM

VAN DAI

ÎN MARŞ

Trei nopţi de cînd străbatem
în marş
prin beznă deasă
Şi iată-n verdea junglă,
un scurt popas.
Ca-n vis,
ne şerpuie la glezne
un rîu
ca de mătasă,
o ramură gingaşă
bobocii
şi-a deschis.

Flori **bhan** pe-o moviliţă-şi înalţă albul har,
iar floarea **mhai** parfumul
deasupra căii-şi toarce,
O, flori! Noi azi purcedem la drum
greu şi amar,
Să ne-aşteptaţi, invoalte
atunci cînd ne-om întoarce.

AN THO

CUCUL

Închinare tatălui meu

Apa rîului Thông este o apă fermecătoare
şi ca flacăra este capacul subţiratic...
Dar omu-ncotro rătăceşte, pornit către zare
şi de ce rătăceşte acest singuratic?

Din grădina de **vhai**, de departe-a pornit,
îi răspunde un cuc... Un fruct cade-uşor –
e nespus de frumos şi din plin pîrguit,
cum după casa din sat e-al meu dor.

Ce bătrîn, ce bătrîn e acum tatăl meu...
Fructul dulce de **vhai** i se pare amar.
Pe unde-i e fata? El aşteaptă mereu
în grădina ce-n pîrg a rodit în zadar.

Un mire-ntr-o zi ochii dulci i-a peţit,
Cît de mult s-au iubit, ce pereche frumoasă!
A fost într-o zi... dar un trăsnet cumplit
răbufni, şi-a plecat şi mireasa de-acasă.

Zece ani au trecut pe-ale rîului unde.
Tatăl meu e cărunt. Şi stă singur în prag.
Oare cît o să-aştepte-n mihnire? Răspunde,
făptură măiastră, tu, cucule drag.

Mai cîntă o dată, ca-n vremi, de iubit,
şi-arată împlinirea-n vrăjita-ţi strigare,
pe unde sînt flori şi izvoare-au şoptit,
şi pe unde aleargă azi alte fecioare.

XUÂN DIEU

JURĂMÎNT

Te iubesc – cum valurile lungi de mii de stînjeni
bat în tărm.
Te iubesc – cum cele patru anotimpuri
sînt pline de soare, de furtună şi de vînt.
Iată, sînt patru mari milenii de cînd te-am îndrăgit
cu supraomenească gingăşie.
Eu te iubesc cum nimeni n-a iubit pe lume.

Eu te iubesc atît că-aş vrea să-ţi dăruiesc întreaga
lume cu tot ce e mai bun în ea.
De fiecare dată cînd văd pe-obrajii tăi durerea,
de fiecare dată inima-n mine se sfîşie.
M-aş arunca voios să-mi aflu moartea sub copite
şi rupt să fiu de patru cai
Numai să ştiu că sîngele tău sfînt şi fără de prihană
nu se varsă, că soarele-ţi răsare peste noi.

Cu gîndul pururea la tine, cu toate gîndurile strînse
asupra ta
Te recunosc oricînd: în strălucirea zilei sau în
adîncurile-ntunecate ale nopţii.
Eu aş putea, dintr-o tărie a iubirii să ridic toţi
munţii cu-nspumatele lor riuri pe-ai mei umeri şi
să-i ţin aşa pe veci.
Cu faţa cufundată-n apele oceanului cel mare,
te-aş îmbrăţişa.

Căci dacă sînt plămada ta, eşti sîngele
ce-mi curge furtunos prin vine.
Dacă eşti mînă, eu sînt palma ta, căci ce-am
putea-nsemna noi, unul fără altul?
De-ai fi departe, oricînd, cu ochii-atoatevăzători
ai credinciosului îndrăgostit, te-aş regăsi.
De eşti în cumpănă, sînt lîngă tine, de luptă, alături
mă simţi.

Şi nu pot să mă-mpac cu gîndul că laţul ţi-ar
încinge grumajii pentru totdeauna,
ca duşmanul să cotropească-ntinsul tău pămînt,
lovind în libertatea şi fericirea ta.
Şi dacă-nalta-ţi tîmplă-ar cărunţi, în plete mi-ar
luci îndată o şuviţă albă.
Şi dacă duşmanul ţinteşte-n inima ta sfîntă,
el drept în inima-mi loveşte.

Eşti mîngîierea ochilor şi bucuria mea şi-avem
acelaşi drum şi-aceeaşi soartă,
căci tragem în plămîni acelaşi aer şi risipim
acelaşi sînge.
Avem deoltă un destin – aceste boabe de orez
şi-aceste cîntece străvechi.
Şi mierea dulce dar şi mărăcinii durerilor noi doi
vom împărţi.

Şi dacă s-ar căsca pămîntul şi soarele s-ar stinge-n
norii-ntunecoşi
Eu cale mi-aş deschide-oricînd spre tine şi nimeni,
niciodată, n-ar putea să ne despartă.
Dacă te hărţuiesc duşmanii, schimbîndu-ţi pămîntul
în cenuşă, – noi
vom cere socoteală pentru toate şi-oriunde
s-ar ascunde-i vom găsi.
Şi dacă-n tabăra duşmană un milion de capete-ar
răsare,
noi vom lovi cu un milion de săbii,
blestemînd.
Te-om curăţa de buruieni în munţi pînă la mare
şi primăvara-ţi vom reda, cu-ntreaga ei putere.
Aceasta-i tot ce cred şi ce respir, acesta-i
jurămîntul meu.

În româneşte de TAŞCU GHEORGHIU

gazeta literară

COMITETUL DE REDACŢIE: **Tiberiu Utan** (redactor şef); **Teodor Balş**; **Al. I. Ghilia**; **Ion Lăncrănjan** (redactor şef adjunct); **Alexandru Oprea** (redactor şef adjunct); **Eugen Simion**; **Mihai Stoian** (secretar de redacţie)

Prezentarea artistică: Radu Georgescu
Prezentarea grafică: Octav Minculescu

Imprimat la Întreprinderea poligrafică „Informaţia"

KORIN OGATA (Sec. XVII, Japonia): Tablou pe motivele unei poveşti clasice

LA TELEFON, TOKIO!

interviul nostru cu TUNEO IKEDA

Birourile, scaunele, rafturile erau încărcate cu telefoane, statuete, reviste şi ziare, apoi cărţi, manuscrise, cărţi peste tot — aşa cum îi stă bine încăperii unde lucrează seful unei case editoriale.

Dl. TUNEO IKEDA, preşedintele editurii japoneze KOBUNSIA CO, LTD. ne-a primit cu amabilitatea şi dichisul cunoscut al niponilor. Pe la mijlocul acestei veri, domnia sa a vizitat ţara noastră. Aşa că discuţia a început cu:

— Aţi fost nu de mult în România. Cu ce impresii aţi rămas, pe unde aţi umblat, cum vi se pare ţara noastră, de care se vorbeşte, o spunem cu mîndrie, din ce în ce mai mult?

— M-a uimit frumuseţea Bucureştiului. Am locuit la frumosul hotel din apropierea gării centrale — Nord Hotel. Am colindat mult prin Capitală. Din păcate, timpul nu mi-a permis să văd decît puţin din minunata dv. ţară. Eu credeam că sînteţi o ţară agricolă, vă spun drept, dar am văzut că România e ţară industrială. (Îi cere secretarei nişte tăieturi proaspete din ziarul de limbă japoneză **YOMIURI**, conţinînd un articol despre România şi Cehoslovacia. Mi-l arată cu satisfacţie: articolul confirmă impresiile sale despre impetuoasa dezvoltare industrială a României. De fapt, ziarele japoneze din dimineaţa aceasta informează că România va construi o uzină de tractoare în Iran...)

Cînd soseşti în ţara dv. impresia e cu totul alta decît în celelalte ţări vecine pe care le-am vizitat, Iugoslavia, Cehoslovacia, Bulgaria, Ungaria. Am simţit că mă aflu într-o ţară latină, cu străzile, clădirile şi oamenii săi. La noi, în Japonia, există preconcepţia că ţările din Europa de răsărit sînt la fel. Dar eu am văzut că fiecare ţară are specificul său. România, cu tradiţia ei romanică, se dezvoltă vertiginos, dovedindu-şi vocaţia de ţară industrială.

Vizita mea a fost foarte rodnică. Am întîlnit mulţi oameni de cultură, scriitori. Am stat de vorbă cu oameni din mişcarea sportivă, domeniu care mă interesează, de asemenea. Cînd m-am întîlnit cu dl. Zaharia Stancu, mi-am dat seama că scriitorii români pot să scrie ce le place, sînt liberi. Literatura dv, care se dezvoltă independent, are — cred eu — un mare viitor.

— Ce cărţi vreţi să tipăriţi, în traducere japoneză, din literatura noastră? Sau despre România?

— Domnul ŞIRO SUZUKI (secretar general al Asociaţiei de prietenie Japonia—România — n.n., L.G.) scrie o carte despre ţara dv.: **INVITAŢIE ÎN ROMÂNIA**, bogat ilustrată. O s-o tipărim curînd, imediat ce primim manuscrisul. În viitor, vrem să tipărim o carte despre arta plastică românească — un album antologic comentat.

Noi publicăm o colecţie foarte bună, de cărţi despre diferite ţări (alta decît cea în care va apare lucrarea d-lui Suzuki). În această colecţie (colaboratorul d-lui IKEDA, dl. KUSANO GOICI, care asistă la discuţia noastră, îmi arată cîteva cărţi tipărite în această colecţie: condiţii grafice excelente, material bogat, de la geografie şi istorie, pînă la cultură, literatură, viaţă economică şi socială, sport etc.) intenţionăm să publicăm şi o carte despre România. Seria aceasta de cărţi despre ţările străine e foarte apreciată de elevi, studenţi, învăţători şi profesori etc.; cum despre ţara dv. sînt relativ puţine materiale în bibliotecile şcolare japoneze, cartea va fi foarte solicitată. Vă spun, nici noi, editura, nu prea avem materiale despre România; aşteptăm acum un transport de cărţi şi, în viitor, sperăm să mai primim şi altele.

Cît priveşte traducerile din literatura română, programele noastre editoriale imediate prevăd următoarele (răsfoieşte planuri editoriale, ne arată reclame ale traducerilor româneşti):

— romanul **DESCULŢ** (în japoneză **HADAŞI NO DARIE—Darie cel desculţ**) al d-lui Zaharia Stancu. Cartea va apare la începutul verii viitoare, într-o serie consacrată scriitorilor din Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Iugoslavia, Grecia, Albania şi Bulgaria.

— romanul **STRĂINUL** (în japoneză **ITANŞIA**) al d-lui Titus Popovici, în seria amintită. Cele două romane sînt traduse de dl. **AŢUŞI NAONO** (un bun cunoscător al limbii şi literaturii române, absolvent al Facultăţii de filologie din Bucureşti — n.n., L.G.).

De asemenea, intenţionăm să publicăm un volum antologic de proză scurtă românească, desigur ne gîndim şi la versuri. Dar asta depinde, în primul rînd, de traducătorii noştri.

— Ce alte acţiuni s-ar putea întreprinde pentru intensificarea popularizării reciproce dintre cele două ţări?

— Vrem să publicăm cît mai multe cărţi din literatura românească (adresîndu-se d-nei MICIKO YODA, de asemenea prezentă la întîlnire, care lucrează la transpunerea în japoneză a romanului **RĂSCOALA** de Liviu Rebreanu; cartea va apare la o altă editură): vă rog să-mi recomandaţi, d-na YODA, cărţile cele mai bune scrise de români, să le traducem, să le tipărim (iar către mine): se înţelege, va fi oricînd binevenită şi colaborarea prietenilor români.

Liviu GIURGEŞTI

LA TELEFON, VENEŢIA!

Ezio Gribaudo

„Totul este să vezi"

RODIN

Ne-am cunoscut în redacţia ziarului „Unità". Venisem la întîlnire cu cîteva minute mai devreme. Gribaudo era acolo. Citea. M-a întîmpinat cu cuvintele: „Eşti Mihu, eşti român, da!" la care eu, după primele clipe de muţenie firească, i-am răspuns că tot ce-a spus este pe deplin adevărat şi că sînt tare curios să aflu din gura lui cînd şi unde a învăţat româneşte. Uimirea mea a fost repede risipită, aflînd că Gribaudo a vizitat Bucureştii cu cîţiva ani în urmă. Figura deschisă, firea comunicativă şi nedezminţita jovialitate tipic italiană au făcut, pe lîngă faptul că îmi tot pomenea şi mă întreba de Bucureşti şi România, să devenim repede amici, trecînd iute puntea stînjenelilor şi formalităţilor inutile.

M-a invitat imediat în atelierul lui. Am pornit. Ploaia măruntă, ca un nisip de sticlă uşor albăstruie, dădea asfaltului luciri de oţel. Tot drumul mi-a vorbit despre România. Va reveni la noi, ca la o întîlnire cu un prieten vechi, emoţionat şi curios.

Moncalieri. Oraşel medieval cătărat pe malul Padului. Maşina virează brusc pe străzi înguste, în pante repezi, străjuite de case ce-şi dau mîna în arcade subţiri cătărate sus, sub streşini.

Atelierul lui este de fapt întreaga tipografie de artă „Fratelli Pozzo". Aici în lumea minunată a cărţilor de artă, după lungi clipe de încîntare şi reverie, mi-am amintit cuvintele lui Marx: „Arta este cea mai mare bucurie pe care omul şi-o dăruieşte lui însuşi".

Gribaudo ilustrează cărţi, îngrijeşte ediţiile de artă, compune afişe, machetează reviste... Limbajul nostru era deci comun şi infinit. La urmă, după goana prin pagini şi tomuri, mi-am odihnit privirile pe gravurile lui. Lucrate într-o tehnică aparte, unde structura şi nu culoarea joacă rolul principal, desenul se caligrafiază cu minuţiozitate de bijutier. Monocromia voit impusă devine aici culoare şi forma imprimată în albul hîrtiei capătă preţioziţăţi nebănuite. I-am revăzut apoi după o lună ciclul premiat aici la Bienală în Veneţia. Din mozaicul de idei şi formule mai mult sau mai puţin artistice se desprindeau liniştite şi calme ca nişte pînze de bărci ale pescarilor din Chioggia gravurile lui. Culoarea formelor unduia tăcută peste albul hîrtiei, peste timp şi spaţii, îngăduind ochilor şi minţii încîntare şi vis.

Mihu VULCĂNESCU

Veneţia, august 1966

IOAN GRIGORESCU — BLOC-NOTES

RĂSTIGNIREA

Inscripţie la intrarea într-un lagăr nazist: „Prin muncă spre eliberare"

În simetria perfectă a universului, celor şapte minuni ale lumii ar trebui să le corespundă şapte orori. Am încercat să le număr şi am aflat de şaptezeci de ori cîte şapte orori pentru fiecare dintre minunile antichităţii, şi nu m-am putut hotărî asupra celor şapte capitale. Piromania lui Herostrat, Piramidele de cranii lăsate drept pietre de hotar, în imperiul lui Gingis Han, Noaptea Sfîntului Bartolomeu, Asasinarea lui Giordano Bruno, Descoperirea profesorului Nobel, Hiperita, Auschwitzul, Hiroşima...

Trei orori dintre cele mai puţin cunoscute, ale Auschwitzului: doctorul Niszli, fostul asistent al lui Mengele, povesteşte în cumplita sa carte „Medic la Auschwitz" despre patima patronului său de închisoare pentru demonstrarea degenerării fizice şi spirituale a rasei iudaice. El alegea printre debarcaţii pe rampa de la Birkenau „exponatele" unui macabru muzeu plănuit a da strălucire imperiului de un mileniu al lui Hitler: cocoşaţi, rahitici, ologi, hidrocefali, lombrozieni, – marfă care trebuia imediat gazată, disecată, fiartă în cazane, iar scheletele albe ambalate în saci de hîrtie cerată cu adresa viitorului muzeu din Berlin.

Odată i-au picat sub ochi doi bărbaţi cu aceeaşi malformaţie congenitală, tată şi fiu, şi însemnîndu-i pe amîndoi cu creionul chimic pe pielea pieptului i-a expediat pentru cunoscutul tratament special. Oamenilor li s-a dat de mîncare, iar două ore mai tîrziu cadavrele lor fierbeau la un loc într-un cazan din curtea crematoriului pentru ca oasele să se desprindă de carnea inutilă şi scheletele strîmbe să fie gata de expus...

Cîţiva deţinuţi polonezi dintr-o echipă de întreţinere a instalaţiilor electrice ale crematoriilor au trecut pe lîngă cazanul aburind şi, crezînd că acolo se pregăteşte masa pentru „Sonderkomando"-ul de serviciu, şi-au umplut gamelele cu fiertură şi s-au ascuns să-şi potolească foamea...

Scriitoarea poloneză Barbara Szmiglewska povesteşte despre secţia femeilor bolnave de dizenterie de la Birkenau şi de lupta caraulei de noapte cu deţinutele care ieşeau să-şi facă nevoile în jurul barăcii. Rugămintile bolnavelor cerşind îngăduinţă pentru neputinţa lor erau secondate de loviturile seci ale bitei care alerga demenţial în jurul barăcii încercînd zadarnic să stăvilească erupţia de murdărie... Şi cred că n-a existat rugă mai umilă şi lovitură suportată mai fără apărare decît scîncetul acesta neputincios: „Numai puţin pipi Frau Blockführer, ai milă... numai pipi..."

Unul dintre ofiţerii lagărului, discipol al lui Renan, era obsedat de răstigniri. El ţinea să reconstituie moartea clinică a lui Isus Cristos pentru o comunicare într-un for medical de prestigiu. Lui i se datoreşte „descoperirea" că moartea răstignitului se produce prin asfixie. A reprodus supliciul omului la care se închina, folosind cu meticulozitate instrumentarul descris de Renan şi reproducerile de artă după pictorii Palatinului, Giotto, Fra Angelico, Rembrandt, Dürer... A făcut cruci cu cap şi cruci fără cap, cruci humilis şi cruci sublimis, cruci care trebuiau să-i explice cum Cristos, un bărbat tînăr şi viguros, a murit în numai cîteva ore după răstignire, în timp ce „musulmanii" lui, vlăguiţi de inaniţie şi de teroarea lagărului, rezistau pe cruce cîte douăsprezece ore, ba uneori şi mai mult.

A pus un pictor din lagăr să-i picteze sinistra Apia Capoue din Roma antică, cu cei şase mii de răstigniţi ai lui Spartacus, şi a studiat legiferarea execuţiilor prin crucificare la fenicieni, la egipteni şi la romani. Cea mai multă bătaie de cap a avut-o cu înlăturarea acelei **sedile**, bucată de lemn de sub picioarele sfîntului, reprodusă de majoritatea pictorilor care i-au descris supliciul. Cînd a înţeles că lemnul acela pe care pasămite ar fi fost fixate în cuie picioarele răstignitului nu era decît o pură invenţie a pictorilor care voiau astfel să evite în desen dizgraţioasa îndoire a genunchilor, s-a aflat la numai un pas de senzaţionala lui descoperire.

Spînzurat de braţe, pe **patibulum**, cu picioarele ţintuite de trunchiul crucii, răstignitul nu poate respira decît încordîndu-şi muşchii pentru a-şi degaja toracele blocat de strangulare. În alternanţa ridicării pe labele picioarelor sprijinite în cuie, şi contractarea muşchilor tot mai înţepeniţi de tetanie, survine moartea atroce după chinuri inimaginabile... O modalitate pentru grăbirea sfîrşitului este atîrnarea de picioarele „musulmanului" răstignit a unor greutăţi care să-i facă tot mai imposibilă ridicarea prin muşchii braţelor...

Dar discipolul lui Renan de la Auschwitz n-a folosit niciodată cununa de spini, lancea şi buretele înmuiat în oţet. Şi ca să excludă pericolul învierii îşi trimitea răstigniţii la crematoriu...